

Notatki z polskiego

Marek Marczykowski

Spis treści

1	Wiadomości ogólne i autotematyzm	11
1.0.1	Przedmiot historii literatury; sposoby periodyzacji procesu historyczno-literackiego	11
1.0.2	Analiza problemów podejmowanych przez wybrane utwory autotematyczne pochodzące z różnych epok	12
1.0.3	Źródła samotności poety - podmiotu lirycznego "Muzy" Jana z Czarnolasu	12
1.0.4	Przygotowanie do wypracowania domowego związanego z analizowanymi tekstami autotematycznymi	13
1.0.5	Inspiracje horacjańskie w "Muzie Jana z Czarnolasu. Analiza Ody 30 [Exegi monumentum]	13
1.0.6	"Wygląda na to, że poeci będą zawsze mieli dużo do roboty" - rozmowa na temat specyfiki misji artystów.	13
1.0.7	Co to znaczy - "uczyć się na błędach"? Sposoby poprawiania treści i formy prac pisemnych.	14
1.0.8	Analiza mechanizmów błędów popełnionych w pracy klasowej	15
2	Starożytność	17
2.1	Biblia	17
2.1.1	Przygotowanie do prezentacji zagadnień dotyczących wybranych części Biblii	17
2.1.2	Biblia - ogólna charakterystyka	19
2.1.3	Bóg i jego dzieło - świat i człowiek - bohaterami pieśni "Czego chcesz od Nas, Panie..." Jana z Czarnolasu oraz wiersza M. Hillar pt. "Aniołowie z Hiroszimy". Inspiracje biblijne w liryce XVI i XX w.	20
2.1.4	W jaki sposób tradycja biblijna funkcjonuje we współczesnej polszczyźnie	21
2.1.5	Co łączy podmioty liryczne wiersza W. Szymborskiej "Na wieży Babel", ze sławnymi budowniczymi, historia których zawarta jest w Księdze Rodzaju?	21
2.1.6	Księga Hioba: tekst traktujący o niezawinionym cierpieniu; jeden z fragmentów Biblii zawierający odpowiedź na pytanie o istotę człowieczeństwa; źródłem archetypu - prawzoru postawy pokory będącej fundamentem życia wierzącego.	22
2.1.7	"Hiob i młodzieniec" Anny Kamińskiej - sposób funkcjonowanie motywów biblijnych w wierszu	23
2.1.8	Jaką filozofię życia prezentują poznane fragmenty Księgi Koheleta	23
2.1.9	Analiza wybranych utworów nawiązujących do Księgi Koheleta - "O żywocie ludzkim" Jana z Czarnolasu, "Piosenka" Czesława Miłosza	23
2.1.10	Motywy wanitatywne w wybranych wierszach współczesnych nawiązujących do Księgi Koheleta ("Piosenka", "Oda do rozpacz").	23
2.1.11	Biblijne pojmowanie miłości. Bibliografia	24

2.1.12	W jaki sposób problemy związane z istotą miłości są tłumaczone w Biblii, a ja przybliżane współczesnemu odbiorcy w liryce Wiesławy Szymborskiej . . .	24
2.1.13	Sposoby funkcjonowania motywu apokalipsy w "Piosence o końcu świata" Czesława Miłosza	25
2.1.14	Apokalipsa - charakterystyka ostatniej księgi Biblii, niezwykłość symboliki .	26
2.1.15	"Przepaść" Tadeusza Różewicza: związki utworu z biblijnymi formami (literackimi i stylistycznymi); związek tytułu z ideową wymową wiersza; nawiązanie do innych dzieł pozwalające na bardziej obrazowe przedstawienie problematyki miłości; tekst poetycki traktujący o roli miłości w naszym życiu	26
2.1.16	Pieśń nad pieśniami - poetycki wyraz istoty miłości; sposoby interpretacji filozoficznego przesłania utworu.	27
2.1.17	"Mistrz i Małgorzata" Michaiła Bułhakowa jako powieść parabola. Analiza fragmentów utworu związanych z kwestią autotematyzmu.	27
2.1.18	Analiza motto "Mistrza i Małgorzaty" punktem wyjścia do rozważań na temat koncepcji zła w powieści, jego funkcji, sposobów ujawniania. Motyw nagrody i kary w "Mistrzu i Małgorzacie"	28
2.1.19	Motyw nagrody i kary w "Mistrzu i Małgorzacie". Synteza wiadomości dotyczących powieści paraboli	28
2.2	Antyk	29
2.2.1	Zakres materiału	29
2.2.2	W jaki sposób mitologia funkcjonuje we współczesnej polszczyźnie	29
2.2.3	Pojęcie mitu. Związek koncepcji świata przedstawionego antycznych	30
2.2.4	Kwestia Homerycka. Epos Homerycki, jako gatunek, czyli forma literacka .	30
2.2.5	Antyczna koncepcja piękna realizująca się w literaturze. Charakterystyka eposu, jako gatunku w związku z funkcjonowaniem zasady decorum oraz "zasadą czystości gatunku".	31
2.2.6	"Iliada" Homera - związki z mitem trojańskim, kompozycja, czas i miejsce akcji	32
2.2.7	Konflikt racji w "Antygonie" Sofoklesa. Jakie są źródła tragizmu głównych bohaterów tragedii?	33
2.2.8	Synteza wiadomości dotyczących poznanych antycznych form literackich - źródła tragizmu w "Antygonie", system wartości ujawniany w postępowaniu bohaterów "Iliady"	34
2.2.9	Synteza wiadomości dotyczących tragedii. Wykonanie ćwiczeń związanych z analizą fragmentów Iliady - pożegnanie Hektora z Andromachą	35
2.2.10	Jaką rolę odgrywają hybris i hamartia w koncepcji Edypa - tytułowego bohatera tragedii Sofoklesa	35
2.2.11	"Apollo i Marsjasz" Zbigniewa Herberta: wierszem parabolą traktującą o różnych źródłach piękna w sztuce; reinterpretacją mitologicznej opowieści adresowaną do erudyty; utworem w oryginalny sposób wykorzystujący motyw pejzażu; poetycką opowieścią na temat cierpienia; wierszem o naturze i jej roli w estetyce; utworem świadczącym o funkcjonowaniu kultury antycznej w liryce współczesnej	35
2.2.12	"Król Edyp" Sofoklesa - źródła tragizmu, rola hybris i hamartii w koncepcji tytułowej postaci i prezentacji konfliktu tragicznego	36
2.2.13	Liryka antyczna - poeci starożytnej Grecji i Rzymu (Tyrtaios, Safona, Anakreont Symonides, Horacy)	36
2.2.14	Powtórzenie wiadomości dotyczących postawy podmiotu lirycznego ody 30; inspiracje filozoficzne w poezji Horacego, rola motywu śmierci.	37
2.2.15	Filozofia antyku - przedstawiciele, kierunki, idee	37

3 Średniowiecze	39
3.0.1 Średniowiecze na zachodzie i w Polsce - periodyzacja, kierunki filozoficzne, uniwersalizm kultury średniowiecza - cechy świadczące o zjawisku i czynniki na nie wpływające	39
3.0.2 Sposób prezentacji problemów związanych z kulturą Polskiego Średniowiecza	41
3.0.3 Najstarsze eposy świata	41
3.0.4 Katedra gotycka jako znak kultury. Dyskusja dotycząca interpretacji filozoficznego przesłania filmu Tomasza Bagińskiego pt. "Katedra" (dzieło inspirowane opowiadaniem Jacka Dukaja)	41
3.0.5 "Tristan i Izolda" - oryginalność w zakresie sposobu podejmowania problematyki miłosnej	41
3.0.6 "W poszukiwaniu sensu bytu..." - dyskusja dotycząca filozofii "Siódmej Pieczęci" Irgmana Bergmana	41
3.0.7 Pochodzenie języka polskiego. Język polski wśród innych słowiańskich. zabytki Języka polskiego, ze szczególnym podkreśleniem literackich zabytków języka polskiego. Analiza treści Bogurodzicy - rodzaje archaizmów, elementy gramatyki historycznej wprowadzane przy prezentowaniu zjawisk dotyczących formy tekstu	42
3.0.8 "Bogurodzica: - analiza treści i formy pierwszego polskiego hymnu	42
3.0.9 Motywy Maryjne w literaturze polskiego średniowiecza. Analiza wiersza Krzysztofa Kamila Baczyńskiego "Modlitwa do Bogarodzicy"	44
3.0.10 TODO: Legenda o św. Aleksym	45
3.0.11 TODO: Pieśń o Rolandzie	45
3.0.12 "Historyja o chwalebnym zmartwychwstaniu pańskim" Mikołaja z Wilkowiecka - dramaturgiczne formy kultury średniowiecza	45
3.0.13 W jaki sposób motyw mistrza i ucznia funkcjonuje w dwóch współczesnych powieściach-parabolach: "Imieniu Róży" i "Mszy za miasto Arras"?	45
3.0.14 Analiza ostatniej rozmowy Alberta i Jana materiałem literackim pozwalającym na podjęcie dyskusji na następujące tematy: Czy zawód spowodowany odkryciem prawdy o nauczycielu może twórczo wpłynąć na duchowy rozwój ucznia?; Który z błędów jest wybaczalny: nieświadome zbłądzenie w działaniu na rzecz szczytnej idei, czy świadome wykorzystywanie niezgodnych z nią środków?	46
3.0.15 Funkcje toposu tańca śmierci w "Rozmowie Mistrza Polikarpa ze Śmiercią"	46
3.0.16 Wiersz Przeclawa Słoty "O zachowaniu się przy stole" źródłem refleksji na temat ponadczasowości podstawowych przepisów dobrego zachowania	46
3.0.17 "Boska Komedia" Dantego - geneza, problemy związane z tytułem, kompozycją, filozoficzne aspiracje dzieła	47
3.0.18 Analiza "Pieśni V" "Boskiej Komedii" drogą do odkrycia źródeł grzechów popełnionych przez ludzi zmysłowych i ujawnienia stosunku Dantego do tego problemu	49
3.0.19 Analiza fragmentów "Wielkiego Testamentu" Francois Villona	50
4 Renesans	51
4.1 Barwy epoki	51
4.1.1 Wprowadzenie	51
4.1.2 Humanizm	51
4.1.3 Reformacja	51

4.1.4	Filozofia i nauka	51
4.1.5	Rzeźba, malarstwo	52
4.1.6	Architektura	52
4.2	Notatki z lekcji	52
4.2.1	Problemy periodyzacyjne i terminologiczne związane z renesansem	52
4.2.2	Sonet jako gatunek. Obraz ukochanej i próba oddanie istoty uczucia miłości w sonetach do Laury Francesca Petrarchi	53
4.2.3	“Delikatność uczuć” - czy współczesny czytelnik “Sokoła” Boccaccia rozumie to pojęcie?	53
4.2.4	Gargantua i Pantagruel - na czym polega groteskowy charakter świata przedstawionego?	54
4.2.5	Bajka jako forma literacka. Prekursorzy polskiego renesansu - analiza wybranych utworów. Najważniejsze kwestie związane z tematyką utworów Klemensa Janickiego	54
4.2.6	Sylwetka Mikołaja Reja zwanego ojcem literatury polskiej. Jakie znaczenie dla prezentacji tła społeczno-politycznego renesansu ma “Krótka rozprawa między trzema osobami: Panem, Wójtem, a Plebanem”. Wzorzec szlachcica ziemianina zawarty w “Żywocie człowieka poczciwego” świadectwem prób zmiany mentalności polskiej szlachty.	54
4.2.7	Problematyka społeczna obecna w “Krótkiej rozprawie między trzema osobami, Panem Wójtem, a Plebanem...”	55
4.2.8	TODO: 16 IV 2004	55
4.2.9	Analiza problemowa “Pieśni o cnocie” i “Pieśni o dobrej sławie”	55
4.2.10	“Pieśń o spustoszeniu Podola przez Tatarów” (“Pieśń V” z “Ksiąg wtórych”) - mową retoryczną podejmującą problem sposobów realizacji idei patriotyzmu	56
4.2.11	Funkcjonowanie motywu arkadii w “Pieśni świętojańskiej o Sobótce” - pieśni panny XII - uznawanej przez wielu za pierwszą polską sielankę.	57
4.2.12	Przygotowanie do pracy klasowej	58
4.2.13	“Odprawa posłów Greckich” Jana Kochanowskiego: pierwszą Polską tragedią humanistyczną; utworem dramaturgicznym ujawniającym znamienne, oryginalne cechy (w stosunku do antycznego kanonu); tragedią parabolą ukazującą tragiczny los każdego “nierządnego królestwa”; tekstem ujawniającym tragizm Antenora mający wpływ na sposób rozumienia realizacji idei patriotyzmu	58
4.2.14	Jaką rolę pełnił stoicyzm w systemie poglądów zawartych w “Pieśniach” Jana Kochanowskiego? “Treny” Jana z Czarnolasu: przejawem kryzysu renesansowego światopoglądu; poetyckim cyklem inspirowanym antyczną i biblijną tradycją; dziełem, w którym funkcjonują toposy wywodzące się z Biblii i mitologii	59
4.2.15	Analiza porównawcza “Trenu XIX” i wiersza Bolesława Leśmiana pt. “Urszula Kochanowska”	61
4.2.16	TODO: Mikołaj Sęp Sażyński	62
4.2.17	Psalm biblijny (charakterystyka gatunku) i jego parafrazy	62
4.2.18	Źródła tragizmu Hamleta - tytułowego bohatera dramatu Szekspira analizowane przy wykorzystaniu dostępnych przekładów wypowiedzi postaci kończącej pierwszy akt	62
4.2.19	Analiza treści i formy słynnych monologów Hamleta podstawą do rozważań na temat dylematów moralnych bohatera tragicznego	64

<i>SPIS TREŚCI</i>	7
4.2.20 Szekspirowskie sposoby ujawniania cech i tajemnic natury ludzkiej	64
4.2.21 “Tren Fortynbrasa” Z. Herberta źródłem refleksji na temat roli idealizmu i pragmatyzmu w ludzkim postępowaniu	65
5 Barok	67
5.0.1 Barok - problemy terminologiczne związane z nazwą; kwestie periodyzacyjne, próba ujawnienia źródeł nowej koncepcji piękna	67
5.0.2 Analiza treści i formy “Niestatku II” i “Do trupa” J. A. Morsztyna wprowadzeniem do prezentacji barokowych konceptów i wykorzystywanych przez twórców epoki środków artystycznego wyrazu	67
5.0.3 Koncept bohaterem barokowej poezji. Analiza treści i formy wybranych wierszy J.A. Morsztyna i D. Naborowskiego. Tło filozoficzne epoki - jego związek z koncepcją piękna, świata przedstawionego, rodzajem wykorzystywanych środków stylistycznych.	68
5.0.4 Sposoby funkcjonowania motywu vanitas w poezji doby baroku między innymi D. Naborowskiego	69
5.0.5 Synteza wiadomości dotyczących poznanych wierszy D. Naborowskiego. Przygotowanie do pisania własnego stylizowanego tekstu	69
5.0.6 Muza sarmacka Wacława Potockiego - analiza wybranych utworów autora “Wojny Chocimskiej” punktem wyjścia do rozważań o blaskach i cieniach sarmatyzmu	70
5.0.7 “Czuj! Stary pies szczeka” Wacława Potockiego i “Pieśń V” Jana z Czarnolasu - dwa sposoby mówienia o kwestiach dotyczących braku patriotyzmu	70
5.0.8 “Wojna Chocimska” - XVII-wiecznym eposem sarmackim (cechy parenetyczne)	71
5.0.9 Analiza wybranych wierszy Wacława Potockiego - c.d.; Sprawdzenie testu dotyczącego twórczości D. Naborowskiego. Charakterystyka różnych rodzajów stylizacji językowej	72
5.0.10 “Polaka Sarmaty - portret własny...” - charakterystyka i ocena postaw i poglądów pamiętnikarza - Jana Chryzostoma Paska	72
5.0.11 Stylizacja językowa - charakterystyka zjawiska; archaizacja, dialektyzacja, stylizacja środowiskowa	72
6 Oświecenie	75
6.0.1 Oświecenie - problemy periodyzacyjne i terminologiczne	75
6.0.2 Przygotowanie do wypracowania domowego	77
6.0.3 Instytucje, inicjatywy, przedsięwzięcia które świadczą o realizacji filozoficznych założeń oświecenia w Polsce	77
6.0.4 Analiza wybranych utworów oświeceniowych wprowadzeniem do rozważań dotyczących treści i formy dzieł klasycystycznych i należących do sentymentalizmu	81
6.0.5 Prezentacja wybranych zagadnień związanych z publicystyką doby staropolskiej	82
6.0.6 Projekt naprawy Rzeczypospolitej w publicystyce Stanisława Staszica i Hugona Kołłątaja	83
6.0.7 Świętoszek - groźny czy tylko śmieszny	83
6.0.8 Przygotowanie do pracy klasowej - testu sprawdzającego stopień zrozumienia tekstu	83

6.0.9	Interpretacja treści i analiza formy wiersza Wisławy Szymborskiej pt. "Może to wszystko" - czy jesteśmy panami swojego losu, świadomymi sensu istnienia - w jaki sposób wykorzystany jest w wierszu, przeniesiony na grunt naukowego laboratorium, topos świata-teatru - czy wiersz Wisławy Szymborskiej pomaga w udzieleniu odpowiedzi na pytanie "jak żyć?"*	84
6.0.10	"Utopia" Wisławy Szymborskiej - interpretacja treści i analiza formy Związek toposu, występującego w tytule, z filozoficznym przesłaniem utworu.	86
6.0.11	Bajka jako forma literacka - powtórzenia i rozszerzenie wiadomości Analiza przesłań klasycystycznych bajek - próba wyrażenia mądrości życiowych, zawartych w utworach, za pomocą polski przysłów	87
6.0.12	Jaki obraz Polaków wyłania się z "krzywego zwierciadła" satyr Ignacego Krasickiego	88
6.0.13	Mały temat: krytyka mody na cudzoziemszczyznę jednym z wiodących tematów literatury polskiego klasycyzmu	88
6.0.14	Poemat heroikomiczny jako forma literacka. Kodeks satyryka poetycko ujęty we fragmencie "Pieśni V" "Monachomachii". Interpretacja treści i analiza formy wybranych fragmentów "Monachomachii" sposobem pozwalającym na odkrycie źródeł komizmu	89
6.0.15	Interpretacja treści i analiza formy "Chudego literata" A. Naruszewicza - źródłem wiedzy na temat poziomu umysłowego polskiego społeczeństwa i stanu kultury*	90
6.0.16	Interpretacja treści i analiza formy "Hymnu do miłości ojczyzny" i parodii tekstu ["Wdzięczna miłości kochanej szklenicy"]	91
6.0.17	"Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki" - ujawnianie źródeł dydaktyzmu w pierwszej polskiej powieści.	93
6.0.18	Zaangażowany charakter "Powrotu posła" - komedii politycznej Juliana Ursyna Niemcewicza	94
7	Romantyzm	95
7.0.1	Etymologiczne i realne znaczenie terminu romantyzm. Periodyzacja epoki na zachodzie i w Polsce.	95
7.0.2	Wprowadzenie do kultury romantyzmu formą przygotowania do realizacji programu warsztatów humanistycznych - "Wilno - miasto Litwinów i Polaków...". Założenia romantycznego światopoglądu prezentowane za pomocą analizy "Romantyczności" - manifest u polskiego romantyzmu. Dlaczego "Oda do młodości" nie została manifestem polskiego romantyzmu?	95
7.0.3	George Gordon Byron i Johan Wolfgang von Goethe - biografie romantycznych twórców	98
7.0.4	Synteza wiadomości dotyczących przesłania "Fausta"	99
7.0.5	"Dziady" wileńsko-kowieńskie dziełem formułującym odpowiedź na pytanie o istotę człowieczeństwa	99
7.0.6	"III część Dziadów" A. Mickiewicza głosem rozpoczynającym dramaturgiczną dyskusję na temat losów Polski. Sposoby funkcjonowania archetypów Prometeusza i Hioba w III części "Dziadów"	100
7.0.7	Omówienie tematów prac: domowej i klasowej - poprawkowej	102
7.0.8	"Cierpienia młodego Wertera" - dyskusja na temat: nowego typu bohatera; sposobu pojmowania przez tytułową postać buntu; roli natury w życiu bohaterów; wpływu powieści epistolarnej Goethego na kulturę romantyzmu (duchową i materialną oraz obyczajowość)	104

7.0.9	Motyw pielgrzymy w "Sonetach krymskich" A. Mickiewicza - charakterystyka i ujawnienie sposobów funkcjonowania	104
7.0.10	Zachowania ludzkie w warunkach ekstremalnych... Jakie hierarchie wartości ujawniają bohaterowie "Burzy" A. Mickiewicza	105
7.0.11	Autotematyka "Żeglugi" i sonetu pt "Ajudah"	105
7.0.12	Jakie reakcje wywołuje u podmiotu lirycznego "Stepów akermańskich" kontakt z absolutem	105
7.0.13	Sposoby funkcjonowania orientalnego pejzażu w sonetach "Czatyrdach" i "Bakczysaraj"	106
7.0.14	Tragizm rodziny Polskiej w wierszu A. Mickiewicza pt. "Do matki Polki": archetyp matki Polki i sposoby jego funkcjonowania w literaturze niewoli; topos "długich nocnych rodaków rozmów"	106
7.0.15	Obraz martyrologii narodu zawarty w III części "Dziadów" - sceny realistyczne, sceny wizyjne	107
7.0.16	Synteza wiadomości na temat koncepcji kluczowych postaci III części "Dziadów" - Konrada i ks. Piotra. Sposoby funkcjonowania archetypów Hioba i Prometeusza w "Dziadach" drezdeńskich	107
7.0.17	Rosja i Rosjanie tematem wybranych utworów A. Mickiewicza	107
7.0.18	"Epilog" "Pana Tadeusza" źródłem wiedzy na temat genezy poematu a przede wszystkim koncepcji literatury pisanej "ku pokrzepieniu serc"	108
7.0.19	Tematy wypracowania + modele rozwinięcia	110
7.0.20	Funkcja metamorfozy głównego bohatera epopei. Czego dotyczy i czemu służy krytycyzm "Pana Tadeusza"	113
7.0.21	Analiza motta "Kordiana" - artystycznego manifestu Słowackiego. Funkcje wypowiedzi trzech osób prologu	115
7.0.22	Związek autotematyzmu motta z wypowiedzią III osoby Prologu	116
7.0.23	Funkcja kolejnych etapów metamorfozy Kordiana	116
7.0.24	Analiza dialogu Kordiana z Doktorem kluczem do interpretacji przesłania utworu	117
7.0.25	Interpretacja wybranych liryków lozańskich - problemy autotematyczne i autobiograficzne	117
7.0.26	"Krzepienie serc", czy "rozrywanie ran" - która z koncepcji tworzenia jest Ci bliższa, Funkcja historii w "Grobie Agamemnona" J. Słowackiego. Motywy autotematyczne i ich rola	118
7.0.27	"Nie-Boska komedia" dramatem o miłości... Autotematyzm dramatu rodzinnego	119
7.0.28	Sposoby kreowania przestrzeni i ich funkcje w "Bema pamięci żałobnym rapsodzie"	119
7.0.29	Funkcje kreacjonizmu w wybranych wierszach Cypriana Kamila Norwida	120
7.0.30	Przygotowanie do pracy domowej - wypracowania na maturalny temat	121
7.0.31	Sposób funkcjonowania motywu wolności w wierszu "Do obywatela Johna Brown"	122
7.0.32	"Coś ty Atenom zrobił Sokratesie" - sposób prezentowania wielkich ludzi w liryce Norwida - konfrontacja z poznanymi utworami	122
7.0.33	W jakim celu został zastosowany kreacjonizm w wierszu pt. "Klaskaniem mając obrzękłe prawice"	122
7.0.34	Norwidowska koncepcja sztuki na podstawie "Fortepianu Chopina" i fragmentów "Prometidiona"	123
7.0.35	Autotematyzm "Pióra"	123

8	Pozytywizm	125
8.0.1	Wprowadzenie do kultury pozytywizmu	125
8.0.2	“Gloria Victis” Elizy Orzeszkowej: interpretacja tytułu i jego związku z przesłaniem noweli; funkcje oryginalnej koncepcji narracji; źródła tragizmu głównych bohaterów; analiza tematu maturalnego	126
8.0.3	“Nad Niemnem” Elizy Orzeszkowej: nowe pozytywistyczne kryteria oceny wartości człowieka (charakterystyka wybranych postaci); symbolika mogił i jej związek z wymową ideową dzieła; realizm i tendencyjność	126
8.0.4	“Nad Niemnem” - problemy realizmu i tendencyjności	127
8.0.5	“Lalka” Bolesława Prusa: sylwetka autora (rola kronik tygodniowych w tworzeniu “Lalki”, aspiracje “pisarza realisty”); studium mające na celu przedstawienie “naszych polskich idealistów na tle społecznego rozkładu”; nowatorstwo w zakresie kreowania postaci; nowoczesność związana z koncepcją i tworzeniem świata przedstawionego	127
8.0.6	Miłość Wokulskiego - siłą niszczącą czy doskonalącą wewnątrznie	128
8.0.7	Studium trzech idealistów: ”politycznego”, “naukowego”, “człowieka epoki przejściowej”	128
8.0.8	W jaki sposób topos “non omnis moriar”, funkcjonujący w zakończeniu “Lalki” B. Prusa, łączy się z problematyką powieści i jej przesłaniem.	129
8.0.9	Zastosowanie mowy pozornie zależnej i wprowadzenie monologu wewnętrznego świadectwem nowoczesności “Lalki”	130
8.0.10	“Lalka” - recepcja tytułu	130
8.0.11	“Kamizelka” Bolesława Prusa: utworem o “egzaminie serc”, którego przebieg został zapisany małymi “szachrajstwami” na paskach kamizelki; analiza sposobów prowadzenia narracji - wpływ na koncepcję i jego przesłanie; jaki wpływ na recepcję tekstu ma umieszczenie w tytule nazwy rzeczy; jakie inspiracje - z zakresu różnych kierunków artystycznych - ujawniają się w “Kamizelce”	130
9	Młoda Polska	131
9.0.1	Wprowadzenie do epoki	131
9.0.2	Analiza porównawcza “Końca wieku XIX” Kazimierza Przerwy-Tetmajera (manifestu polskiego dekadentyzmu) i “Kowala” Leopolda Staffa.	131
9.0.3	parę lekcji o Młodej Polsce...	134
9.0.4	Teatr syntezy sztuk...	134
9.0.5	“Wesele” - analiza didaskaliów poprzedzających akt I.	135
9.0.6	Literackie dokumenty “zbrodni dokonanej na ludzkiej duszy”; “Medaliony” Zofii Nałkowskiej - związki motta, tytułu i koncepcji narracji z przesłaniem utworu	138

Rozdział 1

Wiadomości ogólne i autotematyzm

1.0.1 Przedmiot historii literatury; sposoby periodyzacji procesu historyczno-literackiego

W prezentowaniu problemów związanych chronologicznie uporządkowanymi pozycjami lekturowymi towarzyszyć będzie analiza dzieł poetycznych, dramatycznych i prozatorskich

Terminy:

- proces historyczno-literacki: ciąg przeobrażeń, jakim ulega literatura na przestrzeni dziejów w powiązaniu z życiem kulturalnym i społecznym. Odzwierciedla przyrost dzieł literackich, jego dynamikę i periodyzację
- periodyzacja procesu historyczno-literackiego: podział dziejów literatury na epoki i okresy
- ramy czasowe: koniec lub początek okresu podany z niewielką dokładnością (np. II połowa XIX w.)
- cezura: moment rozgraniczający epoki, okresy historyczne (data umowna)
- system filozoficzny (kierunek): zbiór twierdzeń filozoficznych stanowiących zamkniętą całość
- ideologia: zbiór idei, poglądów, przekonań opisujących rzeczywistość, oraz zawierających jej ocenę i zasady postępowania grup, ruchów społecznych i partii politycznych
- światopogląd: pogląd na świat, zbiór przekonań i postaw, twierdzeń, ocen i norm danej jednostki lub grupy dotyczących natury świata, miejsca człowieka w społeczeństwie
- kierunek artystyczny - kierunek w sztuce występujący w określonym okresie historyczno-literackim
- historia literatury: podstawowy dział nauki o literaturze, zajmuje się badaniem procesu historyczno-literackiego, opisem, ewolucją, periodyzacją, związkami literatury z innymi dziedzinami sztuki i kulturą
- kontaminacja: zamiana miejscami członów z dwóch różnych związków frazeologicznych (ponieść porażkę + odnieść zwycięstwo -> odnieść porażkę, ponieść zwycięstwo)
- nauka o literaturze: historia literatury, teoria literatury, metodologia badań literackich

Epoki historycznoliterackie (okresy):

Epoka	Ramy czasowe	Okres w Polsce
starożytność (Biblia, antyk)	<IV-VI	brak
średniowiecze	(IV-VI)-XVI	lit. staropolska
renesans	XVI	
barok	XVII	
oświecenie		
literatura klasycyzmu, sentymentalizmu i rokoka	II poł. XVIII	
romantyzm		lit. czasów niewoli
pozytywizm	60.-80. XVIII	
Młoda Polska, lit. przełomu wieków		
XX-lecie międzywojenne		
literatura współczesna (wojenna i powojenna)		

1.0.2 Analiza problemów podejmowanych przez wybrane utwory autotematyczne pochodzące z różnych epok

Tadeusz Różewicz: "Włosek poety":

Utwór ten przedstawia jak fundamentalną rolę w społeczeństwie pełni poeta, mimo że jest on odrzucany przez większość ludzi. Bez niego "nasza nudna kula upadnie w ciemność", albo nastąpi inna katastrofa. Również tytuł utworu został utworzony przez wykorzystanie frazeologizmu "wisieć na włosku" dla podkreślenia jak słabe, ale ważne ogniwo w ludzkości stanowi poezja. Wiersz jest autotematyczny.

Wyraz "ktoś":

1. stosunek do poety
2. jakaś osoba

Oba są z języka potocznego

1.0.3 Źródła samotności poety - podmiotu lirycznego "Muzy" Jana z Czarnolasu

"sobie śpiewam a Muzom" - dla siebie, ale dąży do doskonałości artystycznej

wartość sama w sobie (absolutna) - utwór jest wartością dla artysty

artysta służy wierze, nadziei, miłości

źródło samotności poety - ludzie mu współcześni dążą do wartości materialnych, a on zostaje sam ze swoimi wartościami duchowymi; potępia współczesną moralność, starając się pozostawić po sobie wartości duchowe dla przyszłych pokoleń

"non omnis moriar" - nie wszystek umrę, bo jego myśli i uczucia będą przekazywane i będą żyły w następnych pokoleniach dzięki doskonałości artystycznej

artyści tworzyli twórczość mimetyczną - dążyli do doskonałości - natury, jako twór Boski, oraz dzieł antycznych, które były tak cenione jak druga natura.

"exegi monumentum" - pomnik (trwalszy niż ze spiżu)

lotny koń - pegaz

Wypełniając misję nadaje sens swojemu życiu.

parzy na ziemię z lotu ptaka -> jeszcze więcej widzi

1.0.4 Przygotowanie do wypracowania domowego związanego z analizowanymi tekstami autotematycznymi

Uwagi dotyczące wypracowania domowego - związane z problemowym ujmowaniem wypowiedzi, oraz nowym typem maturalnego zadania:

1. Głęboko zastanów się nad sensem tematu. Jeśli nie rozumiesz któregoś z terminów w nim zawartych, wyjaśnij to, zanim zidentyfikujesz zadania, jakie stawia przed Tobą tytuł pracy.
2. Jeśli temat nie jest klarowny, można dla własnych potrzeb w brudnopisie zadać sobie kilka pytań, które on stawia. Warunek - nie wolno zmienić istoty zagadnienia.
3. zbierz bibliografię i pochodzący z niej materiał literacki.
4. Nowe zadanie maturalne łączy się z punktowaniem treści interpretacyjnych wydobytych z podanego tekstu, oraz ocenia rozwinięcie tematu, kompozycję, język i styl. Nie zapomnij, że bardzo liczy się rzetelna analiza występującego obok tematu tekstu. Analiza ta nie musi zastać umieszczona na początku wypracowania - wszystko zależy od oryginalności kompozycji.
5. Zanim zaczniesz pisać, dużo czasu poświęć na przemyślenie problemów, które będą rozważane w Twojej wypowiedzi.
6. Ustal kolejność rozważanych zagadnień, a więc kompozycję rozwinięcia.
7. Pamiętaj, że wstęp wprowadza w Twoje rozważania, może zapowiadać zakres problemów. Jeśli pasuje do innego tekstu jest zły - on musi nierozdzielnie łączyć się z istotą rzeczy zawartą w temacie.
8. Zakończenie przynosi końcowe wnioski. Pamiętaj, że w każdym elemencie tekstu jest miejsce na Twoje osobiste uwagi, nie musisz z nimi czekać do zakończenia.
9. Bardzo ważną kwestią jest właściwe graficzne opracowanie tekstu - oddaje ono koncepcję wypowiedzi poprzez przemyślaną kompozycję.

1.0.5 Inspiracje horacjańskie w “Muzie Jana z Czarnolasu. Analiza Ody 30 [Exegi monumentum]

utwór autotematyczny i autobiograficzny

Pomniku nie naruszy niszczycielskie działanie żywiołów, wpływ czasu. Nie odejdzie w zapomnienie, bo ukryta jest w twórczości cząstka autora. Przetrwa dzięki potomności

1.0.6 “Wygląda na to, że poeci będą zawsze mieli dużo do roboty” - rozmowa na temat specyfiki misji artystów.

Misja:

- utrwalenie wartości absolutnych
- dążenie do doskonałości w sztuce
- potępienie złych postaw
- refleksja nad fenomenem rzeczywistości
- realizowanie swojego talentu

- służenie dobru
- ma czynić ludzi wrażliwymi na piękno, wyczuwać na zło
Realizując misję nie może w sobie zwątpić, musi mieć poczucie własnej wartości, głęboką wiarę, w to co przyjdzie po jego śmierci.
- ma sprawić, że kontakt ze sztuką ma czynić ich wrażliwymi i mądrzejszymi
- poszukiwanie nowych środków artystycznego wyrazu
- spełnienie życia poprzez służenie wartościom moralnym i pięknu
- próba zyskania duchowej nieśmiertelności
- uniwersalny charakter treści

1.0.7 Co to znaczy - “uczyć się na błędach”? Sposoby poprawiani treści i formy prac pisemnych.

Poprawa formy pracy:

1. Zwrócić uwagę na skróty pojawiające się na marginesach informujące o rodzaju usterki
 - wyr. - zły wyraz
 - skł. - składniowe (również powtarzający się czasownik)
 - styl. - niezręczny styl (powtórzenia)
 - i. - interpunkcja
 - log. - logiczne
 - fleks. - fleksyjne (odmiana)
 - gramat. - gramatyczne
 - fraz. - frazeologiczne
 - ort. - ortograficzne
 - rzecz. - rzeczowe
2. Poprawiać błędy łącząc je w grupy (w rodzaje)
3. Zapisywać wyłącznie poprawne formy i ujawnić świadomość źródła mankamentu przywołując konkretną zasadę, która została naruszona:
 - (a) przeredagować zdania i zapisać ich poprawną formę (styl., rzecz., skł.)
 - (b) wstawić odpowiednie znaki przestankowe do poprawionego zdania i wyjaśnić, czemu tam powinny się znajdować (i.)
 - (c) błędy ortograficzne poprawiamy wpisując właściwą formę, opatrujemy uzasadnieniem, układamy nie zdanie, lub odmieniamy przez przypadki
 - (d) błędy frazeologiczne - napisać poprawne związki, które zostały połączone

1.0.8 Analiza mechanizmów błędów popełnionych w pracy klasowej

Uwagi dotyczące błędów interpunkcyjnych:

- różne role cudzysłowu
- oddzielamy przecinkiem imiesłowowe równoważniki zdań, a nawet same imiesłowy przysłówkowe np.: Szedł, śpiewając.
- wydzielamy znakami przestankowymi wtrącenia
- przecinek przed “jak i”
- przed powtarzającymi się spójnikami (i, ani itp.) - przed drugim i kolejnym przecinek
- . . . , mimo że; . . . , mimo tego; . . . , mimo iż; . . . , z jaką (grupy spójników)

Uwagi dotyczące błędów ortograficznych:

- Monoteizm:
 - Boski - czyj?
 - boski - jaki?
- Mickiewiczowski - czyj? np.: Pan Tadeusz to Mickiewiczowski poemat
- mickiewiczowski - jaki? np.: Andrzej Kmicic z “Potopu” to mickiewiczowski bohater
- co dzień, na co dzień
- pojedynczy
- partykuła nie z imiesłowami przymiotnikowymi razem
- by razem - osobowe, osobno - nieosobowe
- podwójne “i”:
 - D: armii
 - M: armia
 - wyjątki: ta nadzieja, tej nadziei; tych nadziei; tej epopei

Przed pracą klasową należy przeczytać poprawę błędów, aby uniknąć tych samych usterek (podczas lekcji przygotowującej do klasówki będą analizowane błędy składniowe). Druga praca klasowa zostanie sprawdzona pod względem formalnym i skonfrontowana z pierwszą pod tym względem - musimy ustalić, czy nauka przynosi owoce

Rozdział 2

Starożytność

2.1 Biblia

2.1.1 Przygotowanie do prezentacji zagadnień dotyczących wybranych części Biblii

PD: zrobić szczegółowe notatki na tematy:

- *etymologiczne i realne znaczenie słowa Biblia*
- *periodyzacja ksiąg Starego i Nowego Testamentu*
- *najważniejsze księgi Biblii*
- *autorzy Biblii*
- *języki Biblii*
- *gatunki Biblii*

Zakres materiału:

1. Analiza fragmentów “Księgi Rodzaju”
 2. “Księga Sędziów”
 3. “Księga Koheleta”
 4. “Księga Hioba”
 5. I list św. Jana apostoła
 6. Pieśń nad pieśniami
 7. przypowieści biblijne: “O siewcy”, “O synu marnotrawnym”, “O miłosiernym samarytaninie”
 8. “Hymn o miłości” św. Pawła
 9. Wybrane psalmy
 10. fragmenty “Apokalipsy św. Jana”
- *liryka współczesna ujawniająca inspiracje biblijne*

Bibliografia związana z nawiązaniem do Biblii:

- W. Szymborska: "Na wieży babel", "Przypowieść"
- M. Hillar: "Aniołowie z Hiroshimy"
- Cz. Miłosz: "Piosenka o końcu świata"
- T. Różewicz: "Przepaść"
- L. Staff: "O miłości wroga"
- A. Kamińska: "Hiob i młodzieniec"

Ogólne informacje na temat Biblii:

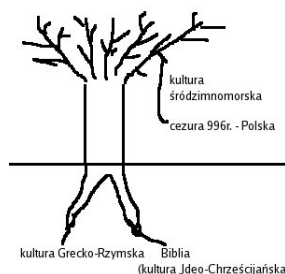
- Słowo Biblia pochodzi z języka greckiego i oznacza dokładnie księgi. Tę nazwę przyjął zbiór ksiąg uważany przez Żydów (S.T.) i chrześcijan (S.T. i N.T.) za święte i natchnione
- Stary Testament kształtował się około 1000 lat. Najstarszy fragment Pieśń Debory z Księgi Sędziów powstał w XII w. p. n. e., a najmłodsze np. Księga Daniela i pewne psalmy w II w. p.n.e..
- Nowy Testament powstał między poł. I w. n.e., a poł. II w. n.e.
- Księgi S.T.:
 - Tora, czyli Prawo i Pięcioksiąg Mojżeszowy
 - Netwiim, czyli Prorocy: Jozuego, Sędziów, Samuela, Królów, Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela i Księga Dwunastu
 - Ketuwim, czyli Pisma: Psalmy, Pieśń nad Pieśniami, Lamentacje, oraz Księgi: Przysłów, Hioba, Rut, Koheleta, Estery, Daniela, Edrasza-Nehemiasza i Kroniki
- Podział N.T.: 4 ewangelie (Mateusza, Marka, Jana, Łukasza), Dzieje Apostolskie, listy (14 Pawła, 2 Piotra, 1 Judy, 3 Jana), Apokalipsa
- Języki S.T.: głównie hebrajski, oraz nieliczne fragmenty po aramejsku i grecku
- Języki N.T.: powstał w j. aramejskim i greckim, ale zachowała się tylko wersja grecka
- Całą Biblię została przetłumaczona na prawie wszystkie języki świata

Frazeologizmy:

- hiobowe wieści - złe straszne wieści, z "Księgi Hioba"
- wieża Babel - brak zrozumienia, brak możliwości komunikacji; opowieści o wieży Babel i pomieszaniu języków
- kozioł ofiarny - osoba na którą zrzuca się odpowiedzialność. Zwyczaj Izraelitów: wyrzucanie na pustynię kozła, aby zabrał ze sobą grzechy plemienia.
- umywać ręce - zrzekać się odpowiedzialności. Piłat
- rzucać słowa na wiatr - mówić coś niepotrzebnie, bez odzewu
- nie spadnie włos z głowy - nic się nie stanie
- droga krzyżowa - długie cierpienie i żój. Z "Ewangelii" i męki Chrystusa

- Judaszowe Srebrniki - wynagrodzenie, zapłata dana zdrajcy. "Ewangelie": 15 srebrników, które zapłacono Judaszowi
- rozpędzić za 4 strony - rozrzucić na wiele różnych stron, rozproszyc
- od Annasza do Kajfasza - chodzić od urzędnika do urzędnika, nie mogąc nic załatwić
- ciasna brama
- alfa i omega - wszechwiedząca osoba: Bóg, będący początkiem (alfą) i końcem (omegą) [alfabetu]
- złoty cielec - fałszywe bóstwo: z opowieści o złotym cielcu, odlanym przez Izraelitów w czasie gdy Mojżesz odbierał Dekalog
- palec Boży - opatrność
- sąd Salomonowy - mądry sąd, rozsądny, sprawiedliwy. Salomon z Biblii z takowych słynął
- z pustego i Salomon nie naleje - nie da się zrobić czegoś z niczego. Z jednej z opowieści o Salomonie.
- kainowe znamię - znamię, piętnujące zbrodniarza, wszędzie rozpoznawalne. Kain został nim naznaczony, by nikt go nie zabił i nie skrócił jego kary
- dni są policzone - coś szybko zmierza ku końcowi. Apokalipsa
- trąby Jerychońskie - straszliwy hałas. Trąby Izraelitów miały obalić mury Jerycha
- kolos na glinianych nogach - wielkie przedsięwzięcie o marnych podstawach. Od kolosa z Rodos

2.1.2 Biblia - ogólna charakterystyka

Kultura śródziemnomorska:

- kultura Grecko-Rzymska
- Biblia (kultura Judeo-Chrześcijańska)

Kręgi kulturowe:

- zachodnioeuropejski - śródziemnomorska
- wschodnioeuropejski

Biblia w interpretacji świeckiej: arcydzieło literatury zawierające mity i fakty historyczne

Gatunki: poemat epicki, saga narodowa, kronika, nowele dydaktyczne, dialog i monolog filozoficzny, przypowieść, przysłowie, psalm, modlitwa, mowa religijna, kazanie, lamentacja, list, satyra, apokalipsa, prorocstwo, opowiadanie historyczne, hymn, pieśń miłosna, aforyzm, elegia

2.1.3 Bóg i jego dzieło - świat i człowiek - bohaterami pieśni "Czego chcesz od Nas, Panie..." Jana z Czarnolasu oraz wiersza M. Hillar pt. "Aniołowie z Hiroszimy". Inspiracje biblijne w liryce XVI i XX w.

Księga Rodzaju: Jaką misję wyznaczył Bóg naturze i człowiekowi po powołaniu do życia świata i korony stworzenia?

Kolejne dni tworzenia świata:

1. światło
2. wody i lądy
3. zwierzęta morskie
4. rośliny
5. zwierzęta lądowe i powietrzne
6. człowiek
7. odpoczynek

Misja: być dobrym, rozmnażać się, czynić sobie ziemię poddaną: kontynuacja dzieła stworzenia.

"Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę. Po czym Bóg im błogosławił i powiedział do nich <<Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną>>"

reinterpretacja - podanie ujęcia, odczytania, które znacząco się różni od powszechnie funkcjonującego

"Aniołowie z Hiroszimy":

Bóg: stwórca, staruszek, zatroskany, zawiedziony

człowiek dostał od Boga: świat, prawo moralne - część niematerialną i duchową, ale odrzuca dziedzictwo moralne, odrzuca mądrość

Jaką funkcję spełnia reinterpretacyjny charakter koncepcji Boga?

zapowiedź braku końca świata - Bóg go nie urządzi, tylko ludzie sami to zrobią

apokalipsa duchowa trwa cały czas

motyw nieba

motyw arkadii - raj na ziemi, od greckiej krainy Arkadii

Hiroszima i Nagasaki - symbol śmierci, kataklizm

kontrast w tytule: aniołowie - Hiroszima

"Pieśń XXV" = "Hymn do Boga" = "Hymn" = "Czego chcesz od nas, Panie..."

Rola inspiracji biblijnych i antycznych

Nowa renesansowa koncepcja religijności

Związki z Biblią:

- koncepcja Boga zgodna z ujęciem biblijnym: Ojciec, Stwórca, α i Ω
- porządek opisu świata oddaje kolejność stwarzania jego elementów ujawnioną w Księdze Rodzaju

zbiorowy podmiot liryczny - cecha charakterystyczna hymnów

Bóg: Artysta, Żywiciel, Stwórca, Architekt

człowiek -> NATURA -> Bóg

myśl Horacego - doskonale dzieło Boga

*panteizm - natura jest Bogiem

Mówi się, że opis świata w "Pieśni XXV" przypomina swą strukturą gotycką katedrę - jej fundament stanowi "nieobeszła" ziemia, a sklepienie niebo "ślicznie uhaftowane złotymi gwiazdami". W tej katedrze mieszka Bóg.

"Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie": samo uczestnictwo w Kościele to nie cały Bóg, jeszcze jest natura, a i to nie wszystko. Krytyka powierzchownej religijności.

2.1.4 W jaki sposób tradycja biblijna funkcjonuje we współczesnej polszczyźnie

Prawidłowe stosowanie frazeologizmów jest świadectwem dobrej znajomości języka polskiego

2.1.5 Co łączy podmioty liryczne wiersza W. Szymborskiej "Na wieży Babel", ze sławnymi budowniczymi, historia których zawarta jest w Księdze Rodzaju?

Interpretacja:

- 2 podmioty liryczne
- dialog pytania i odpowiedzi nie łączą się ze sobą logicznie
- sposób połączenia pytań i odpowiedzi:
 - może odpowiadają na pytania, które chcieliby usłyszeć
- mimo nielogicznego połączenia możemy ustalić dlaczego cierpią: zdrada obustronna

Problem grzechu i kary i związku przewinienia i konsekwencji z historią budowniczych wieży Babel:

1. Grzech:

- nie docenili wielkiego daru (odwzajemnione uczucie)
- nie dojrzeli do miłości, która zobowiązuje do odpowiedzialności, wierności, zaufania, prawdomówności
- sądzili, że zdrada nie naruszy miłości

2. Kara

- został zniszczony zakochanym "język" pozwalający na porozumiewanie się bez słów
- zniszczyli więź duchową
- Uwagi dotyczące typograficznej (druk) formy wiersza:
 - męczyzna - kursywa
 - kobieta - (petit)
 - łatwiej rozróżnić partie
 - podkreśla różnice

Wizje apokaliptyczne we śnie mężczyzny: charakter katastroficzny: rozpad związku, ruina ze szczęścia

2.1.6 Księga Hioba: tekst traktujący o niezawinionym cierpieniu; jeden z fragmentów Biblii zawierający odpowiedź na pytanie o istotę człowieczeństwa; źródłem archetypu - prawzoru postawy pokory będącej fundamentem życia wierzącego.

archetyp - pierwowzór prawzór, najdoskonalszy wzór, prawzór postawy

topos - motyw

problem wiedzy i wiary: Chciał pojąć sens cierpienia

periodyzacja: V-III w.p.n.e.

Część pisana prozą:

- historia cierpień
- odpowiedź
- zakończenie

Część poetycka (poemat):

- traktat filozoficzno-religijny (sens życia i cierpienia)

Przyczyny cierpienia wg. przyjaciół:

- ukrywa winę
- cierpi za innych

Archetyp Hioba:

- przyjęcie postawy pokory wobec niezawinionego cierpienia (postawa ekstremalna)
- prośba o wyjaśnienie sensu próby, ale nie będąca warunkiem realizacji postawy pokory

Archetyp Prometeusza:

- podjęcie działań na rzecz szczęścia ludzkości
- metoda działania: bunt przeciwko bogom/Bogu

Choć Hiob nie dowiedział się od Boga jaki jest sens jego cierpienia, Bóg nawiązał z nim kontakt zadając znamienne pytania: "Gdzieś był, kiedy zakładałem ziemię?", "Czy zgłębiłeś przestrzeń ziemi? Powiedz czy znasz to wszystko?", "Czy znane Ci prawa niebios, czy wyjaśnisz ich pismo na ziemi?"

Człowiek ma ograniczone możliwości poznania. Rozum jest niedoskonałym narzędziem, na pewno nie zgłębi spraw boskich. Jeśli wierzy musi bezgranicznie ufać Bogu, przyjmując postawę pokory, która jest świadectwem dojrzałości.

Na niebo trzeba zasłużyć. Tylko cierpienie daje szansę udowodnienia własnej wartości. Tylko wiara może pozwolić na szczęśliwe życie.

PD: Księga Koheleeta

2.1.7 “Hiob i młodzieniec” Anny Kamińskiej - sposób funkcjonowanie motywów biblijnych w wierszu

Młodzieniec prosi o naukę:

- znoszenia cierpienia, śmierci
- znoszenia bólu, chorób, samotności, upływu czasu

Przyjęcie postawy pokory wobec przemijania.

Nie tylko młodość jest szczęściem, każdy wiek ma swoje radości

2.1.8 Jaką filozofię życia prezentują poznane fragmenty Księgi Koheleta

periodyzacja: III-II w.p.n.e.

podział: księga dydaktyczna

rodzaj: monolog filozoficzny

“nihil novi sub sole” - nic nowego pod słońcem: człowiek nie może pojąć praw rządzących na ziemi

2.1.9 Analiza wybranych utworów nawiązujących do Księgi Koheleta - “O żywocie ludzkim” Jana z Czarnolasu, “Piosenka” Czesława Miłosza

Kwestie, które nam się wydają ważne są fraszkami. Życie jest teatrem, a po przedstawieniu umrzemy - my jesteśmy aktorami. “Wielki reżyser” widzi nasze błędzenie. Problem krótkiego życia i ograniczonych możliwości poznania.

PD: paradoks

Będzie gorzej, ale nie bierzcie spraw ludzkich do serca:

dekadentyzm - negowanie sensu życia - kończy się śmiercią

Istnieje duchowy sens życia, a nie ziemski (materialny).

2.1.10 Motywy wanitatywne w wybranych wierszach współczesnych nawiązujących do Księgi Koheleta (“Piosenka”, “Oda do rozpacz”).

wanitatywność - marność, brak wartości

“vanitas vanitatum et omnia vanitas” (marność nad marnościami i wszystko marność) - człowiek musi wierzyć w uniwersalny porządek boski, ale nie może go do końca przeniknąć. Może odkryć tylko małą część np. małość, kruchość

Jakie problemy powinny się znaleźć w zestawie zagadnień dotyczących analizy porównawczej wierszy z tematu (1 - “Piosenka”, 2 - “Oda do rozpacz”):

- temat ukierunkowuje analizę, bo zakłada, że dominować w niej będzie sposób funkcjonowania motywu wanitatywnego
- koncepcja podmiotu lirycznego, sytuacja liryczna:
 1. filozof, którego wypowiedź przypomina prorocstwo rozwijające myśl Koheleta; ma cel dydaktyczny, który nie może być dosłownie rozumiany: “ty więc nie bierz spraw ludzkich do serca”
 2. filozof poddający analizie rolę rozpacz w życiu

- związek formy wypowiedzi podmiotu lirycznego z treściami filozoficznymi składającymi się na przesłanie
 1. liryka inwokacyjna (zwroty do adresata), język potoczny, pełen kolokwializmów, a nawet wulgaryzm. Część pierwsza - postawy ludzkie wobec rozpaczy, część druga - wartościowanie rozpaczy: konieczna byśmy zrozumieli, że mamy serce, uczucia, byśmy mogli dążyć do doskonałości, mieć świadomość, że rozpacz przygotowuje do najcięższych prób
 2. styl podniosły, patetyczny, zdradzający związki z Biblią poprzez wykorzystywanie podstawowego dla niej środka artystycznego jakim jest paralelizm wersetu biblijnego (stylizacja); liryka pośrednia poza jednym kluczowym wersem - apostrofą do odbiorcy; odbiorca ma patrzeć na ludzkie sprawy z perspektywy boskiej (brak patosu)

2.1.11 Biblijne pojmowanie miłości. Bibliografia

1. I List św. Jana apostoła
2. Hymn o miłości św. Pawła
3. Przypowieści
4. Pieśń nad Pieśniami
5. Wybrane psalmy

2.1.12 W jaki sposób problemy związane z istotą miłości są tłumaczone w Biblii, a ja przybliżane współczesnemu odbiorcy w liryce Wiesławy Szymborskiej

Miłość:

- doskonałą: Bóg -> człowiek
- między bliźnimi
- ludzie -> Bóg

Łączy się z zawierzeniem, zaufaniem, daniem jest bezinteresowna. Bez miłości nie jesteśmy ludźmi. Wiedza i inne mają znaczenie tylko w połączeniu z miłością. Człowiek miłością daje część królestwu niebieskiemu. Przypowieści są przykładem.

W jaki sposób znajomość etymologicznego znaczenia terminu parabola pomaga w poznaniu istoty gatunku? Greckie parable 'zestawienie obok siebie' - musimy zestawić przedstawianą historię z filozofią, którą tłumaczy.

Miłosierny samarytanin:

- bezinteresowna pomoc
- kto jest bliźnim
- miłość bliźniego

Syn marnotrawny:

- nawrócenie
- przyjęcie postawy pokory

- przemian wewnętrzna
- syn pojął swój błąd
- skrucha, żal za grzechy

*forma literacka = gatunek

Ojciec:

- bezgraniczne miłosierdzie
- wolna wola człowieka (nie zabrania odejść)

Starszy brat:

- brak bezgranicznej miłości
- chce być wywyższony za posłuszeństwo

“Przypowieść”: Pierwszych dwóch nie chciało pomóc i szukało wymówek. Forma służy trafieniu do tych ludzi, którzy chcą pomóc

2.1.13 Sposoby funkcjonowania motywu apokalipsy w “Piosence o końcu świata” Czesława Miłosza

liryka pośrednia

świat jest przedstawiony nie po kolei, fragmentami

Pierwszy wiersz w literaturze polskiej stosujący opis metodą filmową. Oko obserwatora ukazuje świat dzięki zastosowaniu kamery, zbliżeń i oddaleń. Iluzja ogarniania całego świata.

Jest bohater, który zupełnie inaczej widzi świat - staruszek - prorok. Prorok posiada wiedzę ze źródeł nadprzyrodzonych. Jest to wiedza objawiona. Staruszek woli czynić dobro, będąc przykładem, niż głosić te prawdy objawione. Każdego dnia czyni dobro, współpracuje z naturą, opiekuje się nią kontynuując dzieło stworzenia. Spełnia swoje życiowe zadanie.

Reinterpretacyjny charakter apokalipsy - jest ona wpisana w istnienie świata, prowadząc do zagłady naszego mikrokosmosu.

PD: mikrokosmos

Funkcje i występowanie nawiązań do apokalipsy:

- symbole apokaliptyczne
- mowa o końcu świata
- kontrast w tytule
- reinterpretacja: zagłada mikrokosmosu wokół człowieka

Wzór staruszka:

- nie boi się śmierci, wierzy w nowe Jeruzalem, w nieśmiertelność duszy
- jest jej świadomy
- do ostatnich chwil czyni dobro
- z pokorą przyjął plan boski: narodzenie - wykonanie zadań - śmierć

- zadania: opiekować się światem, tworzyć
- ufa, że jego praca zostanie dobrze oceniona
- opanowuje instynkt - wolę życia
- tak głęboko pojął sprawy śmierci itp., że mógłby być prorokiem
- ma wiedzę nadprzyrodzoną, a nie ludzką

Utwór ten łączy dojrzałą wiarę z kontynuowaniem Boskiego dzieła stworzenia.

2.1.14 Apokalipsa - charakterystyka ostatniej księgi Biblii, niezwykłość symboliki

PD: krótka notatka o pieśni nad pieśniami

historiozofia - filozofia dziejów

Apokalipsa:

- opisuje sens dziejów
- początek za Cesarza Nerona
- piętno prorockie
- adresaci - chrześcijanie z Azji mniejszej
- przywracanie ładu świata w ... eschatologicznym
- głęboka symbolika opisująca wiele wydarzeń z przeszłości i przyszłości

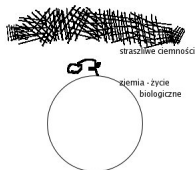
2.1.15 "Przepaść" Tadeusza Różewicza: związki utworu z biblijnymi formami (literackimi i stylistycznymi); związek tytułu z ideową wymową wiersza; nawiązanie do innych dzieł pozwalające na bardziej obrazowe przedstawienie problematyki miłości; tekst poetycki traktujący o roli miłości w naszym życiu

PD: krótka notatka biograficzna o Michaiile Bułhakowie i genezie utworu, wynotować informacje dotyczące czasu i miejsca akcji, koncepcji świata przedstawionego, składu szajki Wolanda i ew. źródeł koncepcji jej członków

Związek tytułu: Słowo przepaść podkreśla pojmowanie ulicy przez babcię, hiperbolizuje.

W trzeciej zwrotce występuje stylizacja biblijna: szyk przestawny, ton patetyczny. Dobro i zło jest przedstawiane jako kolory: ciemność to zło, jasność to dobro. Symbol czystości, niewinności - dziecko.

Czy istnieje nadzieja dla świata?

Chłopiec jest iskierką nadziei na ocalenie życia duchowego świata. Być może dzieci przestaną być nadzieją - to będzie ostateczna zagłada duchowa

Przepaści są pomiędzy ludźmi nie kierującymi się miłością.

Jest to przypowieść, w takiej formie, że na końcu posiada interpretację.

2.1.16 Pieśń nad pieśniami - poetycki wyraz istoty miłości; sposoby interpretacji filozoficznego przesłania utworu.

wykorzystanie miłości kobieta - mężczyzna do przedstawienia miłości Bóg - człowiek, rzeczy metafizycznych, służy do wyjaśnienia spraw wiecznych.

alegoria - symbol połączony z jednym znaczeniem

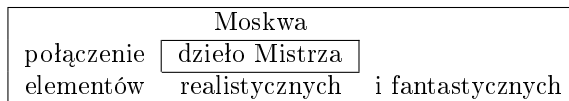
Interpretacja:

- dialog Boga z ludem - judaizm
- Chrystusa z Kościołem lub z duszą - N.T.

2.1.17 "Mistrz i Małgorzata" Michaiła Bułhakowa jako powieść parabola. Analiza fragmentów utworu związanych z kwestią autotematyzmu.

3 warstwy wątków:

- realistyczny
- fantastyczny
- religijny (książka w książce) - kompozycja szkatułkowa:

zakończenie łączy obie te warstwy

Przesłanie hist. Piłata jest kluczem interpretacyjnym do elementu realistycznego.

Powieść Mistrza:

- Piłat dążył do spokoju:
 - miał stanowisko
 - mógł zamknąć się w chłodnym pałacu
 - był politykiem
 - odrzuciło dobro, sprawiedliwość, niewinność, uczciwość
 - stchórzył - nie miał odwagi wybrać dobra
- na końcu mógł spojrzeć z perspektywy wieczności na wartości, które przyjął i odrzucił
- ale zostało mu ofiarowane przebaczenie

Virtus 'cnota, męstwo' - nie da się być dobrym człowiekiem bez odwagi

"Tchórzostwo nie jest jedną z ułomności ludzkich, jest ułomnością najstraszliwszą"

niewysychająca kałuża czerwono-czarna - symbol winy

góra - spojrzenie z perspektywy nieskończoności

Słowo mistrza spowodowało uwolnienie Piłata, ale on tylko jest wykonawcą tego co zdecydował Chrystus, jako artysta ujawnia boski porządek świata

Literatura przedstawia, ujawnia części uniwersalnego, boskiego porządku. Pozwala nam uniknąć mąk takich jakie przeżywał Piłat, przedstawia właściwy wybór ocalający, zgodny z wartościami absolutnymi.

Frieda dopuściła się dzieciobójstwa, ponieważ bała się o przyszłość dziecka, za co jest potępiona cierpieniem wynikającym z ciągłego przypominania o tym. Znow tchórzostwo zostaje napiętnowane.

Woland przybywając nie podpuszcza do zła, lecz tylko je ujawnia, bo ono w wystarczającym stopniu jest zaszczipione u ludzi.

Funkcja motta “Mistrza i Małgorzaty”: “... Więc kimże w końcu jesteś? \ Jam częścią tej siły, \ która wiecznie zła pragnąc, \ wiecznie czyni dobro.” J. W. Goethe “Faust”

Istnienie wyższego planu, który jest nie do pokonania.

antymonia - wewnętrzna sprzeczność

sprzeczność Wolanda z klasyczną koncepcją diabła:

- nie przeciwstawia się Jezui
- nazywając zło po imieniu piętnuje je
- jest sługą opatrności

2.1.18 Analiza motta “Mistrza i Małgorzaty” punktem wyjścia do rozważań na temat koncepcji zła w powieści, jego funkcji, sposobów ujawniania. Motyw nagrody i kary w “Mistrzu i Małgorzacie”

Podczas przedstawienia zostało obnażone zło:

- rozdawanie sukienek:
 - pucha
 - chciwość
 - materialistyczne podejście do życia
- sprzedawanie potraw 2-go stopnia świeżości (nieuczciwość)
- działanie krytyków
- Asasell - upadły anioł, nauczył ludzi tworzenia biżuterii, broni
- Hella - motyw szyi, imię - wampir, wiedźma

PD: zaznaczyć opis zaświatów (topos zaświatów), 2 kary, 2 nagrody

2.1.19 Motyw nagrody i kary w “Mistrzu i Małgorzacie”. Synteza wiadomości dotyczących powieści paraboli

Kary:

- Berlioz
- Piłat
- Stiopa
- Frieda
- w teatrze
- Baron Meigel

- Łatunski: ogień i woda - oczyszczenie
- Bosy

Nagrody:

- ocalenie Mistrza
- Natasza
- wieczny spokój - topos zaświatów
- wyzwolenie Piłata
- uwolnienie Friedy od kary

Topos zaświatów:

- przejście przez strumień - granica dwóch światów, zasłona
- spokój, szczęście:
 - podziwianie natury
 - uprawianie ulubionego zajęcia

Korowiow - patrzył w niebo: kara za tchórzostwo

2.2 Antyk

2.2.1 Zakres materiału

1. Notatki z wstępu do mitologii J. Parandowskiego (najlepiej w punktach, najważniejsze treści + wszystkie terminy)
2. Mity: tebański, kreteńskie, **trojański**, o prometeuszu, Demeter i kora, o pojedynku Apollina z Marsjaszem, panteon bóstw
3. Fragmenty Iliady (najlepiej przeczytać całość): pojedynek Achillesa z Hektorem, Priam u Achillesa, opis tarczy Achillesa
4. Fragmenty Odysei
5. Antygona
6. Król Edyp
7. Wybrane wiersze poezji greckiej i rzymskiej
8. Wirgiliusz Eneida - fragmenty narodowej epopei rzymian

Bibliografia związana z antykiem:

- Z. Herbert: "Nike, która się waha", "Apollo i Marsjasz"

2.2.2 W jaki sposób mitologia funkcjonuje we współczesnej polszczyźnie

puszka Pandory - źródło nieszczęść, chorób, itp., nadzieja przykleiła się do denka
koń trojański - narzędzie podstępного działania

2.2.3 Pojęcie mitu. Związek koncepcji świata przedstawionego antycznych

mit - opowieść sakralna (Grecja, Rzym) - system wierzeń wpływający na działania i czyny ludzi nie mający poparcia w rzeczywistości, historii:

- teogoniczne - o powstaniu bogów
- kosmogoniczne - o powstaniu świata
- antropogeniczne - o powstaniu człowieka
- genealogiczne

Iliada: król Priam przedłożył życie, honor, autorytet władzy za ostatnią posługę syna.

Antygona: dwie wartości: prawo duchowe, godność, ostatnia posługa bratu; życie.

tragizm wywołuje litość i trwogę -> katharsis

Stosunek do śmierci: problem przedkładania wartości duchowych nad materialne pozwala na spełnienie życia

Kult herosów: heroizm: poświęcenie dla innych

Periodyzacja gatunkowa (rodzajowa):

1. dominacja epiki (IX) VIII w.p.n.e.
2. dominacja liryki VII-VI w.p.n.e.
3. dominacja dramatu V w.p.n.e.
4. (filozofia), epidramat IV-III w.p.n.e.

PD: kwestia Homerycka, epos (teoria)

gignomai 'staje się powstaje'

kosmogonia mityczna, biblijna

mity społeczne - zespół praw danych do wierzenia nie znajdujących udokumentowanego potwierdzenia naukowego

mity socjo-polityczne - zespół wierzeń (zabiegów) wpływające na kreowanie ideologii. Oddziałuje na świadomość społeczną za pomocą czynników irracjonalnych (elementy ideologii politycznych), tworząc swoiste wzory osobowe i wzory zachowań, które apelują nie do opartej na faktach wiedzy, ale do wszelkiego rodzaju emocji, uprzedzeń, przesądów, zastygłych niepoddawanych krytyce sposobów myślenia.

2.2.4 Kwestia Homerycka. Epos Homerycki, jako gatunek, czyli forma literacka

Spór o autorstwo Iliady i Odysei:

- hipoteza 1: dzieło wędrownych śpiewaków (francuzi)
 - aoid - autor i wykonawca, rapsod - wykonawca
- hipoteza 2: ten sam człowiek (ślepy): potwierdzone analizami tekstu
- hipoteza 3: ten człowiek to Homer

2.2.5 Antyczna koncepcja piękna realizująca się w literaturze. Charakterystyka eposu, jako gatunku w związku z funkcjonowaniem zasady decorum oraz “zasadą czystości gatunku”.

PD: notatki dotyczące genezy Iliady, jej kompozycji, czasu i miejsca akcji w związku z mitem trojańskim; materiał dotyczący antycznej koncepcji piękna w rzeźbie i architekturze; analiza i interpretacja opisu tarczy Achillesa, a także przestudiowanie materiału związanego z genezą oraz budową tragedii

Dyskusja klasowa dotycząca racji Antygony i Kreona:

Jak przygotować się do udziału w dyskusji?

- przede wszystkim na nowo przeczytać tekst i zdecydować czyje racje są nam bliższe
- z podręcznika przeczytać rozdział poświęcony retoryce (zapoznać się z kompozycją mowy retorycznej i rodzajami argumentów)
- przygotować materiał literacki, który musi być wykorzystany podczas zabierania głosu
- zapoznać się ze znaczeniem terminów: tragizm i katharsis, decorum

piękno = harmonia + równowaga + symetria

1. Wszystkie utwory literackie podlegały zasadzie decorum, która dbała o idealne zharmonizowanie wszystkich elementów dzieła (temat, bohater, język, styl) - w zależności od miejsca zajmowanego przez gatunek realizujący się w danym tekście

Gatunki	Tematy	Bohaterowie	Styl	Język
epos, tragedia	mitologiczny ¹	bogowie, herosi, członkowie rodzin królewskich	wysoki (patetyczny)	literacki
...	średni	...
			niski	

Charakterystyka eposu homeryckiego jako gatunku:

- z zasady decorum wynika, że ze względu na miejsce w hierarchii form literackich (najwyższe obok tragedii) podejmuje temat mitologiczny i wykorzystuje “wysokiego bohatera” i taką odmianę stylu oraz języka
- zasada czystości gatunku łączy się z konkretnymi wymaganiami dotyczącymi tylko tej formy:
 - jest to długi utwór wierszowany podzielony na pieśni poprzedzone inwokacją ukazuje obraz danej społeczności w przełomowym dla niej momencie historycznym
 - inwokacja - rozbudowana apostrofa zawierająca prośbę do: Muzy, muz, bogów, a w nowożytnym eposie do Boga, lub innej siły wyższej, a także wartości; ujawnia temat utworu
 - narrator wszechwiedzący i obiektywny (tylko w inwokacji ujawniający subiektywne odczucia)
 - paralelizm akcji - równoległość
 - epizodyczność - są epizody (brak ciągłości)
 - plastyczny opis scen batalistycznych
 - retardacje - wstrzymanie akcji

* ostatnie 3: genialne wykorzystanie środków artystycznego wyrazu

- stałe epitety
- porównania homeryckie
- heksametr - wiersz sześciosylabowy

2.2.6 “Iliada” Homera - związki z mitem trojańskim, kompozycja, czas i miejsce akcji

PD: hybris, hamartia, wypisać epizody

hamartia (gr. hamartia - błąd, przewinienie, grzech) - wina tragiczna, błędne rozpoznanie i fałszywa ocena własnej sytuacji przez bohatera tragedii, który nieświadom istniejącego sensu okoliczności, w jakich się znalazł, popełnia czyny prowadzące do dalszego pograżania jego losu i do katastrofy

hybris (gr. hybris - pycha, zuchwalstwo) - w tragedii antycznej zarozumiałość i zuchwalstwo bohatera, uniemożliwiający mu prawidłowe rozpoznanie sytuacji i w rezultacie dąży do katastrofy
Iliada przedstawia ostatnie 50 dni (10 rok) wojny trojańskiej:

- traktuje o gniewie Achillesa i jego zgubnych skutkach
- spór Achillesa z Agamemnonem o brankę Brizeidę -> Achilles nie uczestniczy w walkach

Priam miał ok. 50 synów m.i.: Hektor, Parys

Troję oblegali Grecy (dowodził Priam)

Achilles miał bardzo uprzywilejowaną pozycję (wyrocznia powiedziała, że bez niego nie wygrają). Oddał zbroję przyjacielowi - Patroklesowi, który zginął z rąk Hektora, który go pomylił z Achillesem (brutalnie potraktował zwłoki)

Charakterystyka porównawcza Achillesa i Hektora. Problemy:

1. genealogia (ród itp.)
2. epitety
3. cechy osobowości
 - (a) motywy kierujące bohaterami
 - (b) stosunek do obowiązków, powinności wobec zadań, towarzyszy, przyjaciół, rodziny
 - (c) stosunek do przeciwnika
 - (d) religijność
 - (e) zdolność do przyjaźni

Charakterystyka właściwa:

1. Przedstawienie postaci:
 - Achilles - syn Tetydy i Peleusa, walczył po stronie Achajów. Był zanurzony w rzece Styks (poza piętą). Miał wybór między życiem długim, spokojnym, a krótkim, pełnym niebezpieczeństw i sławy. Opis zewnętrzny: księga 19, w. 2
 - Hektor: syn Hekabe i Priama. Władca Trojną i kawałkiem Azji mniejszej. Wspomagała go Afrodyta. Poświęcił wszystko ojczyźnie i miłości. Żona - Andromacha, syn Asteamach²

²czy jakoś tak

2. Motywy:

- Achilles - chęć chwały, zdobycia sławy, pycha podsycana świadomością przegranej wojny bez niego
- Hektor - obrona ojczyzny

3. Stosunek do obowiązków, towarzyszy i przyjaciół:

- Achilles - egoizm, pycha, nie liczył się z konsekwencjami odmowy udziału w wojnie, brak roztropności, odpowiedzialności, zawziętość, upór, przedkładanie własnych spraw nad dobro przyjaciela, ojczyzny itp.
- Hektor - honorowy, dba o rodzinę, odpowiedzialny, wrażliwy, godny

4. Stosunek do wroga

- Hektor - zna swoje słabości, docenia wroga, szanuje wroga, przestrzega zwyczajów wojennych
- Achilles - gardzi wrogiem, bezlitosny, nie potrafi trzymać na wodzy emocji, kieruje nim instynkt, rządzą; nie respektuje zwyczajów wojennych, lekceważy wroga

5. Zdolność do przyjaźni, miłości

- Achilles - miarą przyjaźni jest ból, cierpienie, złość, antymoniczność (podziw i dyskredytowanie), podziw dla ojca dla którego ważniejszy jest syn, niż pozycja społeczna, walczył w nim żądza zysku i poczucie przyjaźni
- Hektor - jednorodny, patriotyczny, dba o rodzinę

6. Religijność

- Hektor - bardzo religijny, dba o to co będzie się z nim działo po śmierci
- Achilles - tylko strach bogów, brak szacunku

2.2.7 Konflikt racji w "Antygonie" Sofoklesa. Jakie są źródła tragizmu głównych bohaterów tragedii?

tragedia racji - zderzenie postaw, punktów widzenia które są oparte na dwóch różnych sprzecznych postawach, hierarchiach wartości. Nie jest to tragedia psychologiczna.

Co fizycznie zrobiła Antygona? Ostatnia posługa to przysypanie ciała garścią piachu i pokropienie ciała trójdzielny płynem (wino, mleko, oliwa lub miód)

Symboliczny pochówek = ostatnia posługa

Jakie wartości uznawała za ważniejsze od życia i za jakie poszła na śmierć?

- prawo boskie - naturalne (wyższość tego prawa nad ludzkim)
- miłość siostrzana (racja serca)
- sprawiedliwość boska
- honor rodu
- wolność jednostki
- godność jednostki

kommos - pieśń żałobna Antygony w drodze do grobu

Kreon (fizycznie):

- wydał dekret
 - sądził, że to będzie miłe bogom
- sądził, że władca reprezentujący prawo stanu ma prawo ingerować w sferę sakrum

Tragedia Kreona:

- utrata rodziny i męczarnie duchowe (wyrzuty sumienia)
- utrata autorytetu
- potępienie przez bogów (upokorzenie)

Wartości Kreona:

- prawo ludzkie - stanowione
- sprawiedliwość ludzką
- bezpieczeństwo państwa i ład w nim panujący
- porządek wewnętrzny
- autorytet władzy

Antygona poszła na śmierć, ponieważ popełniła hamartię (z punktu widzenia Kreona była winna, bo złamała prawo stanowione). Kreon jest winny z punktu widzenia Antygony, a później bogów (Terezjasz) i ludu.

2 płaszczyzny tragizmu w Antygonie:

1. sfera Fatum: klątwa determinująca los Antygony ze względu na to, że należy do rodu Labdakidów
2. sfera wybory: każdy krok zbliża Antygonę do katastrofy (śmierć fizyczna, lub duchowa)

2.2.8 Synteza wiadomości dotyczących poznanych antycznych form literackich - źródła tragizmu w "Antygonie", system wartości ujawniany w postępowaniu bohaterów "Iliady"

PD: Parnas

Agon tragiczny: festiwal sztuk...

- 3 dni
- tetralogie: 3 tragedie + dramat satyrowy (każdego dnia)

Fabula tragedii:

- zawiązanie akcji
- rozwinięcie
- perytetie (losy tworzą nadzieję na uniknięcie katastrofy)
- katastrofa (fizyczna lub duchowa zagłada bohatera)
- zakończenie (rozwiązanie)

uczucia: litość i trwoga - wywołują katharsis

2.2.9 Synteza wiadomości dotyczących tragedii. Wykonanie ćwiczeń związanych z analizą fragmentów Iliady - pożegnanie Hektora z Andromachą

PD: przygotować się do analizy wiersza Z. Herberta "Apollo i Marsjasz": zapoznać się z treścią mitu o agonii muzycznym między Apollinem i Marsjaszem - krótka notatka; nauczyć się wykorzystując słownik o bohaterach pojedynku, a także zebrać informacje o motywach i filozoficznych ujęciach w wierszu wykorzystywanych: Apollo, Marsjasz, agon, Parnas; żona Lota i Niobe; symbolika: słowik, drzewo

litość - z powodu tragedii szlachetnego bohatera

trwoga - uświadomienie praw rządzących światem

katharsis - możliwość spojrzenia na własne życie z dystansu i przeżycia oczyszczenia duchowego

2.2.10 Jaką rolę odgrywają hybris i hamartia w koncepcji Edypa - tytułowego bohatera tragedii Sofoklesa

2.2.11 "Apollo i Marsjasz" Zbigniewa Herberta: wierszem parabolą traktującą o różnych źródłach piękna w sztuce; reinterpretacją mitologicznej opowieści adresowaną do erudytów; utworem w oryginalny sposób wykorzystujący motyw pejzażu; poetycką opowieścią na temat cierpienia; wierszem o naturze i jej roli w estetyce; utworem świadczącym o funkcjonowaniu kultury antycznej w literaturze współczesnej

Występowali w dwóch różnych kategoriach. Bogowie zawsze wygrywają. Właściwy pojedynek jest później, jak Marsjasz jest obdarty ze skóry i krzyczy:

- olbrzymia skala, napięcie
- chaos, kontra ład Apollina
- dezaprobata Apollina, obrzydzenie
- refleksja, czy nie powstanie nowa gałąź sztuki
- słuch absolutny kontra olbrzymia skala

Pejzażu - opis wnętrza Marsjasza; powstrzymuje przed skrajnym obrzydzeniem

Sztuka Apollina: harmonia, wirtuozowska, powtarzalna

Sztuka Marsjasza: prawda o świecie

Prawda o pięknie człowieka ujawnia się w ekstremalnych sytuacjach.

Reakcja natury na krzyk: słowik skamieniał, drzewo osiwiło

Postawa Apollina:

- "czyści swój instrument"
 - chciał zatrzeć to, że brał udział w pojedynku tak haniebnym
 - ukazuje pogardę
 - uczynić sterylnym
 - jego martwa sztuka, pełna, niezakłócalna harmonia

Sędziowie: natura

- śmierć Marsjasza wstrząsa naturą
 - w naszej kulturze to osiwienie i skamienienie
- wrażliwość, uczucia natury

Podział na sztukę apollinijską i dionizyjską wprowadził Fryderyk Nietzsche (czyt. Nicze) w swoim dziele pt. "Narodziny tragedii". W Tatarkiewicz w "Historii filozofii" następująco referuje poglądy estetyka:

- postawa apollinijska - sztuka pełna ładu i braku zmian harmonia
- postawa dionizyjska - radość życia, chaos i zmiana

2.2.12 "Król Edyp" Sofoklesa - źródła tragizmu, rola hybris i hamartii w koncepcji tytułowej postaci i prezentacji konfliktu tragicznego

Ten kto ocalił Teby od sfinksa został królem - Edyp.

My wiemy więcej niż bohater, który nie wie skąd wzięła się zaraza. Edyp uciekając z przybranego domu chce uniknąć katastrofy. Źródłem tragizmu jest tragedia w sferze fatum Edypa; którym z góry wiadomo, że nie uniknie cierpienia. Edyp próbując wyjaśnić źródła cierpienia i ocalić lud wysłał Kreona do wyroczni Delfickiej (boga Apollina, boga zarazy). Hamartia w przypadku Edypa jest klasycznym przykładem - nie wiedział o swojej winie.

Katastrofa:

- duchowa: uzyskanie świadomości swojej winy
- fizyczna: samookaleczenie (oślepił się)

PD: elementy akcji ujawniające nieuchronne zbliżanie się Edypa do katastrofy; determinacja, fatum, los, moiry, parki

2.2.13 Liryka antyczna - poeci starożytnej Grecji i Rzymu (Tyrtalios, Safona, Anakreont Symonides, Horacy)

PD: krótkie notatki dotyczące filozofii antyku: twórca, periodyzacja, etymologia, system poglądów, główne założenia

ontologia - teoria bytu

epistemologia - teoria poznania

etyka - nauka o moralności, teoria moralności

estetyka - nauka o pięknie, teoria piękna

"Rzecz to piękna": honor, waleczność, obrona ojczyzny, ochrona starców

protagonista - główny bohater

2.2.14 Powtórzenie wiadomości dotyczących postawy podmiotu lirycznego ody 30; inspiracje filozoficzne w poezji Horacego, rola motywu śmierci.

Do Apollina (przedstawia cnoty moralne starożytnych):

- “cieszyć się tym co mam”: nie rezygnuje z tego co posiada, ale także nie chce niczego więcej - wręcz przeciwnie, prosi o to aby umiał się cieszyć z tego co już ma
- “władza umysłu”: prosi o czystość umysłu, chce rozumieć to, co go otacza
- “nie starość brzydka”: prosi o nieprzykrą starość

Troję opływała rzeka Skamander

Kommos - pieśń żałobna Antygony idącej do grobu

Komos - radosna pieśń, z której powstała komedia

2.2.15 Filozofia antyku - przedstawiciele, kierunki, idee

PD: przygotowanie do prezentacji wybranych zagadnień z kultury średniowiecza: periodyzacja, notatka dotycząca etymologii, genezy i realnego znaczenia nazwy, zapoznanie się z tłem społeczno-politycznym, założenia augustynizmu, tomizmu, franciszkanizmu; przeczytać fragmenty “Pieśni o Rolandzie i legendy o św. Aleksym; epika rycerska, rodzaje ascezy; “Tristan i Izolda”

Tales z Miletu: początek świata - woda; wszystko ma zarodek życia; łączył mity z nauką; podróżnik, polityk, matematyk, doradca władców

Tales jest jednym z 7 mędrców

Sokrates - “Wiem, że nic nie wiem”

idea 'natura rzeczy'

metafizyka 'to co po fizyce' - dział filozofii zajmujący się materią bytu

Dwa źródła wiedzy o antycznej teorii literatury:

1. “podręczniki”: “Poetyka” Arystotelesa, “List do Pizonów” Horacego
2. zachowane teksty literackie, których forma poddana jest analizie

Epikur (IV-III w.): Ateńczyk, założył szkołę w ogrodzie; prosty tryb życia; dużo pism (ok. 300); brak nieśmiertelności duszy; atomistyczna teoria (uznawał)

epikureizm - rodzaj akceptacji losu, poszukiwania wysokich przyjemności

sceptycyzm - wątpliwości w istnienie prawdy obiektywnej; człowiek nie może dotrzeć do prawdy obiektywnej; krytykuje założenia innych filozofii i zajmuje się doskonaleniem metody dialektycznej

Rozdział 3

Średniowiecze

3.0.1 Średniowiecze na zachodzie i w Polsce - periodyzacja, kierunki filozoficzne, uniwersalizm kultury średniowiecza - cechy świadczące o zjawisku i czynniki na nie wpływające

uniwersalizm nazwy - to samo znaczenie w różnych językach

uniwersalizm kultury średniowiecza - te same zjawiska w kulturach różnych narodów

Cechy:

- dwujęzyczność literatury - łacina i język narodowy
- parenetyczny charakter literatury (dostarczający wzorów osobowych)
 - asceta (św. Aleksy) - rycerz (Roland) - mądry władca (Karol, Artur)
- te same kręgi kulturowe:
 - rycerski (dworski)
 - kościelny (religijny)
 - plebejski (ludyjski, łac. ludus 'śmiech')
- alegoryczny charakter kultury
- te same działy literatury:
 - hagiografia (żywotopisarstwo, ale dotyczące tylko świętych)
 - historiografia (dziejopisarstwo)
- te same gatunki - np.:
 - epos rycerski, liryka miłosna w kręgu dworskim
 - hymny, misteria, mirakle w kręgu kościelnym
- te same motywy np. taniec śmierci
- teocentryzm idea organizującą kulturę
- styl gotycki i romański

Czynniki wpływające:

- religia chrześcijańska ideologią epoki
- rola Biblii w kształtowaniu kultur narodowych
- łacina jako język uniwersalny
- feudalizm
- wielonarodowościowe państwo kościelne
- umiejętne wykorzystanie dorobku duchowego i materialnego
- scholastyka - metoda naukowa, później dydaktyczna

*Złota Bulla Języka polskiego

symbole: krzyż i miecz, miecz i klucze (władza świecka i duchowa)

Współczesna kultura ma charakter homogeniczny

Periodyzacja:

- zachód:
 - ramy: IV,V - XV
 - cezury:
 - * 476r. (upadek cesarstwa zach-rzymskiego)
 - * 303r. (wstąpienie Konstantego na tron)???
 - * 313r. (edykt Mediolański)
 - * 1450r. (druk)
 - * 1492r. (Kolumb, Ameryka)
 - * 1517r. (wystąpienie Lutera)
- Polska:
 - ramy: *TODO*
 - cezury: *TODO*
 - * 1543r. (wydanie Krótkiej Rozprawy...)

zabytki Języka polskiego

Literackie zabytki Języka Polskiego:

- koniec XII w.: Bogurodzica
- XIV w.: Kazania Świętokrzyskie, Psalterz Floriański
- XV w.: Biblia Królowej Zofii (Szarospatacka), Kazania Gnieźnieńskie, Psalterz Puławski, Teksty Modlitw Codziennych, Rozmowa Mistrza Polikarpa... , Satyra na Leniwych Chłopów, O zachowaniu się przy stole, Rozmyślanie Przemyskie (apokryf)

zabytki literackie języka polskiego to wszystko oprócz "Księgi Henrykowskiej", która była zbiorem praw

PD: *filozofia, Legenda o św. Aleksym, asceza*

Augustynizm: dualizm duszy (bliższa aniołów) i ciała (bliższe zwierząt) -> dualizm tragiczny

3.0.2 Sposób prezentacji problemów związanych z kulturą Polskiego Średniowiecza

PD: najstarsze eposy świata; "Tristan i Izolda", sposoby podejmowania problematyki miłosnej, stosunek filozofii utworu do etosu rycerskiego; przygotowanie do analizy treści i formy "Siódmej Pieczęci", krótka notatka dot. Bergmana, motyw tańca śmierci; pochodzenie języka polskiego; literackie zabytki języka polskiego, znaczące zapisy dokonane w j. polskim; analiza Bogurodzicy - treści, formy, elementy gramatyki hist. (procesy decydujące o odrębności j. polskiego wśród innych słowiańskich); analiza wybranych dzieł literatury polskiej (zgodnie z podręcznikiem); topos mistrza i ucznia w "Imieniu Róży" i "Mszy za miasto Arras"

3.0.3 Najstarsze eposy świata

TODO: przepisać/wkleić/(coś zrobić) z notatką z materiałów

3.0.4 Katedra gotycka jako znak kultury. Dyskusja dotycząca interpretacji filozoficznego przesłania filmu Tomasza Bagińskiego pt. "Katedra" (dzieło inspirowane opowiadaniem Jacka Dukaja)

Muzyka: 2 części: chór Gregoriański, później dynamizacja

Wędrowiec podporządkowuje się tworząc dzieło ku chwale Bogu, staje się częścią katedry

Światło - siła nadprzyrodzona, daje życie, natchnienie, iluminacja, jak w gotyckiej katedrze

Metamorfoza jest dobrowolna - sam przychodzi do środka i czeka; jest też bardzo bolesna

Topos wędrowki: przemiana wewnętrzna, szuka sensu życia. Koniec podróży: za katedrą jest otchłań, doszedł do kresu

3.0.5 "Tristan i Izolda" - oryginalność w zakresie sposobu podejmowania problematyki miłosnej

PD: romans rycerski jako gatunek

epos rycerski - chansons de geste (pieśń o dziejach)

romans rycerski - *TODO*

liryka miłosna - liryka Prowansalka

sonet - prawdopodobnie powstał z połączenia poezji arabskiej (maksimum treści w minimum słów) i liryki prowansalskiej

świat przedstawiony jest niejednoznaczny, nie można powiedzieć kto ma rację

Tristan: wewnętrzna sprzeczność, konflikt moralny

napój miłosny - alegoria: miłość nie daje wyboru, pojawia się nagle, siła determinująca los

utwór przedstawia problemy towarzyszące miłości, które są nadal aktualne i będą

Decyzja Marka o nie ścinaniu głogu: miłosierdzie, mądrość (odczytał znak z niebios), przebaczył im, wspaniałomyślność -> Marek to wzór mądrego chrześcijańskiego władcy

3.0.6 "W poszukiwaniu sensu bytu..." - dyskusja dotycząca filozofii "Siódmej Pieczęci" Irgmana Bergmana

Rycerz - Antonius Block

Giermek - Jo:ns

Aktorzy - Jof, Mia

“Pielgrzymka” do ziemi świętej w poszukiwaniu sensu życia. Miał nadzieję czegoś się dowiedzieć (motyw wędrówki).

Przez istnienie śmierci wnioskuje, że istnieje sfera do której nie ma dostępu. Śmierć jest dlań jedynym dowodem istnienia Boga.

Gra w szachy ze śmiercią przedstawia wnętrze rycerza.

Podczas obserwowania Mii i jej synka odkrywa, że sfery nadprzyrodzonej należy szukać w normalnym świecie: piękno natury, cel życia...

“Mit Syzyfa” - bohater wie, że nigdy nie wtoczy kamienia (reinterpretacja) - z własnej woli wtacza kamień uzyskując wewnętrzną wolność

3.0.7 Pochodzenie języka polskiego. Język polski wśród innych słowiańskich. zabytki Języka polskiego, ze szczególnym podkreśleniem literackich zabytków języka polskiego. Analiza treści Bogurodzicy - rodzaje archaizmów, elementy gramatyki historycznej wprowadzane przy prezentowaniu zjawisk dotyczących formy tekstu

XIII: Bogurodzica

XIV: Kazania Świętokrzyskie, Psalterz Floriański

XV: Kazania gnieźnieńskie, Psalterz Puławski, O zachowaniu się przy stole

PD: wyjaśnić termin archaizm, zebrać informacje na temat archaizmów leksykalnych, składniowych, fleksyjnych, fonetycznych... występujących w Bogurodzicy. Przygotować się do interpretacji treści.

3.0.8 “Bogurodzica: - analiza treści i formy pierwszego polskiego hymnu

carmen patrium - pieśń patriotyczna

podmiot liryczny - zbiorowy - zgodnie z formą literacką jaką jest hymn

I zwrotka: adresowana do Maryi, Marko Boskiej

II zwrotka: adresowana do Chrystusa, Bożycy, czyli syna Bożego; zawiera prośby

W 1 zwrotce wierni proszą Maryję o wstawiennictwo u syna, liczą na zrozumienie, bo przecież była człowiekiem. W 2 zwrotce zwrot bezpośredni do Chrystusa, ale powołują się na Jana Chrzciciela

Analiza treści:

Bogurodzico, dziewico, przez Boga sławiona, Maryjo: wołacz równy mianownikowi - wpływ łaciny; Bogiem sławiona - składnia bez-przyimkowa; **Używajmy wołacza, bo współcześnie jest w zaniku!**

Maryjo! Matko wybrana przez twego syna, Pana

Pozyskaj nam [go], ześlij nam [jego łaskę].

Synu Boży, ze względu na Twego Chrzciciela

(pater noster (“ojcze nasz”) - zostać prześwięcony), (twór patronomiczny, czyli tworzony od ojca (Bożyc))

Usłysz głosy, spełnij myśli, marzenia człowiecze

Wysłuchaj Modlitwy, którą do Ciebie zanosimy.

A racz dać nam to, o co prosimy.

Na świecie pobożny (dostatni, szczęśliwy) pobyt.

A po życiu, przebywanie w raju.

Analiza językowa:

Rodzaje archaizmów:

1. leksykalne - wyrazy, które wyszły z użycia

- Bogurodzica - wyraz pochodzenia staro-cerkiewno-słowiańskiego (dalej: SCS) (Cyryl i Metody), jeden z najstarszych terminów kościelno-literackich, który pojawił się za pośrednictwem czeskiego
- dzieła 'dla' - przyimek znany w SCS, nie występuje poza Bogurodzicą
- Bożyce - wołacz od rzeczownika Bożyc 'Syn Boga', twór patronomiczny niewystępujący w żadnym innym zabytku
- dzieła i Bożyc - najstarsze archaizmy
- Gospodzin 'Pan'
- sławiena 'chwalona', 'sławiona'
- zwolena 'wybrana'
- jaż 'którą'
- jegoż 'o co', 'czego'
- zbożny 'dostatni, szczęśliwy', inne tłumaczenie 'pobożny'
- przebyt 'przebywanie'

2. fonetyczne

- Krzyciela - ten sposób wymowy był częsty w staropolszczyźnie, do dziś występuje w gwarach: "ch" -> "k" np. krzan, krzestny
- sławiena, zwolena - archaizm fonetyczny polega na tym, że obie formy są bez przegłosu polskiego, choć ten proces już w Języku polskim zaszedł i był jednym z elementów odróżniającym Polszczyznę od innych słowiańskich
 - przegłos polski to zmiana samogłoski e: o lub a (e pochodzące z prasłowiańskiej e przechodzi w o, zaś e z prasłowiańskiego ě [jać] przechodziło w a). Aby ten proces zaszedł, musiały zostać spełnione dwa warunki: samogłoska e znajdowała się po spółgłosce miękkiej ('l' było miękkie), oraz przed głoską przedniojęzykowo-zębową (t,d,s,z,n,r,ł, l)
 - sposoby zaznaczania miękkości w języku polskim: -' ; -i
 - aby sprawdzić jaką funkcję pełni "i" w danym wyrazie (czy jest znakiem miękkości, czy zgłoskotwórczą) należy wyraz podzielić na sylaby
- W Bogurodzicy nie ma przegłosu najprawdopodobniej ze względu na czeskie pochodzenie mnicha - autora, bądź ze względu na wpływ gwary

3. fleksyjne

- Bogurodzica, dziewica, Maryja - wołacz deklinacji żeńskiej równy był mianownikowi
- zyszczy, spuści, raczy - stara forma trybu rozkazującego 2 os. l. p. z zakończeniem na -i, -y
 - w Bogurodzicy występują formy i krótkie (słysz, usłysz, napełń) i długie, a więc utrwalony jest stan przejściowy. Zwyciężyły formy krótkie

4. słotwórcze

- Bożyc - syn Boga; podstawa: Bóg + formant -yc (twór patronomiczny)
 - Swarożyc - syn Swaroga, księżyc - syn księdza, królewicz (formant -icz)

5. składniowe, dawne konstrukcje

- Bogiem sławiona - składnia bez-przymiowa, użycie narzędnika w miejsce dzisiejszego przyimka z dopełniaczem
- twego dzieła - ze względu na twego lub dla twego
- Bogu(celownik)|rodzica - dziś Boga (dopełniacz) + rodzica
 - zw. rządu - stała forma określenia
 - dawny celownik zachował się w imionach: Bogumił, Bogusław

kodeks Łaskiego (wszystkie prawa 1506); argumenty świadczące o narodowym charakterze pieśni (Grunwald, Warna (1444 z Turkami))

PD: analiza "Posłuchajcie, bracia miła", a także wiersza "Modlitwa do Bogarodzicy"

3.0.9 Motywy Maryjne w literaturze polskiego średniowiecza. Analiza wiersza Krzysztofa Kamila Baczyńskiego "Modlitwa do Bogarodzicy"

"Posłuchajcie, bracia miła":

- podmiot liryczny: Matka Boska (motyw maryjny)
- Pasja - opis męki Pańskiej
- ukazuje cierpienie matki towarzyszące cierpieniu syna
- topos - "ja powiem - wy słuchajcie"

miracle - średniowieczne formy dramatyczne w których bohaterką jest Matka Boska
Historia kultu Maryjnego:

- Matka Boska Częstochowska
- Matka Boska Ostrobramska
- Matka Boska Kazańska
- doktryna Theotokos - Bożej Rodzicielki, stworzona w Bizancjum
- apokryficzne ewangelie dot. jej żywota
- sobór trydencki (1545-63) umacnia kult maryjny

"Modlitwa do Bogarodzicy":

- powiązania z poprzednim
- motywy pasyjne
- żale Matki Boskiej pod krzyżem
- droga ciemności (najwstydlisza z dróg)
- motyw ciemności
- "milcząc umierać" - bez skargi, pogodzenie się
- walczyć miłością można dopiero po zakończeniu wojny
- liryka inwokacyjna (stylizacja modlitwy)

3.0.10 TODO: Legenda o św. Aleksym

3.0.11 TODO: Pieśń o Rolandzie

3.0.12 “Historyja o chwalebnym zmartwychwstaniu pańskim” Mikołaja z Wilkowiecka - dramaturgiczne formy kultury średniowiecza

PD: notatki biograficzne Umberto Eco i Szczypiorskiego, analiza planu gmachu i opactwa - ze względu na alegoryczny charakter, wypisać imiona głównych bohaterów, zastanowić się jak pojmował bycie opiekunem i nauczycielem Wilhelm, a jak Jorge, czym różni się nauczyciel od mistrza; filozofia władzy: Alberta, Dawida, różnice; motyw otwartych bram

Średniowieczny dramat narodził się od nowa:

- dramat ludyczny
- dramat religijny
- mirakle: kult Matki Boskiej, męczennikom. Sceny wzięte wprost z Biblii i żywotów świętych, przedstawiają interwencję Maryi bądź świętych w życie człowieka
- misterium: łączy elementy biblijne z fantastycznymi
- moralitet: bohater - przedstawiciel całej ludzkości: spotyka się z upersonifikowanymi siłami zła (zawiść, złość itp.); wygrywa -> nagroda, przegrywa -> kara; symultanimizm (jednoczesność) - bohaterem “każdy” (w Anglii - Everyman, w Niemczech - Jederman)
- geneza teatru antycznego - z obrzędów religijnych

Historyja... - pisana dla prostego człowieka

dramat liturgiczny (nadal używany przez Kościół)

3.0.13 W jaki sposób motyw mistrza i ucznia funkcjonuje w dwóch współczesnych powieściach-parabolach: “Imieniu Róży” i “Mszy za miasto Arras”?

Umberto Eco - twórca współczesnej semiotyki

mistrz - zawsze jest nauczycielem; wzór, autorytet, marzy by uczeń go przerósł, stwarza warunki do rozwoju (powinien, ale nie musi)

mistrz - uczeń - związek emocjonalny

interpretacja tytułu: Mistyczna Róża (por. Dante): ukrywa tajemnice boskości, symbol raj

opat - ma poczucie misji (ale prowadzi działalność destrukcyjną), chce zostać mistrzem, uważa, że może poświęcić jednostki stające mu na drodze w celu dopełnienia misji. Ofiary: Adelmus (żądza posiadania wiedzy z biblioteki), Wenancjusz (ciekawość zakazanego owocu). Potępił Adelmusa -> Jorge nie miał serca, nie mógł zostać nawet nauczycielem, a co dopiero mistrzem

Adso z dzieweczką: zwierzył się Wilhelmowi z tego, a on mu wybaczył, okazał miłosierdzie, przedstawił ten problem z innej strony: jak ma wybrać pomiędzy życiem zakonnym, a małżeńskim, to musi wiedzieć między czym, a czym wybiera (musi poznać obie drogi). Wybrał życie zakonne i nigdy tej decyzji nie żałował. Miłosierdzie, ale nie jego nadmiar.

Gmach: wpisany w mur: ma bronić, a jednocześnie ma być kontaktem ze światem zewnętrznym. W bibliotece jest zgromadzona wiedza, która jest skarbem, a jednocześnie jest niebezpieczna.

Wilhelm - wiedza nie jest przeciwnikiem wiary, złe jest ograniczanie możliwości wyboru, Jednak Wilhelma na końcu zawodzi jego wiara w rozum i jego możliwości - buł to grzech puchy, nadmiernej dumy.

Albert - wiara to ścieżka duchowa, nauczyciel niewiedzących, misja: doprowadzenie do zbawienia, robi to wbrew prawom wiary

Dawid - daje wolny wybór, dba o fizyczne szczęście (zabawy, bale). Władza powinna dbać o dobro ludzi. Ludzie go nie szanowali, bo nie rozumieli jego zachowań, chcą autorytetu moralnego.

Każda władza nie respektująca zasad moralnych będzie miała krótki żywot.

3.0.14 Analiza ostatniej rozmowy Alberta i Jana materiałem literackim pozwalającym na podjęcie dyskusji na następujące tematy: Czy zawód spowodowany odkryciem prawdy o nauczycielu może twórczo wpłynąć na duchowy rozwój ucznia?; Który z błędów jest wybaczalny: nieświadome zblądzenie w działaniu na rzecz szczytnej idei, czy świadome wykorzystywanie niezgodnych z nią środków?

Słowa Alberta: "Nie wszystko, w co się wierzy jest miłe Bogu. Ale każda wiara lepsza od niewiary":

- Bóg nie jest dla niego najwyższą wartością
- pragmatyk
- Uważa, że jest mądrzejszy od Boga i wie lepiej. Twierdzi, że plan Boski nie uwzględnia ułomności człowieka
- Uważa, że czyni dobrze.

Rola motywu otwartych bram Arras w prezentowaniu metamorfozy Jana.

Albert wiedział, że Jana nie stać na bunt, czyli na wyjechane z Arras. Później jest w stanie się zbuntować (przeciwko sobie i swojemu złu) i wyjechać z Arras, ale miasto ma już innego władcę. Za swoje winy wyznacza sobie karę i wyjeżdża z miasta i już nie wróci. Rezygnuje ze spokojnego życia (zapewne na wysokim stanowisku). Opuszczając miasto później ratuje wiarę w sprawiedliwość i w siebie. Przejście przez bramę jest momentem przełomowym.

3.0.15 Funkcje toposu tańca śmierci w "Rozmowie Mistrza Polikarpa ze Śmiercią"

PD: jakie zasady dobrego wychowania zostały zawarte w wierszu Słoty? "Wielki testament" (z podr.), "Boska Komedia" - notatki: geneza, narrator, autor, kompozycja, styl, język

motyw tańca śmierci występuje w formie np. symbolicznej w kulturach późniejszych epok. Dowodem na to jest 1. seria "Hymnów" Jana Kasprowicza, które przedstawiają apokaliptyczną wizję końca świata jako katastrofę ludzkości zmierzającej w pochodzie do wspólnego grobu.

3.0.16 Wiersz Przeclawa Słoty "O zachowaniu się przy stole" źródłem refleksji na temat ponadczasowości podstawowych przepisów dobrego zachowania

Zasady zaprezentowane w wierszu:

- gościnność - jej świadectwo to suto zastawiony stół "czym chata bogata, tym rada", "gość w dom, Bóg w dom"
- gospodarz biesiady musi nakarmić gości, zapewniając im właściwe warunki i dbać o dobrą atmosferę - spokój

- celem wspólnego spożywania posiłku jest nie tylko zaspokojenie głodu, ale - a może przede wszystkim - zaspokojenie potrzeb duchowych związanych z możliwością kontaktu z innymi ludźmi (biesiada: coś dla ducha i ciała)
- podczas biesiady należy bawić sąsiadów rozmową i zanim samemu nałoży się potrawę na talerz, częstować osoby obok
- elementarną sprawą jest konieczność zachowania higieny (odpowiedni strój, wygląd)
- nie wolno wybierać porcji w sposób, który nie jest korzystny dla współbiedników
- ważny jest sposób jedzenia: ukrawaj często, a mało
- należy zająć właściwe miejsce przy stole i pamiętać, że szczególny sposób traktowania zarezerwowany jest dla czcigodnych gości
- kobiety mają bardziej niż mężczyźni zwracać uwagę na przestrzeganie zasad, wręcz powinny czuć się strażniczkami dobrych manier
- szczególnie przy stole należy akcentować szacunek wobec kobiet, opiekuńczość

3.0.17 “Boska Komedia” Dantego - geneza, problemy związane z tytułem, kompozycją, filozoficzne aspiracje dzieła

synteza myśli teologicznej średniowiecza, a jednocześnie skupienie się na człowieku -> renesans

PD: szczegółowe notatki na temat etymologii i realnego znaczenia nazwy “renesans”; periodyzacja na zachodzie i w Polsce; szczegółowe definicje humanizmu i reformacji; wybitni twórcy epoki, filozofowie...

tytuł: “Komedia” - podkreśla synkretyczny charakter, niespójny, niejednorodny. Włosi dodali “**Boska Komedia**” - zabieg leksykalizacji tytułu (zmiany znaczenia) np.: Honoriusz Balzak - twórca realizmu w sztuce, autor wielotomowego dzieła powieściowego pt. “Komedia ludzka”, Zygmunt Krasiński: “Nie-Boska komedia”

“Boska Komedia”: 3 części: niebo, czyściec, piekło

- niebo - oprowadza Beatrycze
- piekło, czyściec - oprowadza Wergiliusz

rozprawił się z przeciwnikami politycznymi (i z niektórymi papieżami) opisując ich w piekle
aspiracje: odnalezienie sensu ludzkiego życia

PD: dokonać analizy porównawczej toposu zaświatów w “Boskiej Komedii” i “Odysei”

Symbolika cyfr:

- 3: Bóg jest jednością w Trzech Osobach
- 1,3+kombinacje:
 - 3 części utworu, 33 pieśni w każdej z nich + 1 pieśń wstępna
 - tercyna (strofa 3-wersowa) podstawową jednostką kompozycyjną
 - 9-kręgom piekielnym (3x3) odpowiada 9 nieb i tyleż chórów anielskich

Początek podróży narratora - Dantego w zaświaty rozpoczyna się w nocy 7-8 kwietnia 1300r. (uważał to za moment przełomowy swego życia)

Zwierzęta:

- pantera - zmysłowość
- lew - pycha
- wilczyca - chciwość
- powyższe 3 to symbole demonicznych sił
- gryf (mitologiczny stwór: orzeł + lew) - "Pieśń XXIX Czyścica" - to Chrystus (zgodnie z tradycją średniowiecza)

Rośliny:

- Mistyczna Róża: ukrywa tajemnice boskości, symbol raju
- kwiaty (róże, lilie) - sfera niebiańska
- sad - świat w pieśni XXVI Raju
- drzewo wiadomości dobrego i złego - "Pieśń XXXII Czyścica"
- "Ciemny las" - pojawiający się w początkowych partiach stan grzechu i moralnego zbłąkania

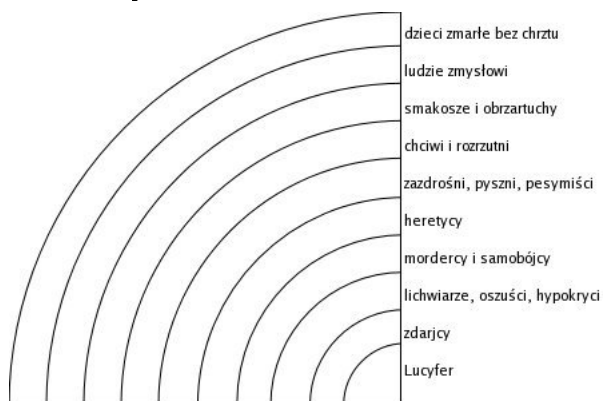
Planety:

- Mars - patron chrześcijańskich rycerzy
- słońce - teologów
- Merkury - ludzi niezwykle aktywnych na ziemi
 - w dziele Dantego mówią o zasługach zbawionych, natomiast w średniowieczu i renesansie symbolizują cechy charakteru

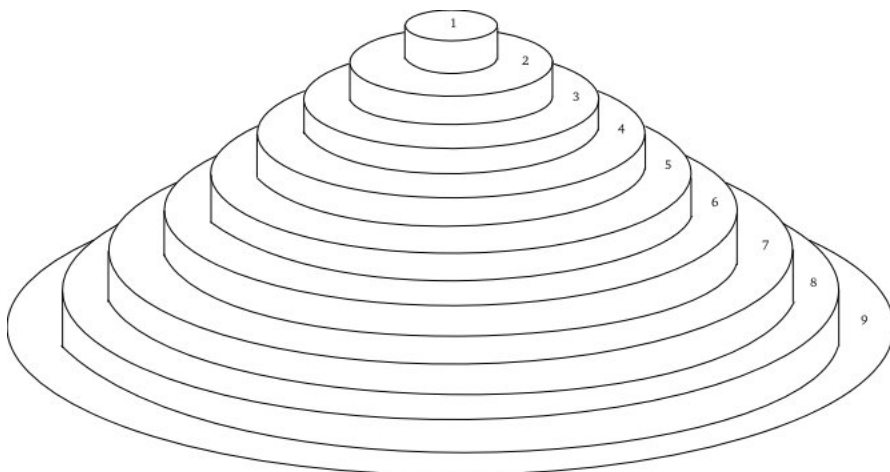
Kolory:

- czerwień: miłość, lub miłosierdzie, także gniew (w ubarwieniu Gryfa)
- biel: niewinność, czystość, trwałość w wierze
- zieleń: nadzieja
- czerń: grzech, zło

Struktura piekła:

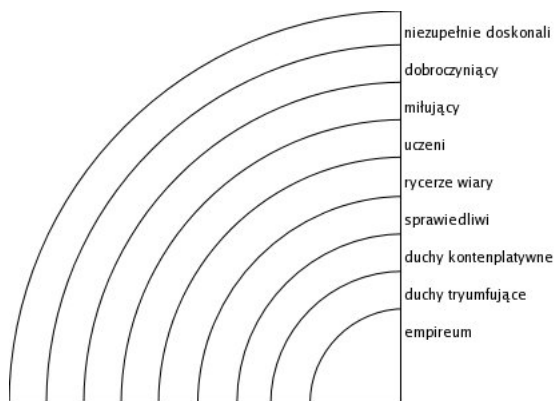

Struktura czyśćca:

- 9 - dolina pokuty
- 8 - niepokorni
- 7 - zawistni
- 6 - zagniewani
- 5 - leniwi
- 4 - chciwi, rozrzutni
- 3 - łakomi
- 2 - rozpustni
- 1 - raj ziemski (Adam, Ewa...)

Struktura nieba:

Sposób pojmowania czasu i wieczności: nad bramą piekła znajduje się napis: “Ty, który wchodzisz zegnaj się z nadzieją”. W piekle w zależności od kary jedni wędrują inni pozostają w bezruchu, zdarza się, że czas przyjmuje formę zamkniętego kręgu: ciała grzeszników rozpadają się i łączą na nowo. Dante inaczej niż średniowieczni mistycy pojmował wieczność jako czas bez końca.

3.0.18 Analiza “Pieśni V” “Boskiej Komedii” drogą do odkrycia źródeł grzechów popełnionych przez ludzi zmysłowych i ujawnienia stosunku Dantego do tego problemu

Motywy występujące w “Pieśni III”: motyw wędrowki - droga do zbawienia, motyw bramy, wiatru, stworzenia świata, wieczności, kary, wieży Babel, snu, cierpienia, mistrza i ucznia

Minos - dlaczego jest on sędzią ludzi zmysłowych? “ ów rozeznanca biegły ludzkiej winy” - był rządny władzy, pieniędzy; Doświadczenie Minosa, uleganie rządu a także liberalne traktowanie dewiacji erotycznych czyni go znawcą ludzkich ułomności

Ludzie zmysłowi, którzy popełnili grzechy:

- Kleopatra - rządzi władzą i cielesnie
- Helena - symbol zwodniczego piękna, które sprawia, że zmysły i partykularne interesy biorą górę nad dobrem narodu i prowadzą do klęski
- Achilles - pycha, miłość własna, uleganie namiętnościom
- Parys - rządzi
- Tristan - poddanie się miłości wbrew nakazom etycznym
- Paolo i Francesca - zgubny wpływ opowieści o królu Arturze

Stosunek Dantego: “litość mnie zmogła i zmieszany stałem”

3.0.19 Analiza fragmentów “Wielkiego Testamentu” Francois Villona

fragment 1.: autotematyczny, autobiograficzny

fragment 2.:kobiety rzucają coś na kształt czaru na mężczyzn

Rozdział 4

Renesans

4.1 Barwy epoki

4.1.1 Wprowadzenie

Powstaje literatura w językach narodowych. Cenione gatunki to sonet, nowela, pieśń, hymn, epos, tragedia, komedia, powstaje powieść. Część bogatej szlachty opiekowała się artystami, nazywało się to mecenatem. Człowiek zajmował się rozwojem samego siebie (indywidualizm), ale tworzył też wizje idealnego społeczeństwa i państwa (utopie, utopos - gr. 'miejsce którego nie ma'). Nazwa pochodzi z języka francuskiego.

4.1.2 Humanizm

Termin humanizm powstał w XIX wieku. W renesansie mówiono jednak o humanistach i oznaczało to ludzi oddających się studiom języków i literatury antycznej. Podważyli oni poważnie rolę scholastyki, oraz teocentrycznego światopoglądu na rzecz antropocentryzmu.

Erazm z Rotterdamu - niderlandzki humanista, filolog, tłumacz, znawca starożytności. Jego największe dzieło to "Pochwała głupoty".

Thomas More - angielski humanista, myśliciel, mąż stanu, pisarz. Twórca wizji państwa idealnego, zawartej w dziele "Utopia" (wersja spolonizowana: Tomasz Morus)

4.1.3 Reformacja

Marcin Luter - mnich augustiański, niedoszły prawnik. Jego wystąpienie w 1517 r. było głównie skierowane przeciwko sprzedawaniu odpustów, ale żądał reformy kościoła również w innych kwestiach. Uznawał, że człowiek ma podwójną naturę: duchową (człowiek duchowy, wewnętrzny, nowy) i cielesną (człowiek cielesny, zewnętrzny, stary). Odrzucał dobre uczynki jako drogę do zbawienia i zakładał marność człowieka we wszystkich kwestiach.

4.1.4 Filozofia i nauka

Giovanni Pico della Mirandola - uczony, filozof, jeden z głównych przedstawicieli włoskiego odrodzenia. Jego traktat "O godności człowieka" uznaje się za manifest humanizmu.

Michel de Montaigne - filozof, z wykształcenia prawnik, najwybitniejszy przedstawiciel odrodzenia francuskiego. Swoje refleksje na temat natury człowieka, sposobu życia, instytucji państwa zamieścił w "Próbach". Stworzył gatunek literacki: esej.

Niccolo Machiavelli - najsłynniejszy pisarz polityczny, poeta, historyk. Swoje poglądy wyłożył w traktacie politycznym "Książę" oraz w "Rozważaniach o pierwszym dziesięcioleciu historii Rzymu Liwiusza"

Andrzej Frycz Modrzewski - jeden z najznakomitszych polskich pisarzy politycznych. Najsłynniejsze jego dzieło "O naprawie Rzeczypospolitej" składa się z pięciu ksiąg: "O obyczajach", "O prawach", "O wojnie", "O Kościele", "O szkole". Całe dzieło trafiło na indeks ksiąg zakazanych z powodu wywodów na temat rozdziału państwa i kościoła.

4.1.5 Rzeźba, malarstwo

Leonardo da Vinci - ideał renesansowego człowieka pełnego i wszechstronnego (*l'uomo universale*). Doskonały malarz, rysownik, badacz, inżynier, autor traktatów o sztuce. Namalował "Mona Lisę". Żadnego ze swych projektów inżynierskich ani rzeźbiarskich nie urzeczywistnił. "Madonna w grocie", studium rośliny. "Ostatnia wieczerza"

Michał Anioł Buonarroti - najsłynniejszy artysta włoskiego renesansu. Jego największe dzieła to rzeźba "Pieta" w Bazylice św. Piotra, freski "Sąd Ostateczny" i "stworzenie Adama" w Kaplicy Sykstyńskiej. "Jutrzenka"

Rafaël Santi - jeden z najwybitniejszych artystów włoskiego renesansu, zarazem jeden z największych malarzy wszechczasów. Rozgłos zyskał głównie dzięki wielu obrazom z motywem Madonny. Przez pewien czas kierował budową Bazyliki św. Piotra. "Zaślubiny Marii", "Madonna ze szczygłem"

Giorgio Vasari - humanista, malarz, architekt, historiograf sztuki. Sławę przyniosły mu "Żywoty" artystów włoskich.

Donatello: "Dawid", posąg kondotiera Gattamelaty w Padwie

Paolo Uccello: "Bitwa pod San Romano"

Francesco di Giorgio Martini: "Idealne miasto"

Giorgione: "Trzej filozofowie"

Pieter Bruegel: "Triumf Śmierci"

4.1.6 Architektura

Filipo Brunelleschi - twórca uważany za inicjatora architektury renesansowej. Zaprojektował kościół Santa Maria del Fiore, oraz San Lorenzo we Florencji.

Donato Bramante - mistrz architektury renesansowej, autor projektu Bazyliki św. Piotra. Zaprojektował Tempietto - pierwszy kościół na planie koła.

4.2 Notatki z lekcji

4.2.1 Problemy periodyzacyjne i terminologiczne związane z renesansem

renesans 'odrodzenie', 'rodzenie się na nowo' - nazwa uniwersalna, powrót do wartości antycznych renesans:

- odradzanie się kultury antycznej
- odradzanie się zainteresowań człowiekiem
- odradzanie się koncepcji piękna

Znaczenie realne: ważna epoka literacka w Europie i w Polsce, narodziła się we Włoszech w XIV w. i trwała w Polsce aż do końca XVI w.. Prądy umysłowe: humanizm, reformacja; antropocentryzm ideą epoki.

Cezury: Luter, Druk, Odkrycie Ameryki, Konstantynopol

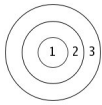
Polska: II połowa XV - koniec XVI

PD: "Sokół" - przeczytać (*Boccaccio*, nowela), "Żywot człowieka poczciwego", "Odprawa posłów Greckich", wszystkie treny, filozofia Mikołaja Reja, motyw sokoła

antropos gr. 'człowiek'

Do Włoszech przybyli uczeni z Konstantynopola z księgami (ogromny skarb - wiedza). Poznano wiele z dotychczas nieznanych pism antycznych.

Renesans: Arystotelizm, Stoicyzm, Platonizm, Epikureizm, Hedonizm

CZŁOWIEK (1) - SPOŁECZEŃSTWO (2) - BÓG (3)

cel egzystencji: szczęście:

- doczesne
- wieczne

metoda: harmonia

Filozofia złotego środka: pogodzenie dążenia do szczęścia doczesnego z dążeniem do zbawienia; wybiórczo filozofia kamiennej twarzy w celu zachowania równowagi wewnętrznej

PD: *wszystko o sonecie*

4.2.2 Sonet jako gatunek. Obraz ukochanej i próba oddanie istoty uczucia miłości w sonetach do Laury Francesca Petrarchi

sonet - utwór kanoniczny (bardzo rygorystyczne zasady budowy); synteza liryki prowansalskiej i arabskiej; powstał na Sycylii; w Polsce głównie francuski

Z miłością, niezależnie od tego czy jest odwzajemniona, zawsze łączy się z cierpieniem, antymoniczne uczucia (np. marzną - płonę)

wizerunek ukochanej - ideał piękna, (prawie) boski, wyidealizowany, również ideał wewnętrzny, tajemnicza

Obecność ukochanej powoduje sprzeczne uczucia

4.2.3 "Delikatność uczuć" - czy współczesny czytelnik "Sokoła" Boccaccia rozumie to pojęcie?

PD: charakterystyka noweli jako formy literackiej, motyw sokoła (pojęcie związane z kompozycją); krótkie notatki biograficzne dot. Petrarchi i Boccaccia (informacje o genezie dzieł); kalendarz życia i twórczości Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego

delikatność uczuć - frazeologizm; nie ranić uczuć drugiego człowieka

TODO: imiona

Federiego - właściciel sokoła

Federiego był zakochany w *Monie Giowanie*, przez co zrujnował się wydając przyjęcia, bale na jej cześć. Jest zakochany bez wzajemności. Mąż Mony nie sprzeciwia się, bo damą serca może być kobietą zamężną.

Osoba kochana bez wzajemności nie powinna dawać kochającemu nadziei, czyli przyjmować prezentów, podarunków. . .

Mona idzie do *Federiego* po sokoła naruszając powyższą normę, która jest jednak mniej ważna od dobra umierającego dziecka.

motyw sokoła - niespodziewany, nagły zwrot akcji

Wyszła za mąż pod naciskiem braci, aby utrzymać majątek, bo kobieta samotna miała bardzo małe prawa. Wybrała męża bez majątku. Wybrała człowieka, a nie powiększenie majątku: "Wiem dobrze panowie bracia, że prawdę powiadacie, wolę jednak męża bez majątku, a niżeli majątku bez męża". Czy pokochał *Federiego*? Wyszła za mąż z przymusu, a nie z miłości. Nie jest w noweli ta kwestia zamknięta.

4.2.4 Gargantua i Pantagruel - na czym polega groteskowy charakter świata przedstawionego?

Polegał na przejaskrawieniu świata nierzeczywistego.

PD: przeczyta ć o prekursorach polskiego renesansu

4.2.5 Bajka jako forma literacka. Prekursorzy polskiego renesansu - analiza wybranych utworów. Najważniejsze kwestie związane z tematyką utworów Klemensa Janickiego

bajka - najmniejsza parabola, morał na końcu, ale są wyjątki

motywy kruka i lisa - Ezop

Ezop - bajki zwierzęce i epigramatyczne

PD: bajka jako gatunek (źródła antyczne i klasycystyczne)

wilcze prawa - prawo dżungli

lew - siłą, pycha

alegoria - tylko jedno znaczenie, kod kulturowy

Fedrus - dłuższe, zwierzęce

J. La Fontaine - narracyjne, rozbudowane, długa

bajka - gatunek nieproduktywny (już się nie pisze)

A.F.Modrzewski pisał po łacinie

Elegia "O sobie samym do potomności" - charakter autobiograficzny, brak rymów (biały), pisany po łacinie, brak regularności akcentów, charakter eklektyczny - mieszana forma, uwspółcześniony

4.2.6 Sylwetka Mikołaja Reja zwanego ojcem literatury polskiej. Jakie znaczenie dla prezentacji tła społeczno-politycznego renesansu ma "Krótka rozprawa między trzema osobami: Panem, Wójtem, a Plebanem". Wzorzec szlachcica ziemianina zawarty w "Żywocie człowieka poczciwego" świadectwem prób zmiany mentalności polskiej szlachty.

Mikołaj Rej - prawdopodobnie pisał po Polsku, bo nie umiał po łacinie.

Urodzenie się w rodzinie szlacheckiej nieprawdopodobnie zobowiązuje: przede wszystkim dobrze gospodarować ziemią; również powinien ćwiczyć się w rzemiośle rycerskim. Człowiek jest częścią

natury i podlega tym samym prawom: każdy czas w życiu ma swoje obowiązki i źródła przyjemności: wiosna - młodość, lato - wiek dojrzały, jesień - starość, zima - śmierć.

“Żywot człowieka poczciwego” był zamieszczony jako pierwsza część “Zwierciadła”:

“Prawe ślacheństwo jakie być ma”:

“(. . .) tedyć jeszcze nie to prawe ślacheństwo, gdy cnotami nie będzie ozdobione”

“Szara pycha jako szkodliwa”: grzech pychy powoduje nienaturalne zachowanie

notatka na podstawie podręcznika Krzysztofa Mrowcewicza - “Starożytność - oświecenie”:

“Żywot (. . .)”:

- praktyczne uwagi do życia
- 3 etapy życia:
 - od urodzenia do średnich lat
 - średnie lata
 - starość
- zna umiar, rozsądny
- wystrzega się przesady
- harmonijnie współżyje z naturą
- akceptuje przemijanie

4.2.7 Problematyka społeczna obecna w “Krótkiej rozprawie między trzema osobami, Panem Wójtem, a Plebanem . . .”

“Żywot człowieka poczciwego” biblią stanu ziemiańskiego: dzieło ma aspiracje bycia źródłem wzoru do naśladowania; są zawarte odpowiedzi na każde pytanie.

sybaryta - sens życia: picie, jedzenie

próbował przekonać szlachciców, że patriotyzm to też dobre gospodarowanie ziemią

harmonia w naturze - cykl roku

PD: przeczytać teksty Reja, polecenia pod tekstem

“Krótka rozprawa(. . .)”:

forma - dialog - ze średniowiecza

przygody - losy, sprawy

4.2.8 TODO: 16 IV 2004

4.2.9 Analiza problemowa “Pieśni o cnocie” i “Pieśni o dobrej sławie”

XII - o cnocie

XIX - o dobrej sławie

1. Refleksja dotycząca cech świadczących o człowieczeństwie: “Szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęce żyje” - sybarytniczny tryb życia, zaspokajanie potrzeb cielesnych nie nadają wartości życia: “Nie chciał na Bóg położyć równo z bestyjami” - użycie rozumu i mowy to podstawowe zadanie

2. Drugi krok świadczący o łączeniu istnienia z zaspokajaniem potrzeb duchowych: “Przeto chciejmy wziąć przed się myśli godne siebie, **myśli ważne na ziemi, myśli ważne w niebie**”, wartości najwyższe, ideały, którym człowiek powinien podporządkować życie, jeśli chce nadać im sens.
3. Cnota i dobra sława to podstawowe terminy literackie funkcjonujące w pieśniach Kochanowskiego i mające etyczny charakter. Cnota - wartość absolutna, bezwzględna, wartość sama w sobie. Samo je służenie daje człowiekowi radość, poczucie spełnienia i sensu egzystencji: “Cnota (. . .) sama ona nagrodą i płacą jest sobie i krom nabytych przypraw świetna w swej ozdobie”.
4. Która z wartości została umieszczona najwyżej w hierarchii? Patriotyzm stoi najwyżej w hierarchii wartości i jest traktowany jako forma religijności: “A jeśli komu droga otwarta do nieba, tym, co służą ojczyźnie” - świadectwo odnalezienia złotego środka przez renesansowego filozofa, który nie widzi sprzeczności w dążeniu do zbawienia, wypełniania powinności wobec Boga, a realizowaniem zadań wynikających z faktu bycia członkiem zbiorowości - narodu.
 - (a) Inne świadectwo złotego środka ujawnia Pieśń XXV: dążenie do zbawienia, oraz korzystanie z dóbr tego świata
5. W jaki sposób człowiek renesansu realizuje swoje patriotyczne powinności? W dobie humanizmu postulowano służenie ojczyźnie zgodnie z umiejętnościami, predyspozycjami: “Służmy poczciwej sławie, a jako kto może, niech ku pożytku dobra wspólnego pomoże”. Sposoby, możliwości:
 - (a) kto ma inteligencję, wiedzę, umiejętności wysłowienia się, porozumiewania się, niech szczerpi między ludzi dobre obyczaje, stoi na straży praw
 - (b) kto ma siłę, męstwo -> rycerz, wojownik, żołnierz, służenie w dobrej wierze, muszą być świadomi celu
 - (c) lepiej oddać życie w dobrej sławie niż umrzeć w cieniu darmo, czyli w starości, chorobie
6. Refleksje związane z interpretacją pieśni o cnotcie, a dotyczące doli człowieka zasługującego na najwyższy szacunek. Punkt odniesienia: portret współczesnego świata ukazany w wierszu pt. “Pan Cogito o cnotcie” Z. Herberta, “Portret końca wieku” tego autora, a także “Schyłek Wieków” W. Szymborskiej: “. . . generałowie władzy atleci”, “Bóg miał nareszcie uwierzyć w człowieka dobrego i silnego, ale dobry i silny to ciągle jeszcze dwóch ludzi”. Cnota łączy się z zazdrością innych ludzi, ich zawiści. Próbują go zdyskredytować, umniejszyć jego wartość.

PD: przeczytać “Pieśń V”, retoryka

4.2.10 “Pieśń o spustoszeniu Podola przez Tatarów” (“Pieśń V” z “Ksiąg wtórych”) - mową retoryczną podejmującą problem sposobów realizacji idei patriotyzmu

PD: charakterystyka mowy retorycznej jako formy wypowiedzi, styl retoryczny i umieć wskazać właściwe temu stylowi środki artystycznego wyrazu. Źródła: podręcznik, słownik terminów literackich, J. Polski A-Z teoria literatury i elementy wiedzy o kulturze

mowa retoryczna - cel, stanowisko, przewidzieć kontrargumenty i natychmiast je zbić - apostrofy, wykrzyknienia, eksklamacje

Kochanowski studiował retorykę w Padwie

TODO: uzupełnić analizę pieśni

Pieśń V:

- motyw podatków - forma patriotyzmu, nie rozumiana przez szlachtę
- konieczność wynajęcia wojska najemnego jako "puklerza", który obroniłby "ciała" Polaków
- odwet byłby głupotą i byłby śmiercionośny
- najpierw należy zabezpieczyć granice, zapobiegać, zamiast w ostatniej chwili w panice bezsensownie samemu walczyć
- wzywanie do patriotyzmu poprzez granie na dumie narodowej
- Odwołuje się do wielu uczuć

4.2.11 Funkcjonowanie motywu arkadii w "Pieśni świętojańskiej o Sobótce" - pieśni panny XII - uznawanej przez wielu za pierwszą polską sielankę.

Jaka myśl filozoficzna zawarta w Pieśni panny XII wzbogaca o ważny element wiedzę o koncepcji życia renesansowego myśliciela? "A niedorośli wnukowie, \ chyląc się ku starszej głowie, \ wykną przestawać na male": nauczyć się cieszyć z tego co się posiada

PD: sielanka jako forma literacka

wieśne wczasy i pożytki - korzyści płynące z mieszkania na wsi

wieś jest najlepszym miejscem do życia:

- harmonia z naturą (mit: uszlachetnia)
- obcowanie z pięknem natury uszlachetnia
- wolność, niezależność od innych ludzi i ich kaprysów

Szczęście:

- cieszyć się z tego co się ma
- postępować moralnie
- służyć wartościom absolutnym: cnocie i dobrej sławie
- przede wszystkim być patriotą

4.2.12 Przygotowanie do pracy klasowej

1. Przygotować analizę Muzy biorąc pod uwagę poznaną analizę.
2. Powtórzyć poznaną analizę Pieśni XXV i włączyć ją do systemu poglądów renesansowego myśliciela (religijny).
3. Nauczyć się problemowej analizy pieśni XXI i XIX.
4. Przystudiować funkcje wszystkich poznanych opisów natury (+Rej).
5. Próby zmiany mentalności Polskiej szlachty w twórczości Reja i Kochanowskiego
6. Styl retoryczny i mowa retoryczna, oraz styl Rejowski

PD: Odprawa posłów Greckich

4.2.13 “Odprawa posłów Greckich” Jana Kochanowskiego: pierwszą Polską tragedią humanistyczną; utworem dramatycznym ujawniającym znamienne, oryginalne cechy (w stosunku do antycznego kanonu); tragedią parabolą ukazującą tragiczny los każdego “nierządneho królestwa”; tekstem ujawniającym tragizm Antenora mający wpływ na sposób rozumienia realizacji idei patriotyzmu

Renesansowa teoria literatury wprowadziła dwa nowe terminy:

- tragedia regularna - respektuje konieczne elementy antycznego kanonu
- tragedia nieregularna - utwór w którym przeważają cechy oryginalne

“Odprawa” to dramat parabola uzmysławiający odbiorcom, że każde państwo, w którym “ani prawa ważą, ani sprawiedliwość ma miejsca, a wszystko złotem kupić trzeba” - skończy jak Troja

Oryginalność:

- brak Fatum - los Troi jest zawiniony
- anachronizm - elementy nie pasujące do antyku
- tragedia racji nierównorzędnych (patriotyzm kontra korzyści materialne)
- autonomiczność pieśni
- reinterpretacyjna koncepcja Heleny: ofiara, skazana na cierpienia
- wiersz wolny, biały
- chór panien trojańskich, a nie starców (są one towarzyszkami Kasandry)
- widzenie Kasandry zawiera katastrofę, a więc zagładę Troji, stąd płynie wniosek, że bohaterem dramatu jest społeczeństwo Troji. Są bohaterowie wiodący (Antenor, Aleksander. . .), ale to Troja jest bohaterem tragedii
- elementy Polskie:
 - stukanie laską

- nazwy urzędów: starosta, rotmistrz, Agamemnon nazwany hetmanem
- uwypuklona kwestia strażnic

Czy Odprawa jest tragedią regularną?

- temat mitologiczny
- wysoki bohater, język i styl
- zachowany układ kompozycyjny (epejzodiony, stasimony)
- jest katastrofa - najważniejszy element fabuły
- zderzone są racje, występuje konflikt tragiczny
- z koncepcją Antenora łączy się pojęcie tragizmu
- zachowana zasada trzech jedności

Wniosek: regularna

Na czym polega tragizm Antenora?

- zrobił wszystko co mógł, aby przekonać radę, iż Trojanie nie mają racji i wojna przez nich prowadzona jest “niesprawiedliwa”
 - Podział wojen na sprawiedliwe i niesprawiedliwe wprowadził największy myśliciel renesansu Erazm z Rotterdamu *(co dowodzi jak wielkim był głupcem)*
- został zmuszony do tragicznego wyboru między równoważnymi wartościami:
 - patriotyzm
 - sprawiedliwość, uczciwość
- wybrał patriotyzm (został w Troji, wręcz wprowadza nową koncepcję działania ofensywnego by zwiększyć szansę wygranej), ale to człowiek rozdarty wewnętrznie świadomy faktu, iż dla realizacji idei miłości do ojczyzny sprzeniewierzył się sprawiedliwości

Odprawa jest tragedią racji, a więc psychologiczne sylwetki bohaterów nie zostają pogłębione w związku z tym problem tragizmu bohatera musi zostać odkryty przez odbiorców. Dramat Szekspirowski przenoszący problem tragizmu do wnętrza bohatera całą koncepcję utworu podporządkowuje jego uzewnętrznieniu

Czy pieśń “[Wy którzy pospolitą rzeczą władacie]” mogłaby być lekturą obowiązkową posłów?

4.2.14 Jaką rolę pełnił stoicyzm w systemie poglądów zawartych w “Pieśniach” Jana Kochanowskiego? “Treny” Jana z Czarnolasu: przejawem kryzysu renesansowego światopoglądu; poetyckim cyklem inspirowanym antyczną i biblijną tradycją; dziełem, w którym funkcjonują topoty wywodzące się z Biblii i mitologii

Zenon z Kition - zdefiniował cnotę moralną

Rozprawa ze stoicyzmem - z tzw. filozofią “kamiennej twarzy”

Skoro po zimie jest wiosna, po kryzysie (zima) jest radość (wiosna)

Stoicyzm: Jeśli w chwilach radosnych będziemy ukrywać uczucia w sobie, to w chwilach nieszczęśliwych też sobie z nimi poradzimy (“Pieśń o cnotie”)

1. Najistotniejsza cecha opisu natury - zmienność, przede wszystkim cykliczność
2. Związek zjawisk występujących w przyrodzie z prawami, którym podlega ludzkie życie łączy się z tezą, iż człowiek jest częścią natury i podlega tym samym prawom.
3. Kochanowski wyznaczył filozofii "kamiennej twarzy" rolę tarczy chroniącej wewnętrzną równowagę człowieka przed czynnikami od niego niezależnymi, a mogącymi ją zburzyć (choroba i śmierć bliskiej osoby, klęska żywiołowa). Postawa stoickiego mędrca całe życie pracującego nad tym, by całkowicie w każdej sytuacji móc zapanować nad emocjami, reakcjami, **własną naturą** była ważnym elementem renesansowego poglądu.
4. Eklektyczny charakter renesansowej filozofii ujawnia się w "Pieśni IX" w postaci:
 - połączenie poglądów stoickich z toposem fortuny i odwołaniem się do wiary odbiorcy, który powinien zawierzyć Opatrzności

Tren - żal, lament, epicedium, poezja funeralna (żałobna, pogrzebowa)

Elementy kompozycyjne:

- część pochwalna
 - ujawnienie wielkości poniesionej straty
 - żal
 - pocieszenie, konsolacja
 - upomnienie
- ostatnie 2 elementy znajdują się w Trenie XIX

Na czym polega oryginalność cyklu trenów:

- dziełem jest cykl, a nie każdy jeden z osobna
- przeniesienie kompozycji trenu antycznego na cały cykl utworów
- cykl funeralnych utworów poetyckich, który stanowi pamiętnik filozofia przypominający traktat filozoficzny zawierający rozrachunek z renesansowym światopoglądem
- autobiografizm cyklu
- bohaterem nie jest osoba poważana i zasłużona, ale dziecko

Wiara podmiotu lirycznego załamuje się. Kwestionuje istnienie życia po śmierci.

IX - wędrówka duchowa do góry

apostrofa do Mądrości (lekko ironiczna)

PD: z Trenu X wypisać cytaty o toposie zaświatów i każdy poddać analizie ujawniającej źródła inspiracji

Tren X - liryka zwrotu do adresata: "Gdziekolwiek jest, **jeśliś jest** lituj mej żałości" - zwrot do Urszuli, kryzys wiary

największe źródło cierpienia - brak Urszuli

pocieszenie - pojawienie się córki

XIX:

tytuł sugeruje, że treścią będzie relacja ze snu, lecz w tekście jest to poddane w wątpliwość widzenia - wizje, osoby i głosy nie z tego świata: "Odprawa posłów..." - widzenie Kasandry

liryka bezpośrednia, pośrednia, inwokacyjna: fragment zawierający wypowiedź matki do Jana, który się nie odzywa, to liryka która przybiera kształt dialogu udratyzowanego

bohater wiersza - postać występująca, ale nie wypowiadająca się: tu: Urszulka

2 podmioty liryczne: Jan, matka

Wypowiedź matki informuje: że przyniosła Urszulę w celu ukojenia cierpienia Jana, które niszczy jego zdrowie; że lament Jana dotarł w zaświaty (ogrom żalu): przyczyna pojawienia się matki z Urszulą

Żywot pozaziemski jest ważniejszy od życia ziemskiego

Duch przyjął kształt ciała, by dać się rozpoznać ojcu

Urszula modli się za rodziców

Matka: Czy żal Jana płynie z tego, że Urszula nie zaznała rozkoszy życia? Argumenty: rozkosze ziemskie zawsze łączą się z bólem; Urszulka nic nie straciła

Żywot wieczny: brak trosk, brak bólu, pracy, chorób, starości, nieszczęść itp.

PD: fraszka

4.2.15 Analiza porównawcza “Trenu XIX” i wiersza Bolesława Leśmiana pt. “Urszula Kochanowska”

Analiza stylu: XIX - styl retoryczny (wypowiedź Matki: elementy mowy retorycznej, podkreśla, perswaduje wyższość nieba nad ziemią)

Urszula Kochanowska:

- niebo to druga ziemia
- Bóg nie jest źródłem absolutnego szczęścia
- niebo jest gorsze od ziemi
- polemika z chrześcijańską wizją nieba
- prawdziwym źródłem szczęścia jest ziemia
- podmioty liryczne: Urszula, Bóg
- wprowadzony dialog - forma z dramatu
- liryka bezpośrednia, pośrednia, forma dialogu
- rodzaje mów: niezależna
- sytuacje liryczna: niebo-pustkowie
- Bóg - ojciec, dobrotliwy, życzliwy, spełnia marzenia
- Urszula ma ziemskie pragnienia, jest świadoma, że jej prośba jest nie na miejscu. Urszula myśli jak dziecko.
- iluzja domu Czarnoleskiego
- Bóg uświadamia Urszuli, że szczęście teraz ma płynąć z obcowania z Bogiem, ale ona tego nie rozumie
- “sen wieczny odpędzam” - nie respektuje praw nieba
- jest rozczarowana, że to Bóg, a nie jej rodzice

- reinterpretacja toposu nieba
- styl potoczny, kolokwialny
- stylizacja, archaizacja
- w *Trenie XIX* stanowiącym podsumowanie swoistego traktatu filozoficznego będącego rozrachunkiem ze stoicyzmem zastosowano styl retoryczny
- *PD: zebrać wiadomości na temat Mikołaja Sępa Sażyńskiego, metafizyka, poezja metafizyczna*

4.2.16 TODO: Mikołaj Sęp Sażyński

4.2.17 Psalm biblijny (charakterystyka gatunku) i jego parafrazy

parafraza - przeróbka

brak rymów

styl biblijny: anafora, paralelizm składniowy, pytania retoryczne, styl patetyczny, słownictwo filozoficzne, apostrofy, inwersja

paralelizm składniowy: powtarzanie się konstrukcji składniowych zdania. Np. "Dosyciem znał dotychczas uczy Twe zamknięte, \ Dosyciem znał i nazbyt oczy odwrócone"

paralelizm wersetu biblijnego: werset jest zwykle całością treściową zbudowany był równolegle, równolegle, drugi człon powtarza, uzupełnia bądź przeciwstawia się myśli z członu pierwszego. Paralelizm może również polegać na powtarzaniu pewnego motywu, zestawieniu pytania i odpowiedzi, rozwijaniu myśli. W wersetach 3-członowych trzeci stanowi zwykle zakończenie, podsumowanie dwóch poprzednich.

4.2.18 Źródła tragizmu Hamleta - tytułowego bohatera dramatu Szekspira analizowane przy wykorzystaniu dostępnych przekładów wypowiedzi postaci kończącej pierwszy akt

"The time is out of joint:
O cursed spite,
That even I was born
to set it right"

Stanisław Barańczak:

"Ten czas jest kością wyłamaną w stawie - jak można liczyć, że ja ją nastawię?"

Maciej Słaczyński:

"Czasie zwichnięty - jak ci nie złorzeczyć
Po cóż rodziłem się, by cię wyleczyć?!"

Józef Paszkowski:

"Świat wyszedł z formy
i mnie to trzeba wracać go do normy!"

Jarosław Iważkiewicz:

"Świat wyszedł z orbit i mnie to los srogi
Każe prostować jego błędne drogi?"

Witold Chwałewik:

"Czas ze stawów wyskoczył:
Nadzwyczaj to przykre,
Żem się narodził po to,
aby je zestawić"

Roman Bronlsteatter:

“Z kolein wypadł świat! Fatum ponure!
Czym się urodził, by go dźwignąć w górę?”

W. Tarnawski:

“Zwichnięty czas, w przeklętym ja momencie
Rodziłem się, by leczyć to zwichnięcie.”

Hamlet po spotkaniu z duchem ojca:

- wstrząśnięty
- wie, że tylko on może to naprawić
- tylko on wie, co na prawdę zaszło

Zdarzenie:

- wielkie zagrożenie
- grozi śmiercią duchową
- jedyny środek naprawy jest nieetyczny

Kwestie zawarte w wypowiedzi:

- został zakłócony ład moralny
 - władcą jest zbrodniarz
- rozkład świata
- wiedza, którą posiada zobowiązuje do czynnego działania
- konieczność wyboru metod działania
 - nie może wybrać zgodnej z własną moralnością
- ujawnia tragiczną dolę bohatera
- czy jednostka jest w stanie udźwignąć ciężar naprawy świata

motyw teatru w teatrze - w celu upewnienia się czy na pewno musi zabić

cały czas dorasta do wypełnienia misji

Hamlet dokonał zemsty, ale czy dorósł do wykonania misji nie jest rozstrzygnięte w utworze. Zabił Klaudiusza, ale pomimo, że wykonał misję, spowodował rozkład państwa.

Rozstanie się Hamleta z Ofelią:

- chciał ją ocalić od losu, który jej groził, gdyby przebywała z nim
- rozstał się z nią najbrutalniej jak umiał w celu, żeby mieć pewność, że nie wróci
- nie docenił siły uczucia
- postępowanie Hamleta doprowadziło do szaleństwa, a następnie do samobójstwa Ofelię

Przystanie na propozycję Klaudiusza byłoby jeszcze gorsze dla jego wnętrza, bo zdradziłby samego siebie. W obu wypadkach (czynność, bierność) będzie stracony fizycznie i duchowo.

Zabił ojca Ofelii. Był to za duży dla niej ciężar.

Lady Makbet: za duży był ciężar psychiczny związany ze strachem przed karą (a nie z poczuciem winy i wyrzutami sumienia) -> wpadła w obłąd.

4.2.19 Analiza treści i formy słynnych monologów Hamleta podstawą do rozważań na temat dylematów moralnych bohatera tragicznego

Fragment w tłumaczeniu Stanisława Barańczaka:

“Być albo nie być - oto jest pytanie.
Kto postępuje godniej: ten, co biernie
Stoi pod gradem zajadłych strzał losu,
Czy ten, co stawia opór morzu nieszczęść
I w walce kładzie im kres?”

Pytanie o godność:

- bierność: ocala życie, unicestwienie duchowe
- walka: Hamlet:
 - nieetyczne środki
 - unicestwienie fizyczne i duchowe w imię wyższej idei
 - * tragizm

Samobójstwo nie jest tu rozwiązaniem:

- powstrzymuje go ludzki strach
- w wypadku Hamleta jest to bierność

Cierpienie na ziemi:

- opieszałość prawa
- byle zero upokarza cierpliwą wartość
- bezczelność władzy
- zniewaga

Tragizm bohatera wynika z konieczności wyboru pomiędzy metodami działania: może pozostać biernym, co jest sprzeczne z jego moralnością, oraz może działać, ale jedynym sposobem jest metoda nieetyczna, co również niszczy wewnętrznie bohatera, ale utrzymuje jego honor.

4.2.20 Szekspirowskie sposoby ujawniania cech i tajemnic natury ludzkiej

Makbet - był uważany za walecznego, oddanego królowi; żądza zdobycia władzy wygrywa z jego moralnością

Lady Makbet szantażuje go, podjudza, kusi, popiera, żeby Makbet zabił króla. Gra na jego honorze i uczuciach.

Zabija, bo pragnie akceptacji żony i władzy.

Problem odporności psychicznej i nierozróżnialności dobra i zła. Tu była odporność psychiczna.

Lady Makbet wydawało się, że ma nerwy ze stali, ale jednak nie wytrzymała ciężaru tego co uczyniła. Widziała na rękach plamy krwi, których nie może zmyć i czuła jej zapach. Makbet wytrzymuje do końca (psychicznie).

Miał możliwość zachowania życia, ale nie honoru (miał być wytykany palcami itp.), ale tą możliwość odrzucił, wybierając śmierć honorową w walce (pojedynek).

Różnice względem tragedii antycznej (uzupełnienie kartki):

- tragizm przeniesiony do wnętrza bohatera

Czarownice - prezentują Makbetowi możliwość przejęcia władzy

4.2.21 “Tren Fortynbrasa” Z. Herberta źródłem refleksji na temat roli idealizmu i pragmatyzmu w ludzkim postępowaniu

PD: pragmatyzm

Fortynbras - Norweg, przejmuje tron Danii po śmierci rodziny królewskiej

Tren: Fortynbras nie darzy szacunkiem Hamleta, drwi z niego

- liryka zwrotu do adresata
- monolog udramatyzowany

“czarne słońce o złamanych promieniach”: nie daje światła, wartości

“strącone gniazda”: gniazdo - narodziny; strącone - już nic się w nich nie narodzi

“miękkie pantofle”: ubiór domowy - tam powinien być

“głowa osobno, szpada osobno...”: brak harmonii

“to będą moje manewry przed objęciem władzy”: chce zastraszyć ludzi; demonstracja siły

“nie być do życia”: nie umie żyć w społeczeństwie

“kryształowe pojęcia”: idealizm

“glina ludzka”: pragmatyzm

“nawet oddychać nie umiałeś”: skrajnie nieprzystosowany do życia

“widok... na tarczę zegara”: świadomość, że ma ograniczony czas

Fortynbras nie rozumie dlaczego ludzie czczą takich jak Hamlet

Rozdział 5

Barok

5.0.1 Barok - problemy terminologiczne związane z nazwą; kwestie periodyzacyjne, próba ujawnienia źródeł nowej koncepcji piękna

1. Barok nie jest terminem uniwersalnym: w większości krajów oznacza epokę, bywa bowiem czasem używany wyłącznie jako nazwa kierunku (styl renesansowy -> styl barokowy -> styl klasycystyczny)
2. Etymologia:
 - port. barocco 'perła o nieregularnym kształcie'
 - wł. barocco 'napuszony, dziwaczny'
 - w dawnej logice - nazwa błędu w myśleniu

Piękne jest to co szokuje, poraża, epatuje (wywołuje silne emocje), zadziwia

Nie mówić: przerost formy nad treścią!

Źródła: rzeczywistość człowieka w XVII w., wojny religijne, świadomość, że jest się pyłem we wszechświecie, niepokój epoki

Barok jest podobny do współczesności.

Człowiek żyje w lęku i świadomość niewiedzy. Spostrzega rzeczywistość jako chaos. Potrzebuje silnych wrażeń, pozwalających odreagować.

PD: konceptyzm, marinizm, gongoryzm, poezja metafizyczna, sarmatyzm

Nurty w literaturze polskiej:

- nurt poezji metafizycznej
- nurt literatury dworskiej = poezja marynistyczna = poezja "światowej rozkoszy"
- nurt literatury sarmackiej = ziemiańskiej = szlacheckiej: Wacław Potocki, Jan Chryzostom Pasek

5.0.2 Analiza treści i formy "Niestatku IP" i "Do trupa" J. A. Morsztyna wprowadzeniem do prezentacji barokowych konceptów i wykorzystywanych przez twórców epoki środków artystycznego wyrazu

"Do trupa":

- Zadanie: problem mąk, ogrom cierpień nieszczęśliwie zakochanego

- Koncept: porównanie do trupa; barokowy paradoks (jest w gorszej sytuacji od trupa).
- Wybrał najtrudniejszą formę: sonet
- paradoks, antyteza, oksymoron

— kochanek

~~~ trup

~~~ — paradoks

~~~ —

~~~ — antyteza

~~~ —

~~~ — antyteza

~~~ —

~~~ — antyteza

~~~~~

~~~~~

——— \

———

——— / paradoks

~~~ —

———

Bierze pod uwagę różne względy: stan skupienia, temperaturę, światło, sytuację, siły żywotne...
“Niestatek II”:

- Zadanie: jak uczucia wpływają na postrzeganie bliskiej osoby; niestałość męskich uczuć
- Koncept: pokazać tą samą kobietę widzianą oczami tego samego mężczyzny raz podczas zgody, a raz po zwadzie

	zgoda	zwada
oczy	ogień	popiół
czoło	zwierciadło	maglownia
• włos	złoto	pajęczyna
ząb	perła	szkapia kość
skóra	zsiadłe mleko	blejwas błądy
usta	korale	czeluszka
policzki	purpura	trąd

- hiperbolizacja, kontrast; wiersz jest środkowo symetryczny ;)

PD: *filozofie, Naborowski*

5.0.3 Koncept bohaterem barokowej poezji. Analiza treści i formy wybranych wierszy J.A. Morsztyna i D. Naborowskiego. Tło filozoficzne epoki - jego związek z koncepcją piękna, świata przedstawionego, rodzajem wykorzystywanych środków stylistycznych.

W przemówieniach publicznych też musiał być koncept

Oświecenie obarczyło sarmatyzm o złą sytuację w państwie. “Monitor” przeprowadził kampanię antysarmacką, co spowodowało pogardę dla polskości, z czego szybko się ocknięto (ale za późno).

Bez sarmatyzmu by nas nie było (pomógł przetrwać świadomości narodowej w czasie niewoli).

“Niestatek”:

- Zadanie: przedstawić niemożliwość osiągnięcia stateczności kobiet
- Koncept: wyliczenie abstrakcyjnych zdarzeń, które są bardziej prawdopodobne niż stateczność kobiet. W finale wiersza - paradoks barokowy. hiperbolizacja

“O swej pannie”:

- Zadanie: niezwykłość urody swojej panny, poprzez ukazanie bieli karnacji szyi i twarzy
- Koncept: przedstawienie rzeczy z natury białych i poprzez gradację pokazać, że bielsza jest twarz ukochanej. Anafora, porównanie, hiperbola...

“Do panny”:

- Zadanie: niewzruszoność serca kobiety
- Koncept: przedstawienie rzeczy, które powszechnie uchodzą za twarde (z natury, lub po jakichś zabiegach) i przez gradację twardsze serce panny

“Do Hanny”:

- Zadanie: nieczułość Hanny
- Koncept: Najpierw palec, potem serce

5.0.4 Sposoby funkcjonowania motywu vanitas w poezji doby baroku między innymi D. Naborowskiego

“Krótkość żywota”:

- Zadanie: przedstawienie krótkości życia w połączeniu z motywem marności
- Koncept: zatarcie różnic między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością; nieuchwytność chwili; wyliczenie: rzeczy krótkotrwałe, ulotne, zmienne; hiperbola
- Vanitas: życie jest krótkie i trzeba się spieszyć z realizacją wartości duchowych

“Marność”:

- Zadanie: daje receptę na życie, które trwa tak krótko
- poeta był reprezentantem poezji dworskiej, ale uprawiał też lirykę metafizyczną
- w utworze ujawniają się inspiracje filozofią antyczną związaną z epikureizmem i stoicyzmem
- postulowany przez podmiot liryczny umiar wywodzi się z systemu poglądów Zenona z Kition

5.0.5 Synteza wiadomości dotyczących poznanych wierszy D. Naborowskiego. Przygotowanie do pisania własnego stylizowanego tekstu

PD: Wacław Potocki, sarmatyzm

Charakterystyka stylem Jana Chryzostoma Paska

Jak przygotować się do pracy?

- “Pieśń V Monachomachii” - kodeks satyryka

- pamiętniki
- notatki na temat wszystkich rodzajów stylizacji
- notatka na temat stylu barokowego w prozie
- makaronizowanie - wtrącanie obcych zwrotów - tu z łaciny
- źródło makaronizmów - słownik wyrazów obcych

5.0.6 Muza sarmacka Wacława Potockiego - analiza wybranych utworów autora "Wojny Chocimskiej" punktem wyjścia do rozważań o blaskach i cieniach sarmatyzmu

"Wojna Chocimska" - wzór, napisana 50 lat po potrzebie chocimskiej

PD: biografia Wacława Potockiego, tytuły tomów wierszy, tytuł eposu; przeczytać utwory z podręcznika, oraz wykonać ustnie ćwiczenia pod nimi; notatka o Wojnie Chocimskiej: geneza, kompozycja, założenia ideowe

szlachectwo zobowiązuje: łączy się z odpowiedzialnością

prywatnie - przedkładanie wartości własnych nad społeczne; wykorzystywanie swojej pozycji do własnych celów

dzięki sarmatyzmowi przetrwaliśmy jako naród lata niewoli

kultura została zapisana w "Panu Tadeuszu":

- jedzenie, picie
- architektura
- zachowania
- strój
- ...

kultura sarmacka (szlachecka) jest kulturą polską

5.0.7 "Czuj! Stary pies szczeka" Wacława Potockiego i "Pieśń V" Jana z Czarnolasu - dwa sposoby mówienia o kwestiach dotyczących braku patriotyzmu

Jeden z czterech rodzajów tematów maturalnych: wiersz Potockiego wydrukowany pod tematem, natomiast treść "Pieśni o spustoszeniu Podola przez Tatarów" należy pamiętać, a także znać sprawy związane z jej formą

"Czuj! ..."

- podmiot liryczny - patriota - stary pies łańcuchowy
- zadanie - przedstawić sytuację panującą w Polsce
- koncept - porównanie kraju do okradanego gospodarstwa (alegoria)
- koncepcja wroga - wróg wewnętrzny - najgorszy z wrogów
  - urzędnicy okradają społeczeństwo
  - prywatnie

- “za psa urzędy, za psa najwyższe honory” - brak szacunku dla pozycji; dewaluowanie urzędów

PD; konspekt wypracowania dotyczącego “Pieśni V” i “Czuj! Stary pies szczeka”

Wstęp:

- różne epoki utworów
  - różne tła
- różnice w formie związane z różnymi koncepcjami piękna epok

Rozwinięcie:

- przedstawienie utworów
- forma utworów
  - “Pieśń V” - styl retoryczny
  - “Czuj! Stary pies szczeka” - barokowe środki artystyczne: koncept
- założenia ideowe, cele tekstów
- źródła nieszczęścia, forma zła
- sposoby naprawy sytuacji

5.0.8 “Wojna Chocimska” - XVII-wiecznym eposem sarmackim (cechy parenetyczne)

PD: Jan Chryzostom Pasek: stylizacja językowa, Pamiętniki (fragmenty)

w “Panu Tadeuszu” są przedstawione również cienie sarmatyzmu
 “Powrót posła” - Sarmata oświecony, ale nowoczesny, chce reform
 sarmatyzm - ideologia stanowa, nurt w kulturze, obyczajowość
 wzór ideowy - Karol Chodkiewicz

utwór parenetyczny - narrator liczy na to, że sytuację w Polsce da się naprawić

Mowa Chodkiewicza:

- Sarmatyzm ma też pozytywne aspekty: może być źródłem olbrzymiego patriotyzmu
- mówi, że nie jest wspaniałym mówcą
- To nie megalomania sarmacka, on zagrzewa wojsko do walki: mają bronić ojczyzny, rodziny, kraju, kobiet, dzieci, króla, sprawiedliwości, chrześcijaństwa, Matki Polski, poddanych, gospodarstw (kultura materialna)
- styl retoryczny
- gradacja argumentów: wartości wyższe -> kobiety, rodziny -> majątki

“Zbytki polskie”:

- jak będą kolczyki w uszach mężczyzn -> apokalipsa
- liryka patriotyczna
- zadanie: ujawnienie próżności, pychy szlachty poprzez manifestowanie bogactwa
- koncept: wyliczenie wydatków szlachty (zewnątrzne znamiona bogactwa) (ilość wyliczeń) >> tragiczny stan ojczyzny
  - kontrast, paradoks

5.0.9 Analiza wybranych wierszy Wacława Potockiego - c.d.; Sprawdzenie testu dotyczącego twórczości D. Naborowskiego. Charakterystyka różnych rodzajów stylizacji językowej

PD: pisemnie biografia Jana Chryzostoma Paska; geneza i kompozycja "Pamiętników", barokowe piśmiennictwo - gatunki, charakterystyka zjawiska

PD: przygotowanie do prezentacji kultury oświecenia:

- etymologiczne i realne znaczenia nazwy epoki, periodyzacja na zachodzie i w Polsce
- w punktach założenia trzech kierunków filozoficznych (racjonalizm, empiryzm, sensualizm) i trzech kierunków literackich (klasycyzm, sentymentalizm, rokoko)
- referaty, prezentacje: Collegium Nobilium i założyciel Stanisław Konarski; Teatr Narodowy; czasopiśmiennictwo: "Monitor", "Zabawy Przyjemne i Pożyteczne"; obiady czwartkowe - instytucja salonu; szkoła rycerska; reforma oświaty przeprowadzona przez KEN
- źródła, materiały: Mieczysław Klimowicz "Oświecenie"
- kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego

5.0.10 "Polaka Sarmaty - portret własny..." - charakterystyka i ocena postaw i poglądów pamiętnikarza - Jana Chryzostoma Paska

piśmiennictwo: utwory amatorskie (bez zamiaru drukowania, dla potrzeb własnych)

walory artystyczne "Pamiętników" pozwalają je traktować jako literaturę

Pasek:

- wybór towarzyski życia zależny od majątności i formy majątku
- zabobonny
  - przeczy religijności katolickiej
- naiwny
- nieodpowiedzialny
- Dania:
  - megalomania

5.0.11 Stylizacja językowa - charakterystyka zjawiska; archaizacja, dialektyzacja, stylizacja środowiskowa

gwara środowiskowa - brak odrębnych gramatyk, tylko odrębna leksyka (słownictwo, zwroty)

dialektyzacja, archaizacja - również własne gramatyki

stylizacja:

- niezrozumiałe -> za dużo
- brak iluzji -> za mało

tłumaczenie archaizmów: virtus (łac. 'cnota, męstwo')

okres staropolski: średniowiecze, renesans, barok, oświecenie

PD: problematyka i formy publicystyki doby staropolskiej; przeczytać z podręcznika o dziełach Piotra Skargi, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Stanisława Staszica i Hugona Kołłątaja; krótkie notatki biograficzne, tytuły dzieł; informacje o inspiracjach filozoficznych; najważniejsze wydarzenie w życiu twórcy; w formie punktów zapisać poglądy, a także cechy właściwe kompozycji wybranych tekstów; definicja terminu "publicystyka" + formy

Rozdział 6

Oświecenie

6.0.1 Oświecenie - problemy periodyzacyjne i terminologiczne

PD: publicystyka staropolska: biogramy, dorobek, kompozycja, postulaty zawarte w programie reform; różnice w poglądach Staszica i Kołłątaja: ustrój, sprawa mieszczańska, sprawa chłopska, liczebność stałej armii

Oświecenie - niem. 'naturalne światło rozumu', nazwa uniwersalna

wiek rozumu, wiek filozofii, wiek oświecenia

podstawy powstały w Anglii, a we Francji najpełniej wprowadzone w życie

Cezury (+kartka):

- początek
  - założenie Collegium Nobilium (1740)
- rozkwit:
  - panowanie Stanisława Poniatowskiego (elekcja - III rozbiór)

Okres prekursorski:

- Collegium Nobilium
- biblioteka Załuskich (pierwsza biblioteka publiczna)
- Stanisław Leszczyński: "Głos wolny, wolność ubezpieczający"

Okres Stanisławowski:

- KEN
- obiady czwartkowe
- szkoła rycerska
- teatr narodowy
- czasopiśmiennictwo

Okres epigoński:

- "Towarzystwo Przyjaciół Nauk" - 1800 - miało zachować dorobek naukowy i kulturalny pod zaborami

Sensualizm jest odmianą empiryzmu

Klasycyzm jest oparty na racjonalizmie

klasycyzm (jako zjawisko) - czerpanie wzorców z antyku

- koncepcja piękna
- formy: epos, tragedia, pieśń, oda, hymn, tren, bajka, epigramaty
- filozofie
- w oświeceniu dodano nową zasadę: prawdopodobieństwa (zdrowego rozsądku): zgodność z logicznym myśleniem

Klasycyzm: kierunek w literaturze oświeceniowej; związek z polityką; funkcja: uczyć, bawić

- nowy gatunek: powieść

"Święta miłości kochanej ojczyzny" - hymn szkoły rycerskiej

sentymantalizm - zaczął pielęgnować sarmatyzm

rokoko - cel: rozrywka; cecha: wytworny; motyw muszli (w sztukach plastycznych)

Racjonalizm:

- prekursor: Rene Gecart (Kartezjusz): "Rozprawa o metodzie" - "Cogito ergo sum"
- Kant
- John Locke
- Pascal: "Myśląca trzcina"

Empiryzm:

- Bacon
- Locke
- Hume

racjonalizm - opiera się na rozumie, jest to narzędzie poznania świata, a kwestii metafizycznych nie da się zgłębić, więc nie ma sensu próbować

deizm - odrzucanie wiedzy religijnej, zorganizowanej religii (kult, obrządki); Bóg nie ingeruje w bieg życia

empiryzm - wszelka wiedza ma źródło w doświadczeniu; człowieka kształtują: wychowanie i doświadczenia; maksymalizm poznawczy: człowiek dotrze do tajemnicy istnienia; człowiek z natury jest dobry, a zło wynika z niewiedzy (wystarczy uświadomić, aby go nie czynić)

sensualizm - wyłącznie doznania zmysłowe; cała nasza wiedza wynika z tego źródła; ortodoksyjny empiryzm

6.0.2 Przygotowanie do wypracowania domowego

Temat 1:

- Sonet:
  - forma, gatunek, środki stylistyczne
  - kompozycja związana z sonetem (jako gatunek)
  - antynomiczność uczucia
  - dlaczego takie środki?
  - duża różnica okresów
  - inwokacyjność
- Liryk:
  - nieprzemijalność uczuć (zadanie)
  - koncept: kontrast; w 9 wersach rozpoczynających się anaforycznie wymienił 18 zjawisk dotyczących sposobów mierzenia czasu, rodzajów emocji..., wers 10 podsumowuje, a ostatnie 2 przeciwstawiają nieprzemijalność miłości do przemijalności zjawisk -> barokowy paradoks

Temat 2:

- utwory:
  - “Odprawa posłów Greckich”
  - “Zbytki Polskie”
  - “Pieśń V” (“O spustoszeniu Podola przez Tatarów”)
- wszystkie środki artystyczne
- kwestia wiary
- co broni żołnierz: też całej wspólnoty chrześcijańskiej

6.0.3 Instytucje, inicjatywy, przedsięwzięcia które świadczą o realizacji filozoficznych założeń oświecenia w Polsce

PD: lektura: “Kubuś fatalista”, “Świętoszek”; po omówieniu satyr i fragmentów “Monachomachii”: wybrać 10 bajek (min. 2 La Fontaine’a), wynotować tytuły i dopasować polskie przysłowia, oddające istotę filozoficzną przesłań konkretnych tekstów; szczegółowe informacje na temat bajki jako gatunku

Czasopiśmiennictwo:

- czwarta władza
- różne pisma: ogólnoinformacyjne, informacyjno-polityczne, polityczno-społeczne, naukowe, moralne
- pierwsze pismo: “Merkuliusz”
- rozwój w latach 30 XVII w.
- gazeta pijarska: “Nowiny Polskie” później “Kurier Polski”

- Saksończyk Mitzler: pierwsza gazeta uczona
  - prezentowała programy reform, dzieła twórców oświeceniowych
- nowe gatunki (prasowe): esej, felieton, artykuł, reportaż
- 1763: druczki uliczne “Mały Monitor” kierowany do średniej szlachty: krytyka sarmackości
- po elekcji Stanisława Poniatowskiego
  - “Monitor” (2 tygodnik, później tygodnik)
    - * wychowuje, propaguje nowy model obywatela oświeceniowego
    - * tolerancja religijna
    - * szlachcic nowoczesny
    - * nowe doktryny ekonomiczne: merkantylizm
    - * chłopci: fizjokratyzm <- polepszanie bytu
    - * stracił znaczenie w czasach konfederacji barskiej i radomskiej
  - “Zabawy Przyjemne i Pożyteczne”
    - * redaktorzy:
      - Jan Alberttandi
      - Adam Naruszewicz
    - * pismo obiadów czwartkowych
    - * zawiera dzieła oświeceniowych twórców
    - * skierowany do elity intelektualno-towarzyskiej
  - “Gazeta Warszawska”
    - * najpierw program dworski
    - * po rewolucji francuskiej zmienił orientację
  - “Kuznia Kołłątajowska”
    - * “Pamiętnik Polityczny”
  - targowica -> represjonowanie pism

Szkolnictwo:

- przed oświeceniem
  - zakon jezuitów prowadził szkoły
  - nauka w łacinie
  - metoda: scholastyka
  - upośledzone nauki ścisłe
- w oświeceniu
  - Stanisław Konarski (zakon pijarów)
    - * wykładał retorykę w Warszawie
    - * napisał “Prawa polskie”
      - bronił suwerenności Polski
      - atakował magnaterię
    - * założyciel Collegium Nobilium

- szkoła dla synów magnackich i bogatej szlachty (elitarna)
- 5 klas w 8 lat
- nowożytne języki
- prawo, historia, geografia
- filozofia, matematyka - przedmioty bazowe
- powstał w nim teatr
- kursy dla absolwentów
- 1741: "Gramatyka łacińska" - wywierała wpływ na polszczyznę
- nowoczesny budynek
- * podkreślał znaczenie religii w wychowaniu
- rozwój KEN

Teatr Narodowy:

- pierwsza scena publiczna ze stałym zespołem aktorskim
- Franciszek Bochomolec - twórca
  - przeciwstawił starego szlachcica z nowym
- przeniesiony do budynku przy pałacu Krasickich
- budynek dzielony z zagranicznymi aktorami
  - kontakt z innymi stylami, kulturami
- Wojciech Bogusławski
  - 3 kadencje kierowania teatrem
  - "Szlachcic mieszczańskim"
  - Cud mniemany, czyli krakowiacy i górale
  - dyrektor + aktor + autor
- 2-ga scena Teatru narodowego: "Teatr Rozmaitości"
- gmach przy placu teatralnym
- ingerencje carskiej cenzury

Salon literacki i obiady czwartkowe:

- salon: towarzystwo spotykające się w celu rozmowy o literaturze i nauce
- salony powstały we Francji
- obiady czwartkowe do 1787
  - prowadzone przez króla
  - najwięksi twórcy (pisarze, malarze...)
- potem powstawały kolejne salony, ale już nie tak świetne jak obiady czwartkowe

Komisja Edukacji Narodowej i jej reformy:

- przejęcie majątków jezuitów
- Towarzystwo do ksiąg elementarnych
  - pierwszy elementarz (3 części: nauka pisania, czytania; rachunek; obyczaje) - wykorzystywany w szkołach parafialnych
  - nowoczesne podręczniki (26 wydanych): bardzo wysoki poziom merytoryczny
- reformy szkolnictwa i uniwersytetów
  - 3-stopniowy podział oświaty:
    - * szkoły parafialne: dla dzieci rzemieślników i chłopów
    - * szkoły powiatowe i wojewódzkie: dla dzieci szlacheckich
    - * uniwersytety: Krakowski (Jagielloński), Wileński
  - seminarium dla nauczycieli (4 lata)
    - * wykształcono ponad 100 nauczycieli
  - kontynuacja -> Towarzystwo Przyjaciół Nauk

Szkoła rycerska:

- Pacta conventa wymagały stworzenia szkoły wojskowej
- szkoła:
  - zwierzchnik: król
    - * dobór kadry, stypendia...
  - komendant
  - dyrektor naukowy
  - kadeci podzieleni na 4 brygady (3 finansowane przez króla, czwarta przez słuchaczy)
  - mieszczanie też mogli uczyć się
  - kształcenie ogólne i wojskowe
  - system kar i nagród
  - 7 klas (od 7 do 1)
  - zaczyna się w wieku 7-12 lat
  - przedmioty:
    - * języki nowożytne
    - * historia
    - * administracja
    - * dowodzenie
    - * szermierka
    - * taniec
    - * zachowanie się przy stole
    - * inżynieria wojskowa
    - * taktyka
    - * artyleria
  - miała tworzyć elity
  - oddziały w różnych miejscach kraju

6.0.4 Analiza wybranych utworów oświeceniowych wprowadzeniem do rozważań dotyczących treści i formy dzieł klasycystycznych i należących do sentymentalizmu

satyra - wprowadza motyw krzywego zwierciadła, ale nie zawiera metod naprawy; dominuje w piosenkach, kabaretach itp.

“Do Króla”:

- bardzo inteligentna
- persyflaż - utwór literacki ironiczny i żartobliwie kpiący, zawierający przytyki, przymówki ukryte w komplementach, lub odwrotnie - komplementy ukryte w przymówkach
- ironie
- adresowana do szlachty
- podmiot udaje szlachcica Sarmatę (w negatywnym znaczeniu)
- przemyczony argument właściwy: uczyć się, czy bić

PD: gatunki uprawiane w oświeceniu: satyra (gatunek + sposób przedstawiania), poemat heroikomiczny, powieść, gatunki publicystyczne; persyflarz, sielanka

klasycyzm:

- funkcja dydaktyczna
- patriotyzm
- temat aktualny (jak nie, jest autor jest pseudo klasykiem)

“Laura i Filon”:

- sentymentalizm
- przedmiot zainteresowania - przeżycia wewnętrzne, uczucia, doznania
- łono natury: wieniec, maliny
- czas: noc
- odpowiedni nastrój
- gorące uczucia: miłość, zazdrość
- reakcje emocjonalne
- można coś lepiej ocenić jak się to straci
- konwencja (‘ustalenia, umowa’)
  - sielanka konwencjonalna
    - * natura
    - * szczęśliwy koniec
    - * zakochani jako pasterze
    - * odwołują się do “Sonetów do Laury” Petrarchi
    - * rekwizyty: kwiaty

* miejsce spotkania

PD: publicystyka; przed interpretacją wybranych satyr I. Krasickiego zastanowić się nad związkami utworu "Do króla" z dokonaniem poprzedniej epoki, a także rozważyć czy jednym ze źródeł inspiracji mógł być dialog sokratejski

Dialog sokratejski - udając, że się zgadza zaprzeczać, sprowadzać do absurdu; ironia

Nie dopuszczono w klasycyzmie sprzecznych kategorii estetycznych w jednym dziele (harmonia epoki), w romantyzmie było odwrotnie bo ideologia epoki była oparta na antynomiach

Forma dzieła odzwierciedla filozofię

mimetyzm - kategoria estetyki antycznej polegająca na naśladowaniu [rzeczywistości]

Wszystko poddane racjom rozumu.

Charakterystyka klasycyzmu francuskiego, sposoby funkcjonowania komizmu w "Świętoszku" Moliera

Zakończenie jest wbrew zasadom zdrowego rozsądku.

6.0.5 Prezentacja wybranych zagadnień związanych z publicystyką doby staropolskiej

Andrzej Frycz Modrzewski:

- "....." - ulotki rozrzucone podczas sejmów; chciał zrównać prawo karne dla obywateli
- wpływy Erazma z Rotterdamu
- zrobić wszystko, żeby konflikty rozwiązywać dyplomatycznie, a nie zbrojnie
- kwestionował nieomylność papieża, uznawał wyższość soboru nad papieżem, przeciwstawiał się podatkom dla kościoła

Piotr Skarga:

- rektor uniwersytetu Wileńskiego
- teolog, pisarz, kaznodzieja
- zaangażowany w politykę
  - zwolennik silnej władzy królewskiej
- był jezuitą
- kontrreformacja
- oświecenie: laicyzacja oświaty (zeświecczenie)
- dzieła: "Kazania sejmowe", "Kazania na niedziele i święta"...
- Rola toposów w kaznodziejskiej prozie Piotra Skargi
  - topos matki
  - topos tonącego statku
  - topos żeglugi
  - archetyp syna marnotrawnego

6.0.6 Projekt naprawy Rzeczypospolitej w publicystyce Stanisława Staszica i Hugona Kołłątaja

omnibus oświeceniowy - umieć wszystko (Staszic)

Staszic - filozofem świętym nie był

Kołłątaj: "Listy anonima": wyodrębnione "Listy przeświatnej deputacji"

Ustrój (obaj): monarchia parlamentarna (konstytucyjna), dziedziczność tronu, zniesienie veto

Staszic łączył władzę ustawodawczą i wykonawczą

Armia (stała):

- Staszic -> 80 tyś
- Kołłątaj -> 60 tyś
- uchwalono 100 tyś, ale udało się uzbroić tylko 40 tyś

Szybka zmiana mentalności: dużo czynników typu: teatry, salony, odpowiednia oświata

Staszic ufundował pałac Staszica, pomnik Kopernika i wiele innych (miał dar robienia pieniędzy)

6.0.7 Świętoszek - groźny czy tylko śmieszny

Występuje wiele rodzajów komizmu:

- słowny
- sytuacyjny
- postaci

Świętoszek pojawia się w III akcie, aby najpierw przedstawić stosunek innych do niego

Umie manipulować ludźmi -> groźny; ma (ogromną) wiedzę o psychice ludzkiej. Potrafi dostać się do grupy ludzi i zniszczyć ją od wewnątrz.

Nie można polegać tylko na autorytetach - trzeba też trochę samemu myśleć

6.0.8 Przygotowanie do pracy klasowej - testu sprawdzającego stopień zrozumienia tekstu

Rady dotyczące realizacji pierwszego maturalnego zadania

- należy mądrze gospodarować czasem:
  - test 20p -> 50min
  - wypracowanie 50p -> 120min
- odpowiadać na wszystkie pytania, nie zostawiać wolnych miejsc - nie ma punktów ujemnych
- bardzo dokładnie czytać polecenia i za każdym razem wracać do wskazanego akapitu
- warto formułując odpowiedź wykorzystać elementy pytania - wtedy uniknie się częstego błędu, a mianowicie rozmijania się z istotą polecenia
- nie bać się rozbudowanych poleceń, zwykle są naprawdę łatwe

6.0.9 Interpretacja treści i analiza formy wiersza Wisławy Szymborskiej pt. "Może to wszystko" - czy jesteśmy panami swojego losu, świadomymi sensu istnienia - w jaki sposób wykorzystany jest w wierszu, przeniesiony na grunt naukowego laboratorium, topos świata-teatru - czy wiersz Wisławy Szymborskiej pomaga w udzieleniu odpowiedzi na pytanie "jak żyć?!"*

*pytanie pochodzące ze słynnego wiersza poetki pt. "Schyłek wieku"

retorta to szklane laboratoryjne naczynie

koncept wiersza: cały Wszechświat znajduje się w laboratorium. Jesteśmy poddawani procesowi poznawczemu, którego nie możemy zrozumieć. Wg. p. Macias musi ten proces być nadnaturalny i metafizyczny, wg. mnie może być logiczny, ale nas po prostu przerasta dokumentnie, jak fizyka kwantowa przerasta myszokoczki. Wg. Macias wszystko czego my nie możemy pojąć jest nadnaturalne (nie ma jak przeświadczenie, że człowiek to korona stworzenia.)

Trzecia zwrotka wiersza to odrzucenie hipotezy przyjętej na początku i przyjęcie drugiej.

"zgodnie z planem" - zgodnie z (Macias: "można to tak nazwać") Boskim planem. [nie ma w tym wierszu żadnego Boga, ale w naszej interpretacji jest wszędzie]

romantyczny providencjonalizm - teoria historiozoficzna [def. "związana z filozofią historii"] wg. której Bóg interweniuje jak ludzkość doprowadzi się na kraniec zagłady, a tak poza tym to pozwala ludziom psuć co chcą. pozytywistyczna idea solidaryzmu społecznego - współpraca grup społecznych motorem postępu, precz z rewolucją, niech żyje ewolucja.

Czwarta zwrotka wiersza opisuje historyczny punkt widzenia (istotne są tylko zdarzenia widoczne w makroskali). Kwestia wielkich wydarzeń historycznych - wędrówek ludów i lotów kosmicznych - podmiot liryczny traktuje z ironią i dystansem (ulubione środki artystyczne poetki). W skali prawdziwie makro to zaledwie lekkie wysoki ponad grudkę błota.

Piąta zwrotka - kolejna zmiana hipotez, tym razem przedstawienie poglądów najbliższych poglądom podmiotu lirycznego. w piątej zwrotce ponownie uwielbiany przez Szymborską paradoks - "gustują tam wyłącznie w epizodach" [wydarzeniach niemających wpływu na przebieg akcji] ta hipoteza (istotne są w życiu epizodu dotyczące emocji) jest umieszczona na końcu by ją uwypuklić, podkreślić jej bliskość do poglądów podmiotu lirycznego i wzmocnić jej oddziaływanie na czytelnika. Wniosek z wiersza: w życiu najważniejsze są przeżycia, uczucia, emocje.

Wniosek z lekcji: p. Macias bardzo nie lubiła przedszkola i podstawówki, ale potem jej przeszło tak skrajnie w drugą stronę. A oprócz tego to czyta ona Politykę, a nie Wprost.

PD:

- powiastka filozoficzna jako gatunek (wraz z utopiami i anty-utopiami),
- "Kandyd",
- "Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki" (zwłaszcza część druga, pobyt na utopijnej wyspie Nipu),
- "Kubuś Fatalista i jego pan" - oświeceniowe satyry - świat ukazany w krzywym zwierciadle.
- Krasicki: "Do króla", "Żona modna", "Pijaństwo", "Palinodia", "Świat zepsuty"
- Adam Naruszewicz "Chudy literat"
- poemat heroikomiczny jako forma literacka

Lektury:

- fragmenty "Fausta" Goethego

- *"Cierpienia młodego Wertera" Goethego [to dopiero są cierpienia... dla czytelnika... 200 stron równo i dokładnie o tym że podmiot artystyczny CIERPI i o niczym więcej. Ble. To ja już wole politykę.]*
- *"Giaur" Lorda Byrona [pozytywnie genialne, znaczy w oryginale, bo za Mickiewicza to ja nie ręcę.]*
- *Ballady Goethego, na przykład "Rękawiczka" czy "Erlkoenig" [również, ale tym razem to Szyborska niezbyt pięknie przetłumaczyła. No, może i nie tak źle, ale i tak, to nie to samo]*
- *"Konrad Wallenrod" Mickiewicza*
- *"Kordian" Słowackiego [Didaskalia: "Z nieba spada 10 000 szatanów." Jak to sobie Słowacki wyobrażał na scenie, tego ja nie wiem...]*
- *"Dziady" drezdeńskie, cz. II, III, IV i Ustęp.*
- *Ballady Mickiewicza*
- *liryki rozańskie*
- *liryki Słowackiego [A "Beniowskiego" nie czytamy, chlip]*
- *"Nie-Boska Komedia"*
- *liryki Norwida*
- *"Pan Tadeusz"*
- *"Latarnik" Sienkiewicza*

Lektury pozytywistyczne:

- *"Nad Niemnem" [Już nie mogę się doczekać długich nudnych godzin przebijania się przez to]*
- *"Lalka"*
- *"Potop"*

Literatura powszechna

- *"Zbrodnie i kara" Dostojewski*

Opowiadania:

- *Eliza Orzeszkowa "Gloria victis"*
- *Prus "Omyłka"*
- *Konopnicka "Mendel Gdański"*
- *Prus "Kamizelka"*

6.0.10 "Utopia" Wisławy Szymborskiej - interpretacja treści i analiza formy Związek toposu, występującego w tytule, z filozoficznym przesłaniem utworu.

Wtręt:

Wskazówki jak interpretować wiersze:

1. Łączymy interpretację treści z analizą formy tak, aby wykazać funkcję konkretnych zabiegów artystycznych.
2. Należy pamiętać o konieczności podawania przykładów potwierdzających funkcjonowanie danego środka artystycznego wyrazu.
3. Ustalamy rodzaj liryki:
  - l. bezpośrednia (pierwszoosobowa, wyraża uczucia podmiotu lirycznego)
  - l. pośrednia (opisuje świat, relacjonuje)
  - l. inwokacyjna, czyli zwrotu do adresata
  - l. podmiotu zbiorowego (przede wszystkim hymny, ale istnieją wyjątki wśród tych utworów)
4. Rodzaj liryki ze względu na tematykę:
  - l. religijna
  - l. autotematyczna [po doborze dwóch pierwszych można wysnuć wniosek, że p. Macias to egoistyczna dewotka ^^]
  - l. miłosna, czyli erotyczna
  - l. filozoficzno-refleksyjna
  - l. biesiadna
  - l. polityczno-społeczna
  - l. obyczajowa itd.
5. Ważne jest, by spróbować ustalić relacje pomiędzy podmiotem lirycznym a autorem i zastosować na ich określenie właściwą terminologię.
  - (a) podmiot liryczny = autor -> liryka autobiograficzna
  - (b) podmiot liryczny wyraża poglądy autora, np. przesłanie Pana Cogito to etyczny manifest Zbigniewa Herberta -> liryka maski
  - (c) podmiot liryczny wyraża poglądy sprzeczne z hierarchią wartości autora (patrz "Tren Fortynbrasa") -> liryka roli
6. Zawsze należy zająć stanowisko wobec:
  - gatunku
  - tytułu
  - wersyfikacyjnego kształtu utworu (czy to wiersz stychiczny (bezzwrotkowy) czy wprost przeciwnie?)
  - układu rymów
  - czy to wiersz wolny, czy biały, czy też posiadający konkretną w tym zakresie formę?
  - epoki w której wiersz powstał i tego, czy odzwierciedla on funkcjonującą wtedy koncepcję piękna

- sytuacji lirycznej
- dominant treściowych i kompozycyjnych
  - Wtręt we wtręcie: Zawsze trzeba poddać analizie kształt wypowiedzi podmiotu literackiego:
    - * Podmiot literacki w liryce – podmiot liryczny, "ja" liryczne
    - * Podmiot literacki w epice – narrator, bohaterowie
    - * Podmiot literacki w dramacie – bohaterowie dramatu
    - * Pamiętajmy, że trzeba opisać sposób ukształtowania narracji - np. jej ironiczny ton.
  - Koniec wtrętu we wtręcie

7. Należy ustalić czy funkcjonują w tekście kategorie estetyczne.

Koniec wtrętu.

O "Utopii":

- wiersz oparty na koncepcie i ironii. Koncept to przedstawienie utopii intelektualnej, która przecież byłaby nie do zniesienia
- wiersz skierowany do erudytów, którzy wyłapią wszystkie piękne aluzje literacko-filozoficzne
- początek wiersza - krótkie, proste zdania nawiązujące stylem do suchej deklaracji prawd naukowych. Oraz do wierszy zdaniowych, średniowiecznych, i nieskończonej pychy teologów tamtego okresu deklarujących w podobnie krótkich zdaniach ostateczne prawdy dotyczące natury Boga. Oraz do bedekerów.
- tytuł wiersza to zarówno aluzja do toposu utopii i wyspy, jak i sugestia iluzji.
- "drzewo Słusznego Domysłu" -> aluzja do Drzewa Wiadomości Dobrego i Złego
- "zwie Ach Więc To Tak" – kolokwializm, coś zrozumiałego dla wszystkich, a zatem prawda z tej utopii byłaby zrozumiała dla wszystkich, nawet dla laików i innych profanów
- "z dna odrywa się prawda" - aluzja do Nadziei która siedziała na dnie Puszki Pandory. Zatem ta prawda jest podobna do nadziei - iluzoryczna
- ta utopia z wiersza spełniałaby nadzieje których realizację obiecują systemy filozoficzne
- ale jest to utopia nie do zniesienia, bo istotą człowieczeństwa jest nie Pewność, a wieczne poszukiwanie - liczy się droga, a nie osiągnięcie celu.

6.0.11 Bajka jako forma literacka - powtórzenia i rozszerzenie wiadomości Analiza przesłań klasycystycznych bajek - próba wyrażenia mądrości życiowych, zawartych w utworach, za pomocą polski przysłów

Cechy bajki: zwięzłość, forma wierszowana lub prozaiczna, dydaktyzm, bohaterami są ludzie, zwierzęta, a nawet rośliny lub przedmioty - trzy ostatnie a czasem też pierwsi antropomorfizowane, morał jest przedstawiony wprost (zwykle na końcu lub początku, rzadziej w środku utworu) lub dobitnie zasugerowany.

Bajka to rodzaj przypowieści/bajka to najmniejsza parabola. Zwierzęta w bajce to maski zachowań ludzkich. Ich relacje to odpowiednik stosunków społecznych.

Bajka to wypowiedź o charakterze alegorycznym.

Historia bajki:

- Twórca: Ezop - VI wiek BC - bajka zwierzęca, NIE EPIGRAMATYCZNA, bo pisana prozą, zwierzęca, alegoryczna. Twórca klasycznej bajki literackiej - Fedrus - Rzymianin z I wieku BC - opracował na nowo motywy z Ezopa, tworzył bajki wierszowane oparte na metrum jambicznym
- La Fontaine - twórca bajek narracyjnych, krótkich, wierszowanych, w postaci noweli, o nieskomplikowanej fabule.
- Lessing - twórca zwartej i zwięzłej bajki epigramatycznej - bez elementów epickich - nawiązywał do Fedrusa.

Wniosek z lekcji: relatywizm moralny jest zły, a ludzie zbyt często mają mentalność niewolników, pozwalających krzywdzicielom odmienić ich wartości moralne na niewłaściwe wg. absolutyzmu moralnego.

PD:

- *odpocząć i się wyspać.*
- *przygotować się na satyry, przynieść "Żonę Modną" i "Pijaństwo":*
- *na razie zostawiamy "Mikołaja Doświadczyńskiego Przypadki" Ale trzeba to znać bo [i tu nastąpiła muzyka rodem z Wagnera] jeszcze do tego wrócimy. [okrzyki, jęki, damy mdleją.]*

6.0.12 Jaki obraz Polaków wyłania się z "krzywego zwierciadła" satyr Ignacego Krasickiego

satyra - występuje komizm

"Do Króla":

- ironia
- zarzuty szlachty
- dialog sokratejski

6.0.13 Mały temat: krytyka mody na cudzoziemszczyznę jednym z wiodących tematów literatury polskiego klasycyzmu

Bibliografia:

- "Żona modna"
- "Powrót posła"
- "Palinodia"

"Żona modna":

- argumenty, za ślubem:
  - wieś sąsiednie dziedziczne
  - wychowana w mieście -> inne zachowania
- złe cechy przejmowania cudzoziemszczyzny

- węzeł małżeński jako umowa (intercyza), rozerwalny
  - małżeństwo tylko jako umowa, brak życia małżeńskiego, brak miłości
  - brak szacunku dla męża (brak miejsca w karecie, krytykuje jego styl życia (całość), bał: traktowany jak sługa, naśmiewa się z niego, obmawia)
  - erozja małżeństwa
  - rujnowanie majątku (kareta, przebudowa posiadłości, liczna służba, brak ostrożności przy fajerwerkach, pobyt w mieście)
  - zachowanie wobec służby (odepchnięcie zaufanych ludzi, bezlitosna)
  - uderza w tradycje szlacheckie (np. traktowanie księdza, odepchnięcie starego zaufanego człowieka, przebudowa domu i ogrodu, tylko niszczy to, co gromadziły pokolenia, tylko literatura francuska)
  - zmieniła mentalność, pogarda dla wszystkiego, co polskie
- “grzechy Piotra”:
    - materializm: lekceważy wszystkie sygnały ostrzegawcze
    - zgadza się na wszystko
    - bezmyślność (zaślepienie chęcią zysku)

Satyra -> narrator

Palinodia - gr.: utwór pozornie odwołujący stawiane zarzuty

karczochy - warzywo (drogie, uważane za przysmak)

Palinodia:

- skrajna niegospodarność
- przejmowanie bezkrytycznie wzorców zagranicznych
- krytyka wyzysku
- brak poszanowania dla tradycji, starszych
- nie ujawnia nazwisk, bo wartość dydaktyczna zeszlaby na drugi plan (koncentrowała by się tylko na jednej osobie)
- piętrowa ironia: jak chwali, to czemu nie ujawnić nazwisk; nie chcą -> skromni

“Świat zepsuty”:

- topos statku

6.0.14 Poemat heroikomiczny jako forma literacka. Kodeks satyryka poetycko ujęty we fragmencie “Pieśni V” “Monachomachii”. Interpretacja treści i analiza formy wybranych fragmentów “Monachomachii” sposobem pozwalającym na odkrycie źródeł komizmu

poemat heroikomiczny - parodia eposu homeryckiego, zachowane kwestie formalne, tylko temat błahy

wierszowana epika: epos, poemat heroikomiczny, bajka, satyra - narrator

PD: w punktach ująć kodeks satyryka, zwracając uwagę na stylistyczną formę wypowiedzi; wyjaśnić: parodia, parafraza, pastisz, pamflet, aluzja literacka, nawiązanie; przeczytać “Chudego literata”;

na następny tydzień: uzupełnić notatkę biograficzną o najważniejsze fakty i dzieła; notatka (geneza, kompozycja) dot. “Mikołaja Doświadczynskiego przypadków”

6.0.15 Interpretacja treści i analiza formy “Chudego literata” A. Naruszewicza - źródłem wiedzy na temat poziomu umysłowego polskiego społeczeństwa i stanu kultury*

*wielu interpretatorów twierdziło, że “Monachomachia” służyła poparciu reformy oświaty przeprowadzanej przez KEN. Satyra Naruszewicza włącza się do krytyki stanu umysłu rodaków i braku potrzeb duchowych

sukcesy i osiągnięcia literackie nie idą w parze z poziomem materialnym twórcy

zawiódł się na mecenasach i drukarniach

“Niepokupny dziś rozum” - nie jest w cenie

wielki wysiłek i koszty wkłada w dzieło, a jest używany tylko jako papier śniadaniowy

urozmaicona forma:

- dialog
- fragmenty mowy niezależnej
- wprowadzony dialog między szlachcicem, a “dziadem”

oskarżające się stany (wzajemnie) o nieuctwo - każdy uważa, że powinien robić to kto inny
szlachta jest zobowiązana do zapoznawania się przynajmniej z literaturą prawniczą, bo to ona pełni rolę urzędników, sędziów itp.

palestrant - prawnik

w wypracowaniu trzeba by wypisać, kto się czym zajmuje

szlachcic tylko udaje, że chce coś kupić, a każda jego odpowiedź świadczy o jego dyletanctwie
nie zajmuje się literaturą patriotyczną, bo słyszał, że ci co uważają się za patriotów to złodzieje itp.

występuje tu autocharakterystyka

ma nastawienie mitotwórcze, nie akceptuje faktów udowodnionych

zabobonny

Monachomachia:

- inwokacja:
  - zapowiada treść
- opis
  - komizm słowny
- propozycje rozwiązania problemów:
  - zawody w picciu

PD: w punktach analiza bitwy tak, by wydobyć komizmy (słowny, postaci, sytuacyjny), a także świadectwa heroizacji i deheroizacji związane z parodystycznym ujęciem bitwy

Kodeks satyryka:

1. Celem satyry powinny być wady, a nie konkretne osoby
2. Nie można przesadzić z ośmieszeniem, aby nikogo nie urazić.

3. Satyryk powinien wystrzegać się wszelkich wycieczek personalnych, oraz złośliwości
4. Satyryk powinien szanować i pochylać dobre postawy, ośmieszać tylko "głupie" choćby były reprezentowane przez najznamięnitsze osobistości.
5. Satyryk nie powinien ulegać własnym słabościom.
6. Powinien być odważny, obiektywny, sprawiedliwy, bezkompromisowy w swoich utworach.

6.0.16 Interpretacja treści i analiza formy "Hymnu do miłości ojczyzny" i parodii tekstu ["Wdzięczna miłości kochanej szklenicy"]

PD:

"Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki":

- charakterystyka powieści jako gatunku
- geneza i kompozycja utworu ze zwróceniem szczególnej uwagi na gatunkowe różnice między częściami
- znajomość treści całego utworu (na lekcję fragmenty z podręcznika i ćwiczenia - w podręczniku nie ma nic;)
- wyjaśnić termin dydaktyzm
- imiona znaczące, czyli mówiące

"Powrót posła":

- geneza , jej związki z sejmem 4-letnim
- charakterystyka postaw głównych bohaterów, wykorzystanie materiału literackiego
- imiona znaczące:
  - starościna i szarmancki: żona modna i fircyk
  - starosta Gadulski: konserwatywny Sarmata
  - podkomorzy: Sarmata oświecony
  - jego syn Walery: wykształcony patriota, poseł na sejm
- rola wątku miłosnego

Romantyzm:

- szczegółowe notatki i wiedza na temat terminu romantyzm (realne i etymologiczne znaczenie)
- periodyzacja na zachodzie i w Polsce
- wypisać najważniejsze wydarzenia historyczne na zachodzie i w Polsce
- powtórzyć o romantyzmie

"Święta miłości kochanej ojczyzny":

- fragment "Myszeidy"
- był w "Zabawach przyjemnych i pożytecznych"

- hymn korpusu kadetów szkoły rycerskiej
- wprowadza topoty związane z niewolą
  - kajdany (pęta niezłzywe)
  - chwalebne blizny
- wyrasta z tradycji konfederacji barskiej
- wers 1:
  - apostrofa do patriotyzmu (miłość ojczyzny)
  - sakralizacja
- wers 2:
  - piętno oświecenia
  - poczciwe - proste, szlachetne
  - metonimia
- wers 3,4:
  - zjadłe smakują trucizny - nie żał oddać życie, duszę; zatruwa wnętrze, duszę - gdy trzeba sięgnąć po nieetyczne środki
- wers 5:
  - kalectwo może być powodem do dumy: dowód walki w słusznej sprawie
  - doskonalenie wewnętrzne na skutek doświadczeń
- wers 6:
  - umysł domem prawdziwego szczęścia: wartości absolutne
- wers 7:
  - bylebyśmy mieli szansę pomóc ojczyźnie
- wers 8:
  - poświęcenie się do reszty patriotyzmowi -> niedostatek materialny
  - “dulce et decorum est pro patria mori” - słodko i zaszczytnie jest umierać za ojczyznę

“szczęśliwy kto siły postradał, umie się modlić i ma się z kim żegnać” - do reszty poświęcił się i oddał życie w słusznej sprawie, spełnił cel swojego życia

Okrawa znajdująca się w “Monachomachii”:

“Wdzięczna miłości kochanej szklenice!
 Czuje Cię każdy i słaby, i zdrowy;
 Dla Ciebie miłe są ciemne piwnice,
 Dla Ciebie znośna duszność i ból głowy.
 Słodzisz frasunki, uśmierzasz tęsknice,
 W Tobie pociecha, w Tobie zysk gotowy,
 Byle Cię można znaleźć, byle kupić,
 Nie żał skosztować, nie żał się i upić.”

Analiza:

- wers 1: apostrofa do pijaństwa; synegdota
  - pars protota - część całości
- wers 2: umiłowanie alkoholu jest cechą wspólną
- wers 3: trud w zdobyciu
- wers 4: poświęcenie dla trunku: wytrzyma kaca
- wers 5: pozwala zapomnieć o kłopotach
- wers 6: szybko przynosi efekt
- wers 7: szansa
- wers 8:

czarny humor: alkohol dla alkoholika jest tym, czym ojczyzna dla patrioty!

6.0.17 “Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki” - ujawnianie źródeł dydaktyzmu w pierwszej polskiej powieści.

dydaktyzm - środki artystyczne podporządkowane celom wychowawczym

geneza - Krasicki chciał wpłynąć na KEN krytykując system edukacji

topos uprawiania własnego ogródka - jak nie jest w stanie wpłynąć na innych, to stosuje własne poglądy u siebie, dając przykład

3 części:

- obyczajowo-społeczna: tu głównie krytyka systemu edukacji
- powiastka filozoficzna: utopijna wyspa Nipu
- obyczajowo społeczna

panegiryk - utwór pochwalny

“Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki”:

- narracja pierwszo osobowa - pamiętnikarska
- punkt wyjścia - spisanie => retrospekcja
- nie rozumiał po co iść do szkoły
  - nauka to kara
  - jedyna książka w domu to książka do nabożeństwa
- oczekiwania ojca wobec dyrektora:
  - kara cielesna
- oczekiwania matki:
  - przeciwne

Wyspa Nipu:

- utopia
- nie przyjmowali wagi do pieniędzy
- chciał cywilizować dziki lud, tymczasem został uznany za dzikiego
- równość wszystkich

Potem:

- “jeżeli ten powrót znaczył niepodobieństwo zgodzić cnoty ze szczęściem, niech moi ziomkowie do dalekich wysp jeżdżą, choćby w tej minęli i Paryż i Londyn, nie straci na tym ojczyzna.”
- traktował poddanych jak ludzi nie dla zysku, ale z pobudek altruistycznych

6.0.18 Zaangażowany charakter “Powrotu posła” - komedii politycznej Juliana Ursyna Niemcewicza

- komedia polityczna
- lansuje poglądy stronnictwa patriotycznego
- wątek miłosny: spoiwo, oś akcji, oś kompozycyjna, szansa na ujawnienie poglądów postaci
- Podkomorzy: dom powinien ustępować ojczyźnie

PD: o jednej postaci z “Powrotu posła”: poglądy polityczne, hierarchia wartości, stosunek do rodziny

Rozdział 7

Romantyzm

7.0.1 Etymologiczne i realne znaczenie terminu romantyzm. Periodyzacja epoki na zachodzie i w Polsce.

PD: Bayron i Goethe; bohater Bajroniczny, "Cierpienia młodego Wertera", "Faust"

romantyzm (1800-1848) - prąd światopoglądowy i artystyczny; uniwersalna nazwa epoki

Periodyzacja:

- na zachodzie:
  - początek: 1821 - rewolucja w Grecji; koniec rewolucji Francuskiej
  - koniec: 1848 - wiosna ludów
- w Polsce:
  - początek: 1822 - wydanie I tomu "Poezji" A. Mickiewicza
  - koniec: 1863-64 - powstanie styczniowe

klęska powstania styczniowego stworzyła pozytywizm

największym fiaskiem pozytywizmu były strajki robotnicze w latach 80 XIX w., które wyszły na ulice, a następnie do nich strzelano

pozytywiści nie wykluczali walki zbrojnej, ale nie uważali jej za konieczność

cała ideologia pozytywistyczna opierała się na idealizmie

PD: daty historyczne i nazwy zdarzeń romantycznych (od insurekcji)

romantyzm - z franc. romard 'romans rycerski', awanturniczy

7.0.2 Wprowadzenie do kultury romantyzmu formą przygotowania do realizacji programu warsztatów humanistycznych - "Wilno - miasto Litwinów i Polaków...". Założenia romantycznego światopoglądu prezentowane za pomocą analizy "Romantyczności" - manifestu polskiego romantyzmu. Dlaczego "Oda do młodości" nie została manifestem polskiego romantyzmu?

Cezura początku romantyzmu

- 1822 r.: wydanie I tomu "Poezji", który zawierał ballady, romanse, między innymi "Romantyczność"

- 1830 r.: powstanie listopadowe; filozofia romantyczna stała się ideologią

“Oda do młodości” nie została manifestem, ponieważ treść romantyczna została zaprezentowana w *klasycystycznej formie*. Taka forma nie mogła być utworzona pod natchnieniem.

Klasycyzm: każda nowa zdobycz ludzka zbliżała do odkrycia mechanizmu świata.

Romantyzm: Świat zbudowany na antymoniach. “Cyrkla miary i wagi do martwych użyj brył.”. Zbliżyć się do tajemnicy świata można tylko przez sferę duchową. Absolut ujawnia się w naturze. Obląkani żyją na granicy dwóch światów. Twórca tworzy pod wpływem natchnienia, czyli w kontakcie z absolutem. Forma dzieł - synkretyczne. Artysta to medium.

PD: ballada romantyczna jako gatunek, synkretyzm

“Romantyczność”:

- miejsce akcji: miasteczko
- czas: biały dzień
- zbiegowisko: dziewczyna zachowująca się nienaturalnie
- w świecie Karusi
  - noc i świt
  - chata macochy
- duchy mickiewiczowskie mają postać fizyczną, są zimne
- reakcje zebranych:
  - prostota, gmin
  - “Mówcie pacieże! - krzyczy prostota -
Tu jego dusza być musi.
Jasio być musi przy swej Karusi,
On ją kochał za żywota!”
- zakochani mają jedną duszę, czyli każde po połowie
- miłość jest potęgą, która pokonuje śmierć
- Jasieniek będzie błądził po świecie, póki żyje Karusia (jedna dusza dla dwojga)
- reakcja starca - reprezentanta nauki i filozofii oświecenia
  - jest wzburzony
  - duchy są tworem ludzi prymitywnych
  - uważa, że to jest porażka, bo do niczego nie doszedł
- narrator:
  - na początku relacjonuje wydarzenie, próbuje przywrócić dziewczynę do porządku
  - potem (po reakcji tłumu) wzrusza się, zmienia zdanie, wierzy w ducha Jasieńka

światopogląd		
	oświeceniowy	romantyczny
narzędzia poznania	szkiełko i oko "Cyrkla, wagi i miary do martwych użyj brył" - "Pieśń filaretów"	czucie, wiara i serce
owoce poznania	prawdy martwe, dotyczące materii "Nie obaczysz cudu"	prawdy żywe, duchowe, moralne; "miej serce i patrzaj w serce" - nakaz moralny, nakaz epistemologiczny

epistemologia - nauka o poznaniu (teoria poznania)

W jaki sposób romantycy pozyskiwali prawdy żywe?

Czynili to poprzez:

- kontakt z prostym ludem, jego wierzeniami i twórczością, bowiem uznawali je za nieskażone cywilizacją
- kontakt z ludźmi obłąkanymi, żyjącymi na granicy dwóch światów: realnego i nadprzyrodzonego
- kontakt z dziećmi, istotami czystymi, niewinnymi, mającymi kontakt z Absolutem
- kontakt z naturą, w której przejawia się absolut
- czytanie i przeżywanie romantycznych dzieł tworzonych pod wpływem natchnienia, w kontakcie z Absolutem. Artysta pełni rolę swoistego medium. Stąd pojęcie poety - wieszczka, a także zjawisko synkretyzmu literatury romantycznej - poeta w ekstazie doznaje prawdziwej wolności artystycznej: nie może być spętany teoretyczno-literackimi regułami wymagającymi użycia logicznego myślenia

absolut - powszechny niewidoczny pierwiastek duchowy stanowiący osnowę bytu, sprawiający, że antymoniczna rzeczywistość staje się jednością

Absolut - Bóg, Demiurg (pojęcie Hedla)

Pozyskiwanie prawd żywych było możliwe tylko dzięki dotarcia do duchowej sfery rzeczywistości. Badanie materii jest pożyteczne, ale nie ma nic wspólnego z drogą prowadzącą do uchylenia choćby rąbka tajemnicy istnienia.

"Świtez" - II podstawowy utwór programowy

- kobiety w Świtezi wzięły sprawy w swoje ręce, nie zawierając do końca Bogu, chciały się wymordować jako jedyna możliwość uniknięcia straszego losu, za co zostają ukarane zamianą w kwiaty
- przeżył wypłynięcie na jezioro, bo "począł z Bogiem" oraz był z rodu Tuhana

"Lilie":

- "Nie masz zbrodni bez kary"
- "lecz jeśli szczerza skrucha, Pan Bóg zbrodniarza słucha"
- narrator nie ma pełnej wiedzy -> wszystkiego wytłumaczyć się nie da

"Rybka":

- Krysia zostawiła swoje dziecko <- grzech

Siły nadprzyrodzone ingerują w życie, między innymi karając zbrodniarzy, których kara z rąk ludzi by nie dosięgła.

7.0.3 George Gordon Byron i Johan Wolfgang von Goethe - biografie romantycznych twórców

Byron:

- urodził się w ubogiej rodzinie arystokrackiej

Geneza Fausta:

- pracował nad dziełem 60lat
- Faust jest postacią złożoną
- I część ukazała się w 1808
- II część ukazała się w 1833
- zawarł całą swoją filozofię i przemyślenia (a chociaż chciał)
- testament
- nowożytny "Doktor Faust" Tomasza Manna inspirowany "Faustem"

Kompozycja:

- dramat (specyficzny)
- sugeruje, że tylko przedstawienie
- dwie części
  - I cz. : preromantyczny
  - II cz.: nowocześniejsza (klasycyzm), zmiana światopoglądu, staje się dramatem uniwersalnym, rozprawą z mitami

Źródła upadku Fausta:

- nie akceptuje ograniczoności możliwości poznania
- nie akceptuje Boskiego planu
- szczęście identyfikuje z miłością
- miłość -> pożądanie
- ignorował zakazy moralne pilnowane przez rodzinę Małgorzaty
- Małgorzata czuje się odpowiedzialna za winy
  - przyczyna: nieokiełznana miłość

Motyw zwycięstwa dobra nad złem

"póki żyje człowiek, póty dąży człowiek"

Zakończenie: osuszał bagna

- poczuł szczęście, gdy zaczął działać dla innych, a nie egoistycznie dla własnych korzyści
- wolny jest ten, kto staje po stronie dobra, czyniąc je dla innych

- być lepszym niż się jest: działać dla innych

Byronizm - określenie postawy wobec życia; naśladownictwo Byrona; ogólnoeuropejski prąd, który powstał pod wpływem twórczości Byrona na początku XIX w.

giaur - niewierny; weneccjanin żyjący wśród Turków

retrospekcja - antonim do antycypacji

PD: *“Cierpienia modego Wertera”* - koncepcja świata przedstawionego, typy narracji; *“Konrad Wallenrod”*; *sonety krymskie*: *“Stepy akermzańskie”*, *“Pielgrzym”*, *“Bakczysaraj”*, *“Burza”*, *“Żegluga”*, *“Ajudah”*, *“Czatyrdach”* - *sonet jako gatunek*: włoski, francuski; *“dziady” III cz.* - warstwa realistyczna; *“Kordian”*; *“nie-Boska komedia”*

7.0.4 Synteza wiadomości dotyczących przesłania “Fausta”

Dlaczego Faust został ocalony?

“To jest najwyższym zadaniem mądrości.

Ten tylko godzin życia i wolności,
który je musi wywalczać codziennie.

Tak tedy w ciągłym mierzeniu się z trudem
Hartowna ludzkość będzie tu się mnożyć.

I, gdybym takiej przyszłości mógł dożyć!

Na wolnej ziemi mieszkać z wolnym ludem!

Wtedy dopiero w pełni ziemskich plonów

Rzekłbym do chwili: Stój!, Tyś jesteś tak piękną!”

powiedział to w trybie warunkowym

inaczej pojmuje wolność, niż na początku

Kwestia Boga w prologu:

“Dopóki żyje na ziemskim padole

Dopóty wolne masz pole

Błądzi człowiek póki dąży.”

notatka na podstawie leksykonu lektur szkolnych T. Miłkowskiego i J. Ternera:

“u kresu swej drogi Faust dojrzewa do przekonania, że nie szczęście osobiste, ale szczęście ludzkości jest jego celem: <<milionom licznym oddałbym przestrzenie (...) na wolnej ziemi z wolnym ludem stać>> - marzenie umierającego Fausta. Dążenie do tej prawdy zostanie Faustowi wybaczone: <<Kto wiecznie dążąc trzusi się / tego wybawić mozem.>>” tłumaczenie Fausta wg. F. Konopki

7.0.5 “Dziady” wileńsko-kowieńskie dziełem formułującym odpowiedź na pytanie o istotę człowieczeństwa

aniołki:

- kądziel - surowiec, tworzywo na nią
- dzieci miały raj na ziemi, przez co nie miały goryczy
- człowiek by dostać się do nieba musi udowodnić swoją wartość (przez cierpienie)
- dzieci - materiał na człowieka z którego można by wydobyć wartość

zły pan:

- smoła - piekło

- skazany na śmierć głodową
- człowiekiem jest ten, kto jest wrażliwy na cierpienie innych

duch pośredni:

- cząbry i ślasy - są tylko ozdobą
- ona (Zosia) tylko była piękna, ale nie miała celu w życiu
- jej uroda była zgubna:
  - dla niej była wszystkim -> nic więcej nie robiła
  - dla innych: źródło cierpienia nieszczęśliwie zakochanych (nie odwzajemniała uczucia)
- kara: żądza miłości, której jako duch już nie może zrealizować
- jak wykorzystać to co się dostało: w imię miłości
- dotknięcie ziemi -> rozpoznanie roli w życiu

IV część:

- ksiądz ma dzieci - wyznanie unickie, greckokatolickie
- Gustaw - duch powrotnik
- godziny odmierzane gasnącymi świecami
- wina: samobójstwo
- kara: co roku zabija się, jako duch widzi ukochaną, która jest szczęśliwa z innym
- wina: stworzył sobie niebo na ziemi w związku z ukochaną zapominając o Bogu; zbudował cały swój świat na kruchym ogniwie, którym jest miłość ludzka. To ogniwo pękło a jego świat zawalił się. Podstawą świata musi być coś mocnego: miłość boska, idealna, a dopiero dalej ludzka.

7.0.6 “III część Dziadów” A. Mickiewicza głosem rozpoczynającym dramaturgiczną dyskusję na temat losów Polski. Sposoby funkcjonowania archetypów Prometeusza i Hioba w III części “Dziadów”

Analiza sensu dedykacji i Mickiewiczowskiej przedmowy do dziadów drezdeńskich.

I głos w dyskusji - III część “Dziadów”

II głos w dyskusji - “Nie-Boska komedia” Zygmunta Krasińskiego

III głos w dyskusji - “Kordian” - Juliusza Słowackiego

Żaden z głosów nie miał akcji w czasach powstania.

Wszystkie kwestie rozstrzygane są w sferze wizyjnej.

Umieszczenie akcji w czasach filomatów i filaretów prezentuje początek wypełniania kielicha gorczy.

Widzenie ks. Piotra zawiera przesłanie “Dziadów”.

Mickiewicz rozprawia się z prometeizmem w wielkiej improwizacji.

Dedykacja: 3 nazwiska są symbolami współuczniów, współwięźniów i współwygnańców.

Przedmowa: Wprowadza mistyczny wątek nadprzyrodzony

miny - kopalnie

zamknięte szkoły Wileńskie, a ich uczniowie uznani za umarłych

mesjanistyczna wizja Polski

przenosi w czasy wiary i cudów

Słowacki nie zgodziłby się z Mickiewiczem: utrwalanie członka rodziny jako zdrajcę

Kłamstwo: "Autor chciał tylko zachować narodowi wierną pamiątkę z historii litewskiej lat kilkunastu", a przedstawił o wiele więcej i odpowiedział (w sferze wizyjnej) na wiele pytań

Dramat piętnuje zdrajców, utrwała od zapomnienia bohaterów, odpowiada na pytanie: którą drogą do wolności?

Jedyna metoda utrwalenia świadomości narodowej to tworzenie i czytanie poezji

Rolę państwa, które czuwało nad kulturą gdy go zabraknie przejmuje literatura: musi zapisać dzieje prawdziwe, nie zakłamane, utwalić bohaterów napiętnować zdrajców.

Rozrachunek z prometeizmem w III części "Dziadów" - analiza i interpretacja Wielkiej Improwizacji (wielkość i słabość Konrada)

Kordian - imię znaczące - serce

Konrad - nawiązanie do Konrada Wallenroda

Wielka Improwizacja:

1.

- problem recepcji
- samotność
- niedoskonałość języka

2.

- ludzie nie potrafią być odbiorcami, więc swe teksty kieruje do Boga i natury

3.

- drzemie w nim taka siła ducha, że może poruszać ciała niebieskie
- proces twórczy

4.

- pycha: "depcę was, wszyscy poeci"
- stosunek wobec dorobku, tradycji

5.

- chwila Samsona: ryzykuje potępienie
- wyposażenie: rozum, czucie, wrażliwość

6.

- patriotyzm
- posiada moc kreatorską równą mocy Boga, chce ją wykorzystać w imię narodu
  - nie wie jak i przyszedł z tym do Boga
  - nie może ziemskimi sposobami

- chce uzyskać od Boga rząd dusz: potajemnie kierować ludźmi
- ignoruje wolną wolę ludzi: chce ich szczęścia, ale chce to na siłę, dyktaturą
- zaprzecza miłości Boskiej

3 miary czasu: czas historii, mitu religijnego, mitów agrarnych

na końcu motyw pielgrzyma - być może Konrad (po metamorfozie, która nie została ujawniona)
Polacy cierpieniu nadawali mistyczny sens. Fizycznie eksterminowani. "Polska żyje, kwitnie w ziemi cieniach"

Szturm rozumem do wrót nieba.

Prometeizm zakłada bunt przeciwko Bogu, co wg. Mickiewicza jest postawą nie do zaakceptowania.

Widzenie ks. Piotra: objawienie sensu cierpienia Polaków. W Księdze Hioba nie ma odpowiedzi na pytanie o sens cierpienia, a tu jest.

Widzenie ks. Piotra:

- wstęp
  - topos marności
- "cała Polska młoda wydana w ręce Heroda" - nawiązanie do Nowego Testamentu
- "do żelaznej bramy" - do więzienia fortecznego
- "pod ziemię wpadła" - do kopalń
- "a imię jego będzie czterdzieści i cztery" - różne interpretacje:
  - Konrad
  - Adam
  - 4 jest pełnią
  - personifikacja narodu
- obca matka: księżniczka Dobrawa
- obraz ukrzyżowania Chrystusa:
  - powstanie
  - Herod -> Car
  - Gal -> Francja
  - Rakus -> Austriak
  - Borus -> Prusak
  - Moskal -> w Biblii przebił martwy bok, a tu żywy

7.0.7 Omówienie tematów prac: domowej i klasowej - poprawkowej

"Prawdy żywe, prawdy martwe (...)":

treść: 25 punktów (w tym 4 za wnioski)

Model wykorzystywany przy ocenie merytorycznej wartości pracy - ważna uwaga: sformułowanie "np" oznacza, że nie mamy do czynienia ze schematem przykładanym do treści wypowiedzi, ale zestawem koniecznych zagadnień, kwestii, ujęć interpretacyjnych, które powinny się znaleźć.

W poniższym zestawie - tylko hasła:

1. manifest romantyzmu
2. synkretyczny charakter ballady romantycznej
3. rola motta
4. zachowanie dziewczyny
5. stanowisko ludu - przyjęte przez narratora - jako jedna z metod pozyskiwania prawd żywych
6. inne źródła romantycznego poznania
7. stanowisko starca
8. filozoficzne uzasadnienie postawy przedstawiciela oświecenia
9. "prawdy żywe" - czucie i wiara
10. "prawdy martwe" - wg. romantyków związane z błędną drogą poznania, do dotyczącą materii, a nie ducha
11. rola miłości i jej potęga ujawniona w balladzie
12. "Miej serce i patrzaj w serce" jako prawda żywa
13. nakaz moralny i epistemologiczny
14. problem [Aa]bsolutu
15. ballada
16. ballada
17. ballada - "prawdy żywe" na podstawie 3 ballad
18. aniołki - rola cierpienia w naszym życiu
19. zły pan - odpowiedź na pytanie kto zasługuje na miano człowieczeństwa
20. Zosia - problem nadania życiu sensu
*18-20 - II cz. "Dziadów" próbą odpowiedzi na pytanie o istotę człowieczeństwa
21. IV cz. "Dziadów" interpretacja prawdy żywej związanej z miejscem ziemskiej miłości w hierarchii wartości
22. wnioski
23. wnioski
24. wnioski
25. wnioski - wskazane odwołania się do "Pieśni filaretów" i "Ody do młodości"

7.0.8 “Cierpienia młodego Wertera” - dyskusja na temat: nowego typu bohatera; sposobu pojmowania przez tytułową postać buntu; roli natury w życiu bohaterów; wpływu powieści epistolarnej Goethego na kulturę romantyzmu (duchową i materialną oraz obyczajowość)

Młody Werter pisze do Wilhelma, Lotty i Alberta

typ narracji - pierwszoosobowa, pamiętnikarska; służy ukazaniu odmiennej perspektywy
 sytuacja życiowa Lotty w chwili poznania Wertera - prawie zaręczona
 czemu Werter nie podjął żadnych działań w celu pozyskania ręki Lotty:

- widział, że jest zakochana w Albercie
- chciał być bierny <- typ bohatera
- życzenie umierającej matki Lotty
- bał się odrzucenia

Bohater werterowski:

- nadwrażliwy, neurastenik
- interwertyk
- koncentruje się nad kontemplacją własnego stanu

Jakby starał się o rękę Lotty musiałby utrzymać rodzinę

7.0.9 Motyw pielgrzymy w “Sonetach krymskich” A. Mickiewicza - charakterystyka i ujawnienie sposobów funkcjonowania

PD: “Do matki Polki”, nieomówione problemy dot III cz “Dziadów”: obraz martyrologii narodu polskiego, Rosja i Rosjanie w świetle dramatu i “Ustępu” oraz “Do przyjaciół moskali”, autotematyzm III cz.; “Pan Tadeusz”; wybrane liryki lozańskie; “Kordian”; “Testament mój”; “Grób Agamemnona”; “Nie-Boska komedia”; Cyprian Kamil Norwid - wybór liryków

“Pielgrzym”:

podmiot liryczny: na wygnaniu, ale we wspaniałej krainie (tyle egzotycznych owoców, że się je depcze), zachwyca przyrodą, urodą kobiet, teoretycznie kraina zapewnia wszelkie potrzeby

pamięć o ojczyźnie: pejzaże

tęsknota za ukochaną; nie jest pewien jej uczuć, ale to nie wpływa na jego miłość, tęsknotę

pielgrzym - człowiek podróżujący do jakiegoś miejsca (świętego) w celu oczyszczenia duchowego, przemiany wewnętrznej

trudy fizyczne podróży mają powodować przemianę duchową

dla podmiotu celem pielgrzymki do wolności jest ojczyzna (wolna)

Polacy na wygnaniu wierzyli, że ich cierpienie ma sens

Ci co walczyli o wolność to NIE tylko ci co walczyli z bronią w rękę, ale również cierpiący

ten trud był pielgrzymką do wolności

7.0.10 Zachowania ludzkie w warunkach ekstremalnych... Jakie hierarchie wartości ujawniają bohaterowie “Burzy” A. Mickiewicza

zachowania:

- zdarzają się ludzie, co pozostają wierni ideom, ale rzadko
- najczęściej na górze hierarchii wartości staje życie (próbują je ratować)
- najczęściej poddają się instynktowi samozachowawczemu
- ten jeden: szczęśliwy kto siły postrada - spełni się w życiu, zginie w myśl idei

7.0.11 Autotematyka “Żeglugi” i sonetu pt “Ajudah”

PD: nauczyć się poglądów estetyków niemieckich

Żegluga:

- autotematyczny
- porównanie tworzenia do żeglugi, lotu, pędu
- stan twórcy: szal, ekstaza
- wydaje mu się, że okręt jest gnany przez siłę wewnętrzną poety
- ma kreatorską moc, może jednoczyć się z naturą, kontakt z absolutem przez naturę
- absolut jest osnową wszystkiego
- proces twórczy przynosi mu poczucie godności

“Ajudah”:

- skarby są wyrzucane przez wzburzone morze -> poeta tworzy pod wpływem emocji, które przeminą, ale utwory pozostają
- ten skarb -> poezja wartościowa
- prawdziwa poezja jest tworzona pod wpływem prawdziwych emocji
- bardon - instrument podobny do harfy - symbolizuje tworzenie liryki pod natchnieniem

7.0.12 Jakie reakcje wywołuje u podmiotu lirycznego “Stepów akermańskich” kontakt z absolutem

reakcje:

- niezwykle czuły słuch: słyszy kołysanie się motyla; ciągnące żurawie, które są tak odległe, że sokół ich nie może dostrzec; poruszanie się węża
- niezwykle słuch wykorzystuje, aby usłyszeć głos ojczyzny

7.0.13 Sposoby funkcjonowania orientalnego pejzażu w sonetach “Czatyrdach” i “Bakczysaraj”

PD: w punktach wynotować sceny, które ujawniają martyrologię narodu, szczególnie sceny realne “Bakczysaraj”:

- podmiot zwiedza zrujnowane miasto, życie ludzkie w nim zamarło, ale tętni życie roślinne
- fontanna - symbol miłości, namiętności, potęgi
  - naturalne ujęcie wody <- od natury
  - mimo, że fontanna przetrwa, te wartości nie
- ulotność ludzkich uczuć wobec sił natury
- znikomość ludzkich osiągnięć

“Czatyrdach”:

- maszt krymskiego statku: najwyższy punkt Krymu
- personifikacja góry: władca (porównany do anioła, opis stroju królewskiego)
- słucha tylko Boga mówiącego do natury, który ignoruje sprawy ludzkie, ale przybliża ludzi do Boga (poprzez jej obserwację) - drogman 'tłumacz'

7.0.14 Tragizm rodziny Polskiej w wierszu A. Mickiewicza pt. “Do matki Polki”: archetyp matki Polki i sposoby jego funkcjonowania w literaturze niewoli; topos “długich nocnych rodaków rozmów”

Uwagi dotyczące genezy: 1830, ale przed wybuchem powstania listopadowego (należy zwrócić uwagę na profetyczny charakter myśli filozoficznych w nim zawartych)

Tragizm:

- matka wychowuje dziecko: wpaja wartości moralne, które to nie będą prowadziły do szczęśliwego życia
- wpajane wartości prowadzą do walki o wolność, która wiąże się z cierpieniem
- uczciwość, patriotyzm nie da się w czasie niewoli pogodzić ze szczęściem, zdrowiem
- zachowanie moralne prowadzi do zagłady fizycznej i duchowej (nie da się postępować czysto w myśl tej idei)
- tradycja jest najlepszą nauczycielką
- aby ukształtować kogoś, kto będzie heroicznie, do końca oddany wartościom walczył, najpierw musi poznać wartości o które walczy; jeśli to nie możliwe to chociaż musi być przygotowany do tego co go czeka (niewola, konspiracja)
- gloria victis - chwała zwyciężonym
- “długie nocne rodaków rozmowy”: konspiracyjne, o bohaterach, przypominające tych co oddali życie, patriotyczne - utrwalenie imienia bohatera

7.0.15 **Obraz martyrologii narodu zawarty w III części “Dziadów” - sceny realistyczne, sceny wizyjne**

wzmianka Ewy o więzionych Litwinach

“Salon warszawski”: towarzystwo stolikowe; rozmowy przy drzwiach

Starosta przyszedł na bal, bo nie przyjście groziło represjami

Martyrologia nie tylko jest związana z łańcuchami, ale i z grożeniem, strachem

7.0.16 **Synteza wiadomości na temat koncepcji kluczowych postaci III części “Dziadów - Konrada i ks. Piotra. Sposoby funkcjonowania archetypów Hioba i Prometeusza w “Dziadach” drezdeńskich**

historiozoficzny charakter widzenia

widzenie:

- ks. Piotr
  - bezgraniczna pokora
  - jeden z cierpiących, narażonych
- Bóg wyjaśnia sens cierpienia Polaków

7.0.17 **Rosja i Rosjanie tematem wybranych utworów A. Mickiewicza**

PD: wskazany fragment “Drogi do Rosji” (wersy: 31-96) potraktować jak tekst umieszczony pod tematem i w związku z tym poddać drobiazgowej interpretacji treści i analizie formy (w punktach); rozwinięcie tematu wymagałoby także odwołania się do treści III części (Nowosilcow, Besturzew) i innych wierszy z ustępu, “Do przyjaciół moskali”, a także “Pana Tadeusza”

“Droga do Rosji”:

Rosja wg. utworu to białą kartą w której może pisać Bóg lub szatan

Dusza tych ludzi porównywana do postaci larwalnej: nie wiadomo, czy wyjdzie motyl, czy ćma

Porównania krainy do ludzi

Kreowanie bohatera poprzez opis domostw

Trudne warunki ustrojowe i klimatyczne

oczy: zwierciadła duszy

stosunek do ludzi: łagodny, optymizm

Rosja: naród, car

niewola: słońce wolności zaświeci (czas przyszły)

Rosja: państwo, kraina

“Do przyjaciół moskali”:

kary:

- carska:
  - ciężkie prace

- śmierć
- moralna:
  - sprzedali duszę carowi/szatanowi
  - hańbią lud rosyjski (sami siebie)
  - “sroższa niebios kara” - ironia
  - zrezygnowali z człowieczeństwa: sami siebie skazali

tytuł: przyjaciele -> chce im pomóc -> uwolnić od cara (uprzytomnić, że to on jest ich wrogiem)

oksymoron: przyjaciel moskal

nie wszyscy Rosjanie poddają się systemowi

płatny język: pisanie utworów za pieniądze

zima, zamrożony świat -> brak wartości

wiosna topi lody

odpieranie zarzutów, które jeszcze się nie pojawiły -> mowa retoryczna

“gotów kasać rękę, co go targa”: tak przyzwyczajony do niewoli, że uważa za wroga tego co chce go uwolnić

nie mogą się skarżyć, bo nic nie robią w celu poprawy sytuacji

PD: “Pan Tadeusz”: 2 razy przeczytać epilog; materiał dotyczący poglądów ujawniających się w dyskusji o literaturze w salonie warszawskim; materiał z “Pieśni wajdeloty” i III cz. “Dziadów” umożliwi odpowiedź na pytanie: Dlaczego Mickiewicz w “Panu Tadeuszu” zmienił koncepcję uprawiania literatury? Co spowodowało, że postanowił “krzepić serca”?; aluzje literacki przejawiające się w salonie warszawskim i dotyczące walki klasyków z romantykami; przypomnieć treść “Lartarnika”; notatka na temat tytułu, genezy, czasu, miejsca akcji i wątków, metamorfozy głównego bohatera

7.0.18 “Epilog” “Pana Tadeusza” źródłem wiedzy na temat genezy poematu a przede wszystkim koncepcji literatury pisanej “ku porzepieniu serc”

1. “Pan Tadeusz” jest świadectwem odstąpienia od koncepcji literatury, której podstawowym walorem miało być podejmowanie aktualnego tematu
  - punkt wyjścia: zadania literatury w “Pieśni wajdeloty” i scenie salonu warszawskiego z III części “Dziadów”
    - nauczycielka, przewodnik, wódz, oskarżyciel
    - skarbnica wartości
    - pamięć
  - problem dystansu od opisywanych zdarzeń:
    - w ekstremalne sytuacji nie można czekać
    - czasem jednak jest to istotne

klerkizm - tylko słowa, teorie, sam nie powinien uczestniczyć w tym co głosi, gdy jest to niebezpieczne, bo szkoda by było straty takiego człowieka; przeciwieństwo jedności słów i czynów

dzieło - świat wykreowany

“Epilog”:

- “Utraciwszy rozum w mękach długich,
plwają na siebie i żrą jedni drugich!”
  - ujawnienie atmosfery w jakiej powstawało dzieło pisane “ku pokrzepieniu serc”
  - stan psychiczny wygnańców i Polaków cierpiących w kraju wymagał działania terapeutycznego
- “O Matko Polsko! Ty tak świeżo w grobie
złożona - nie ma sił mówić o tobie!”
  - ujawnienie decyzji o rezygnacji z podejmowania aktualnego tematu (sfery ulewy i grzmotu)
  - sfera grzmotu - powstanie - nie powiedziane wprost, bo to bolesne przeżycie
  - sugestia o zamiarze przeniesienia czytelników w świat cienia i pogody - arkadia dzieciństwa
- “Ach! czyjeż usta śmiać pochlebiać sobie,
że dzisiaj znajdą to serdeczne słowo,
które rozczuła rozpacz marmorową (...)
Nim się te usta znajdą, wiek przeminie.”
  - cytat z III cz “Dziadów (salon warszawski) dot. dystansu czasowego w tworzeniu literatury (bezwzględna krytyka pseudoklasyków za ucieczkę w temat historyczny)
    - * “Jeden z młodzieży: Ileż lat trzeba czekać nim się przedmiot świeży
jak figa ucukruje, jak tytoń uleży?
Literat I: Nie ma wyraźnych reguł.
Literat II: Ze sto lat
Literat I: To mało!
Literat III: Tysiąc, parę tysięcy”
  - konfrontacja cytatów świadczy o zmianie stanowiska Mickiewicza
  - argumenty uzasadniające zmianę stanowiska:
    - * mówienie o tragicznych sprawach doprowadziłoby do całkowitego załamania psychicznego
    - * przywołanie obrazu klęski i imion ofiar wywołałoby płacz, który splamiłby honor rycerza winnego walczyć, działać na rzecz niepodległości. Czas opłakiwania nie-szczęść nadejdzie po zwycięstwie
- “Jedna już tylko jest kraina taka
W której jest trochę szczęścia dla Polaka -
Kraj lat dziecięcych! On zawsze zostanie
Święty i czysty, jak pierwsze kochanie”
  - Określenie funkcji ocalonej od zapomnienia arkadii dzieciństwa przy wykorzystaniu materiału interpretacyjnego związanego z inwokacją:
    - * “Panno święta co Jasnej bronisz Częstochowy
I w Ostrej świecisz Bramie! Ty co gród zamkowy
Nowogródzki ochraniasz z jego wiernym ludem!
Jak mnie dziecko do zdrowia powróciłaś cudem,”
  - istota Mickiewiczowskiej metody “krzepienia serc” zawiera się w przekonaniu cudownej mocy poezji, która może przenosić znękaną rodaków do krajów wspomnień, zapamiętanych jako najszczęśliwszych w ich życiu
  - słowo “trochę” wyraźnie zaznacza iż nie jest to świat realny. Prawdziwego szczęścia zaznaczyliby, gdyby mogli wrócić do wolnej ojczyzny

- należy pamiętać, że słowa epilogu traktujące o metodzie “krzepienia serc” nie ujawniają wszystkich aspiracji “Pana Tadeusza”. Literacka terapia nie tylko miała uśmierzać ból, dawać szansę oderwania się od dramatycznej przeszłości ale i pomagać w odzyskaniu niepodległości, wręcz wskazywać drogi do niej wiodące. Trzeba umieć dostrzec tę rolę epepei, analizując krytyczny obraz, odnajdując funkcję anachronizmów, czytając między wersami i głęboko rozumiejąc przesłanie.
- “Pan Tadeusz”: beczka miodu z ziarnkami gorczycy (które są najważniejsze)
- anachronizmy zbyt nowoczesne: uwłaszczenie chłopów, kwestia świadomości politycznej szlachty
- Sędzia bierze od Rosjan dobra Choreszków <- hańba

PD: w punktach cechy arkadyjskiej rzeczywistości, sposoby kreowania; biografia Jacka Soplicy

7.0.19 Tematy wypracowania + modele rozwinięcia

Temat1:

Bunt i pokora...

Sposoby funkcjonowania archetypów Prometeusza i Hioba w III cz. “Dziadów” A.Mickiewicza. Rozwiń temat, dokonując wnikliwej interpretacji treści i analizy formy podanego fragmentu (widzenie ks. Piotra LUB Wielka Improwizacja)

Uwaga!:

- koniecznie należy wykorzystać oba fragmenty, a także
  - notatkę o archetypach
  - tabelkę o Konradzie
  - fragmenty tekstów Aliny Witkowskiej i Krzysztofa Górskiego
- tekst pod tematem jest drobiazgowo analizowany, pozostałe problemowo z uwzględnieniem istotnych elementów [o co chodzi?]

Model:

- Konrad
1. przedstawienie postaci, istota archetypu
  2. źródła buntu
  3. oręż
  4. żądania
  5. inwektywy
  6. aspiracje
  7. stosunek do ludzi
  8. związki z wielkością prometeusza
  9. źródła słabości

10. forma wypowiedzi (synkretyzm, stylizacja, przykłady)

- ks. Piotr
- 1. przedstawienie postaci, istota archetypu
- 2. świadectwa wiary i odwagi
- 3. widzenie nagrodą za pokorę (medium)
- 4. rola młodzieży
- 5. symbolika ukrzyżowania
- 6. symbolika ukrzyżowania
- 7. symbolika ukrzyżowania
- 8. funkcja pokory, rola narodu
- 9. odwołania do księgi Hioba

10. forma wypowiedzi (synkretyzm, stylizacja, przykłady)

- Wnioski (np) - max 4p.:
  - przezwyciężenie prometeizmu
  - potraktowanie buntu jako świadectwa niedojrzałości
  - twórcze potraktowanie archetypów
  - gloryfikacja postawy pokory związanej z wypełnianiem woli Boga
  - mesjanizm - historiozoficzna teoria przesłania III cz. Dziadów
  - kwestia stosunku do Boga i ludzi obu bohaterów (rekapitulacja)
  - problem patriotyzmu - aspiracje bohaterów

Uwagi:

- Najważniejsze jest dobre zrozumienie tematu. W omawianym dominowały 2 pary antymonicznych elementów: bunt - pokora, Prometeusz - Hiob
- Rozwinięcie wymagało odniesienia buntu i pokory do przesłania, a także skonfrontowania postaw Konrada i ks. Piotra z archetypami
  - istota analizy funkcjonowania archetypów musi łączyć się kwestią przezwyciężenia Prometeusza (dramat chrześcijańskiego Prometeusza) zagadnieniem twórczego potraktowania archetypu Hioba - widzenie to odpowiedź na pytanie na temat sensu losów Polski
- Hiob prosił o odpowiedź - chodź Bóg się odezwał - nie otrzymał jej. Ksiądz Piotr bezgranicznie zawierzył a Bóg wybrał go, aby przekazać Polakom swój zamysł dotyczący zbawczej misji ocalającej myśli (z widzenia wynika, że ocalają ludy całej Europy)

Temat2:

Romantyczne pojmowanie cierpienia i śmierci.

Rozwiń temat odwołując się do III cz. "Dziadów" A. Mickiewicza. Punktem wyjścia do swoich rozważań uczyni interpretację treści i analizę formy opowiadania Adolfa o Cichowskim

Uwagi:

- śmierć fizyczna, śmierć duchowa
- cierpienia fizyczne, psychiczne
- młódzież ziarno
- Polska żyje, kwitnie w ziemi cieniach
- oba ustępy

Model:

- Sceny wizyjne:
  1. Wielka Improwizacja
  2. Wielka Improwizacja
  3. Widzenie
  4. Widzenie
  5. 5mesjanizm, sens cierpienia
  6. powstanie - ukrzyżowanie
- Sceny realistyczne - Cichowski
  1. kat usze fizyczne
  2. choroba psychiczna
  3. wygląd
  4. interpretacja słów "Polska żyje, kwitnie w ziemi cieniach"
  5. problem zniewolenia społeczeństwa (tragizm rodziny - żona)
  6. śmierć duchowa zdrajców
  7. Rolinson i jego matka
  8. opowieść o dzieciach
  9. Wasilewski
  10. Janczewski
  11. naród jak lawa
  12. młódzież ziarno
  13. śmierć, letarg duchowy - "Droga do Rosji"

14. "Do przyjaciół moskali"

- męczeństwo dekabrystów
- śmierć duchowa oprawców
- letarg duchowy

Wnioski:

- cierpienie źródłem buntu
- cierpienie metodą wypełniania Polskiej misji
- śmierć drogą do zmartwychwstania
- los jednostkowy i zbiorowy związany z cierpieniem
- śmierć duchowa zdrajców
- toposy mogiły, grobu, kurhanu
- topos zmartwychwstania

7.0.20 Funkcja metamorfozy głównego bohatera epopei. Czego dotyczy i czemu służy krytycyzm "Pana Tadeusza"

Metamorfoza:

- na początku: paliwoda, przystojny, dumny, umiał przewodzić, odważny, najlepszy strzelec, przyjaciel hrabiego Horeszki
- funkcja metamorfozy: przedstawienie, że człowiek póki żyje ma otwartą drogę do poprawy (topos syna marnotrawnego), daje nadzieję
- Stolnik dawał nadzieję Soplicy na rękę Ewy, wykorzystywał córkę do pomnożenia majątku
- Jacek chciał walczyć wspólnie, a nie sam (nowy typ bohatera)

PD: kalendarz życia i twórczości J. słowackiego; geneza, kompozycja, biografia głównego bohatera; wpływ werteryzmu na koncepcję Kordiana, funkcje motywu wędrówki w dramacie, czy Kordian był polskim Winkelriedem?, na czym polega nowatorstwo związane z ujawnieniem tajemnic ludzkiego wnętrza (Strach i Imaginacja, rozmowa z doktorem w szpitalu wariatów), w jakiej sytuacji - związanej z metamorfozą Kordiana - rozstajemy się z bohaterem (dokonać analizy wypowiedzi Kordiana do doktora - motyw unicestwienia duszy duszy)

Co krytykuje "Pan Tadeusz":

- wady stanu szlacheckiego
  - skłonność do awanturnictwa
  - pycha
  - niski poziom edukacji, wręcz głupota
  - brak rozwagi, poddawanie się manipulacji
  - chciwość
  - konserwatywna mentalność
  - uleganie obcym modom

- postępowanie magnaterii
  - oryginalna koncepcja Stolnika - patrioty, ale człowieka niegodnego, co ujawnia się w życiu prywatnym (np sprawa Ewy)
  - nie pełni roli przywódczej
- brak jedności
- system sądowniczy
- krótkowzroczność polityczna
  - materiał: wypowiedź Maćka nad Maćkami, która pojawia się w dialogu z gen. Dąbrowskim: “Ale, Panie, dwóch orłów razem się nie gnieździ!”
    - * aluzja do braku roztropności politycznej ujawniającej się w naiwnej wierze, że Francja będzie dbała o Polską rację stanu, a nie będzie realizowała mocarstwową tradycję
    - * potrzeba polskiego przywódcy
    - * sceptyczny pogląd na możliwość realizacji narodowych celów w Napoleońskim wojsku (między innymi odwołuje się do terminologii wojskowej)
  - “Cesarz idzie do Moskwy! daleka to droga,
Jeśli cesarz Jegomość wybrał się bez Boga!”
    - * krytyka relatywizmu łączącego się z religią
    - * krytyka konfliktu przywódcy z Kościołem
    - * protest przeciwko zachowaniu żołnierzy francuskich (gwałty, grabieże, kradzieże)

“Pan Tadeusz” miał krzepić serca, ale choć poeta tego nie deklarował zawiera plan działania mający doprowadzić do odzyskania niepodległości. Najważniejsze elementy programu:

- ogólnonarodowe dobrze przygotowane powstanie
  - konieczność uświadomienia narodu
  - uwłaszczenie chłopów, by czuli się współobywatelami
  - konieczność demokratyzacji życia społecznego
  - konieczność opracowania mądrego planu politycznego dającego szansę na wolność i prawdziwą suwerenność
  - konieczność moralnej odnowy narodu. Jacek Soplica, który jest nowym typem bohatera romantycznego (emisariusz) uświadamia potrzebę ogromnej pracy nad sobą. Trzeba ją rozpocząć od rozrachunku z błędami przeszłości
  - należy wykorzystać niezwykłą cechę polskiego społeczeństwa, którą jest umiejętność szybkiego integrowania się w sytuacjach ekstremalnych; trzeba zrobić wszystko co w mocy zbiorowości, aby pokonać podstawową wadę w postaci braku umiejętności współpracy

Przykłady elementów świata przedstawionego, które sugerują konieczność wprowadzenia wyżej wymienionych elementów:

- uwolnienie chłopów, oddanie im ziemi (rozmowa Zosi z Tadeuszem podczas zaręczyn)
- strój Zosi: strój żniwiarki
- pojednanie wrogów podczas spowiedzi Jacka Soplicy

- zakończenie epilogu: elementy demokratyzmu

Latarnik:

- najważniejszy problem: zawiódł (samego siebie i innych)
- “Biedak stracił posadę. Otwierały się przed nim nowe drogi tułactwa, wiatr porywał znowu ten liść by nim rzucać po łąkach (...). To też stary przez kilka dni posunął się bardzo i pochylił, oczy miał tylko błyszczące. Na nowe zaś drogi życia miał książkę, którą od czasu do czasu przyciskał do piersi jakby w obawie aby i ona mu nie zniknęła.”
- funkcja motywu przebudzenia
- trochę szczęścia zyskał dzięki pamięci ojczyzny, odżył, zaczął czuć

7.0.21 Analiza motta “Kordiana” - artystycznego manifestu Słowackiego. Funkcje wypowiedzi trzech osób prologu

Budowa: 3 akty poprzedzone mottem, prologiem i przygotowaniem (noc 31XIII1799 na Łysej Górze)

przygotowanie nadaje całości kontekst metafizyczny.

sabat: przygotowanie stulecia tak złego, jakiego jeszcze nie było

czemu rok wcześniej: możliwe, że Słowacki nie znał kalendarza, ale to mało prawdopodobne; druga koncepcja: przekazanie treści, że siły zła nigdy nie osiągną celu

Polska i Kordian w w tej akcji: punkt zapalny, a Kordian marionetką w rękach diabła, bo jest żołnierzem-poetą: nie zauważy, że to diabeł (kurza stopa)

Motto:

- pochodzi z “Lambry” J. Słowackiego
- “Więc będę śpiewał i dążył do kresu” - deklaracja autora: nie przerwie misji, którą ma do zrealizowania poezja
- “ożywię ogień jeśli jest w iskiec”
  - nie może gwarantować sukcesu
  - poezja nie czyni cudów, nie kreuje rzeczywistości dosłownie
  - ma szansę odnieść sukces, jeśli jest choć ślad uczuć patriotycznych
- [TODO: tu wstawić obrazek]
  - w tych słowach jest ukryta myśl, którą kiedyś (może długo) odkryje serce: pobudzone do działania, ale bez sposobu działania

Słowacki:

- żadne dzieło nie będzie trwałe, jeśli nie będzie płynęło z serca (inicjatywa oddolna)
- poezja nie może narzucać konkretnych rozwiązań, może jedynie stwarzać warunki do zmiany, ale to od odbiorców zależą wykorzystane środki i czy je podejmą (być może upłyną przed tym dziesiątki lat)

Kordian - imię znaczące łac. kor 'serce' - człowiek-serce
część I trylogii zatytułowana “Spisek koronacyjny”

7.0.22 Związek autotematyzmu motta z wypowiedzią III osoby Prologu

I osoba - koncepcja mesjanistyczna, ale krytykowana, bo prowadzi do bierności

II osoba - krytyka osoby I

III osoba:

- scena dziejów:
  - aktorzy: naród - lud + rycerze
  - lud: zainteresowany jedzeniem, pić, należy wskrzesić ich ducha
  - [TODO: rysunek]
    - * są wyżsi, od mogił, bo mogą działać
- pojawia się siła, która w końcu wskrzesi duch ludu
- rycerze - bardzo długo spali (całun zgnił), nie trzeba ich wskrzeszać, bo mają wartość, tyle, że są uśpieni

7.0.23 Funkcja kolejnych etapów metamorfozy Kordiana

Kordian - młody szlachcic szukający sensu życia; próbuje popełnić samobójstwo w tym poszukiwaniu

na początku - bohater werterowski:

- cierpienie: marzy o Laurze, która go odrzuca uważając go za niedojrzałego, widzi w nim dziecko, nie szanuje jego uczuć
- antynomia: ciało dziecka, potrzeby mężczyzny, ale dojrzałość dziecka; jaskółczy niepokój; nie do wytrzymania
- będzie potrzebował zapełnić pustkę: jeden z pomysłów to bycie patriotą ("Polska Winkelriedem narodów!")
- dowiaduje się kim jest jak rozmawia z wytworami umysłu: strachem i imaginacją

PD: liryki lozańskie "Polaty się łązy", "Nad wodą wielką i czystą"; "Grób Agamemnona", "Testament mój"

Obie opowieści miały uświadomić Kordianowi to co widział

[ktoś] nie rozumiał jak można próbować popełnić samobójstwo

motyw wędrowki - szuka sposobu na nadanie życiu sensu

chciał sprawdzić jak funkcjonują wartości, które znał z książek

na Mount Blank mówi, że żadne się nie sprawdziły

Mount Blank:

- "Polska Winkelriedem narodów"
  - nie dąży do patriotyzmu, tylko próbuje zapełnić pustkę
- umieszczony na szczycie, żeby był jak najbliżej absolutu
- widzi świat jak na dłoni: wydaje mu się, że widzi dokładnie wszystkie kwestie, że zgłębił cały świat

- wniosek, że żadna wartość nie istnieje
- czuje wielką moc, ale nie ma idei, w którą mógłby ją wykorzystać: może ona być z ziemi lub nieba
- nagle olśnienie, ale przed chwilą chciał popełnić samobójstwo

Zabicie Cara nie przyniosłoby zwycięstwa: działał w obłądnie

PD: *“Grób Agamemnona”*: cytaty - wizja Polski jaka ma być

7.0.24 Analiza dialogu Kordiana z Doktorem kluczem do interpretacji przesłania utworu

2 interpretacje:

- Doktor jest elementem świata nadprzyrodzonego
- Kordian walczy wewnętrznie (dobro - zło)
- Kordian był jak ci obłąkani
  - nie zgadza się z tym, że chciał się poświęcić “za nic”
    - * [TODO: obrazek z akwariem]
  - Doktor: kwestionuje całe życie duchowe człowieka
- “dusza duszy” - “skarb” - “własne przekonanie” - “ostatni promień”
- filozofia otwartego zakończenia:
  - miały być następne części
- wszystkie części są połączone osobą bohatera
- przemiany wewnętrzne dokonują się póki człowiek żyje

7.0.25 Interpretacja wybranych liryków łożańskich - problemy autote-matyczne i autobiograficzne

“Połały się łzy”:

- kompozycja kłamrowa: pierwszy i ostatni wer taki sam
- liryka bezpośrednia
- charakter filozoficzno-refleksyjny, autobiograficzny
- łzy czyste - szczere
- łzy rzęsiste - napięcie emocjonalne
- dzieciństwo sielskie - wiejskie bez trosk, kontakt z naturą, prostota
- dzieciństwo anielskie - niewinne, nieskażone
- młodość górna - pełna ideałów
- młodość durna - niemożliwa do zrealizowania

- wiek męski - czas stabilizacji - owoce pracy
- wiek klęski - nic nie dokonał, zawiódł siebie

postawa klerka - tylko słowa, a nie czyny aby nic mu nie zagrażało (inteligencja w Niemczech)
 “Nad wodą wielką i czystą”:

- w Lozannie nad jeziorem
- kompozycja: podzielony zwrotką dwu-wersową
- opoka - fundament, wsparcie, skała
- podmiot liryczny marzy aby odbijać świat tak jak woda
- człowiek nie jest obiektywny
- człowiek cały czas ulega przemianom
- woda - ideał poezji

7.0.26 “Krzepienie serc”, czy “rozrywanie ran” - która z koncepcji tworzenia jest Ci bliższa, Funkcja historii w “Grobie Agamemnona” J. Słowackiego. Motywy autotematyczne i ich rola

“Grób Agamemnona” to część poematu “Podróż z Neapolu do ziemi świętej”

Elektra - znajduje się w realiach życia codziennego

do tego grobu wszedł nie inżynier architektury, ale człowiek niezwykle wrażliwy - poeta

Po zerwaniu liścia:

- pojawiła się szpara, przez którą wpadło światło
  - wrażliwy: struna Homera
  - po dotknięciu: drgnęła i pękła bez jęku
    - * nie ma o czym grać
    - * ma słuchaczy głuchych lub umarłych
  - czuje się reprezentantem narodu o którym ma bardzo złe zdanie
- pojawienie się konia zbezcześciłoby miejsce
- antyk: piękno -> dobro

Syn zmuszony przez sytuację musi sięgać po wyższe środki (potrzęsnać od wewnątrz matkę)

Grzechy szlachty: prywatna, pycha, bogactwo świadectwem wartości

romantyczne źródła nadziei:

1. zielone lata w opleśniałej korze
2. naród jak lawa - skorupa, a pod nią naród, którego ognia 100 lat nie wyziębi
3. “polska żyje, kwitnie w ziemi cieniach”

7.0.27 “Nie-Boska komedia” dramatem o miłości... . Autotematyzm dramatu rodzinnego

Mickiewicz: Nie-Boska -> rewolucyjna, piekielna

bohaterowie odpowiedzialni za to co stało się na ziemi

2 części:

- rodzinna: 2 akty
- społeczna: 2 akty

dramat o miłości: kwestie uczuć indywidualnych, intymnych

2-ga przysięga Męża:

- “zstąpił do ziemskich ślubów”: był wyżej, nie planował ślubu
- “bom znalazł tę o której marzyłem”: znalazł ideał
- “Przez Ciebie płynie strumień piękności, ale ty nie jesteś pięknoscią”

odkąd się ożenił został zmuszony do prozaicznych, przyziemnych praz, a jemu się wydaje, że nie do tego został stworzony

miłość z kochanką kojarzy mu się wyłącznie z przyjemnościami, nie kojarzy związku małżeńskiego z miłością

monolog Męża nad przepaścią stanowiący klucz interpretacyjny do przesłania dramatu rodzinnego: “Boże, czy Ty mnie za to potępisz, żem uwierzył, iż Twoja piękność przenosi o całe niebo piękność tej ziemi - za to, żem ścigał za nią i męczył się dla niej, ażem stał się igrzyskiem szatanów!”

przepaść - symbol zatracenia, zła

hrabiemu wydawało się, że są dwa rodzaje piękna: boskie i ziemskie. Chciał tworzyć boskie, które według niego łączyło się z oderwaniem od ziemskiego.

7.0.28 Sposoby kreowania przestrzeni i ich funkcje w “Bema pamięci żałobnym rapsodzie”

na początku:

- epitety kolorystyczne:
  - “wawrzyn zielony”
  - “topory pobłękitniałe od nieba”
  - tarcze rude od światła
- dźwięki
  - “trąby zanoszą się we łkaniu”
  - klekot
  - płacz, krzyk, lament płaczek
  - “Biją w topory”
  - łopot sztandarów
- zapachy

- “snopy wonne”
- ruch:
  - “cień odjeżdża”
  - “rwie się sokół”
  - “idą panny żałobne”
  - “wchodzą w wąwóz i toną”

Po wyjściu z wąwozu:

- kolory:
  - “czernieją na niebie”
  - “blask zimny” - srebrny
  - ciemny błękit, szary
- kolory informują o upływie czasu

“przesadzić, ludzkość nie znajdzie sposobu” - ludzkość nie znajdzie sposobu przeskoczyć śmierci (grobu)

koń zmuszony włócznią przeskoczy grób - unieśmiertelnienie duchowe Bema

największe składanie hołdu zmarłemu: kontynuowanie jego dzieła

żałobnicy rozchodzą się na cały świat kontynuując jego dzieło, aż narody odzyskają świadomość

“Dalej - dalej –”:

- działać:
  - głosić
  - ruch
  - wprowadzać w życie idee!
  - bądź wierny, idź!” - zakończenie przesłania “Pana Cogito”

przeogromna chorągiew:

- symbol wartości - opiera się o niebo: również wartości niebieskie
- drewno łączące niebo z ziemią
- drzewo, które łączyło niebo z ziemią: to pod którym umierał Roland

7.0.29 Funkcje kreacjonizmu w wybranych wierszach Cypriana Kamila Norwida

Bibliografia:

- “Nerwy”
- “Do obywatela Johna Brown”
- “Klaskaniem mają obrzękłe prawice...”

kreacjonizm - kierunek, którego założenia programowe zostały sformułowane w 20-leciu międzywojennym przez grupę poetycką Awangarda Krakowska: Tadeusz Peiper, Julian Przyboś

kreacjonizm łączy się z tworzeniem świata przedstawionego, w którym funkcjonują prawa inne niż w realnej rzeczywistości

kreacjonizm wprowadza pojęcie autonomiczności świata przedstawionego

postawienie kapelusza obok krzesła świadczy o tym, że gość zamierza zostać dłużej

kreacjonizm tu: reakcja przedmiotów martwych

po co?

- ukazanie kontrastu między światami
- sztuczność świata "wysokiego"

co skłoniło podmiot liryczny do refleksji:

- miał kontakt ze śmiercią ludzi (głodową)
- miał wypadek - mało co by zginął
  - uratowała go belka - kojarzona z krzyżem
    - * symbol poświęcenia za innych, ofiary
    - * symbol miłości bliźniego

faryzeusz - co innego myśli, a co innego czyni

“powtarzaj stare zaklęcia ludzkości, bajki i legendy
bo tak zdobędziesz dobro, którego nie zdobędziesz”

“stare zaklęcia ludzkości (...)” - tradycje

“dobro (...) którego nie zdobędziesz” - nie uda się zlikwidować całego zła, ale należy dążyć do tego (aktywnie), aby spełnić życie

“zdobędziesz dobro” - spełnisz życie

7.0.30 Przygotowanie do pracy domowej - wypracowania na maturalny temat

1. Wziąć pod uwagę wszystkie elementy z modelu rozwinięcia, znaczenie rozszerzając odwołania do całości utworu
2. Koniecznie zastosować problemową kompozycję!!!
3. Szczególną uwagę zwrócić na język i styl wypowiedzi (razem 17/50 punktów)
4. Zwrócić uwagę na konieczność stosowania właściwej terminologii
5. Wnioski są najwyżej punktowaną merytoryczną częścią tekstu. Mogą pojawić się jako częściowe w postaci konkluzji po rozważeniu konkretnego problemu, ale nie wolno o nich zapomnieć pisząc zakończenie

7.0.31 Sposób funkcjonowania motywu wolności w wierszu “Do obywatela Johna Brown”

John Brown

- przygotowywał powstanie niewolników w USA
- abolicjonista
- biały farmer

Interpretacja ruchów nogą: odkopanie planety spodłonej

mewa - symbol nadziei dla żeglarzy

obraz: siwizna skazańca, mewa na rusztowaniu

dziecko

- symbol czystości, niewinności
- jak zabije mewę: nie ma nadziei na poprawę
- nauka przez przykład (syn kata)

po wyroku:

- “powieszony...” - czy kłamią?
  - unicestwili tylko fizycznie
- przetrwały idee, a teraz zyskały męczennika - teraz się wzmocnią
- godło: gwiazdy (13) nad głową orła

“pieśń nim dojrzy, człowiek nieraz skona” - zanim idee wejdą w życie minie wiele pokoleń

7.0.32 “Coś ty Atenom zrobił Sokratesie” - sposób prezentowania wielkich ludzi w liryce Norwida - konfrontacja z poznanymi utworami

te dwa materiały, które nie mogą się połączyć: wielcy ludzie, zwykły lud im współczesny

później są czczeni (zbija się aż ćwiekiem), ale tylko w celu zysku (spór o miejsce pochówku...)

7.0.33 W jakim celu został zastosowany kreacjonizm w wierszu pt. “Klaskaniem mając obrzękłe prawice”

niewiasty zakłęte w formuły - skrępowane etykietą, obyczajami

kamienne: nie potrafiły czuć, kochać

mowa pozornie zależna: narrator, który tyle wie ile bohater, jego wypowiedzi stapiają się z wypowiedziami bohatera

można poruszyć kamienne fałdy ich stroju

funkcja: nie posiadają uczuć, hołdują swojemu pięknu, etykietcie

piękno zewnętrzne jest świadectwem piękna wewnętrznego: tutaj nie!

tu wewnętrzna pustka może być śmiercionośna

po zetknięciu z taką kobietą podmiot liryczny przestaje wierzyć w uczucia, szczęście

klaskali poetom uznanym, nie było miejsca na nowego o innych poglądach

pamiętnik artysty - jego twórczość: ciągle poprawiana, nieuporządkowana

7.0.34 Norwidowska koncepcja sztuki na podstawie “Fortepianu Chopina” i fragmentów “Prometidiona”

PD: w punktach notatka do tematu lekcji

“...koniec szeptu do początku:”

“Nie stargam Cię ja - nie! -ja, uwydatnię!...” - śmierć pomaga w recepcji

genialna muzyka - synteza wszystkiego co piękne, pielęgnuje obyczaje

sztuka ma być horągwią na prac ludzkich wieży - praca ma być pokarmem dla duszy, pomagać dążyć do ideału - zmartwychwstania

kłos - zadatek na chleb

uświadomienie sobie niedoskonałości jest niezwykle twórcze - umożliwia dalsze tworzenie

doskonałość na ludzką miarę

fortepian -> trumna

styl sentencjonalny

palenie pałacu, wyrzucenie fortepianu - niszczenie kultury - najniższy możliwy stan, więc teraz będzie odradzanie

“Ciesz się, późny wnuku!” - będzie dążył do idei

wyrzucenie fortepianu - rzucenie ziarna, zasianie idei wśród całego społeczeństwa

7.0.35 Autotematyzm “Pióra”

dusza czarna - atrament

puste zera - pustosłowie

żagiel angielskiego skrzydła - pomaga tworzyć, dążyć do ideału

źródeł Mojżeszowych łaską - dostęp do życiowego pokarmu - duchowego

marzeń kraską - próżne marzycielstwo

przykute klamrą złotą do czapki - chęć zysku

mokre pióro - nie pozwala na lot ku ideałom; ta woda - tematy doraźne, krótkotrwałe

“Piórem, którym ospę...” - ma uodpornić, przygotować do zmagania

“Wartkie strzałam przytwierdzają grzywy” - odpowiada za kierunek działań

Rozdział 8

Pozytywizm

8.0.1 Wprowadzenie do kultury pozytywizmu

PD: periodyzacja, nazwa, kierunki filozoficzne, tło społeczno-polityczne, solidaryzm społeczny
cezury:

- 1863 - początek

pozytywizm - tylko w Polsce jako epoka; na zachodzie: realizm, naturalizm

pozytywizm ideologią Polaków po upadku powstania

pokolenie: przeżycie pokoleniowe kształtuje poglądy, postawy

- dla romantyków: powstanie listopadowe
- dla pozytywistów, organiczników, wychowanków Szkoły Głównej (, stracone pokolenie): powstanie styczniowe

pozytywiści - w inny niż militarny sposób do niepodległości, głównie ze Szkoły Głównej

organicznicy - społeczeństwo jak żywy organizm; nie ma szansy na powodzenie zrywu; tytaniczna praca do odrodzenia społeczeństwa jako silny organizm

praca organiczna - gospodarka, ekonomia...

praca u podstaw - poprawa warunków najliczniejszych - chłopów

solidaryzm społeczny - wszyscy mają świadomość, że muszą jednoczyć się w dążeniu do wspólnego celu (dla dobra wspólnego)

nie powiodło się, bo były idealistyczne podstawy

- bogaćmy się:
  - powstały przepaście między ludźmi
  - sporo się udało w Wielkopolsce

fala strajków (krwawo tłumionych): było im wszystko jedno przeciwko komu występują (Polak, Niemiec...). Teraz powstał podział robotnik - kierownik, zamiast Polak - zaborca i na tym polegał prawdziwy dramat pozytywizmu

Polacy umieją poświęcać życie dla ojczyzny, ale nie potrafią się jednoczyć na dłużej

8.0.2 “Gloria Victis” Elizy Orzeszkowej: interpretacja tytułu i jego związku z przesłaniem noweli; funkcje oryginalnej koncepcji narracji; źródła tragizmu głównych bohaterów; analiza tematu maturalnego

pozytywiści nie krytykowali wielkich romantyków
 dzieła romantyczne były bardzo dobre do nauki patriotyzmu
 oryginalność narracji - jest nim natura (drzewa, wiatr, kwiaty)
 natura - jest świadkiem, pośredniczy do ojczyzny
 patriotyzm - też związek z ojczyzną naturą

8.0.3 “Nad Niemnem” Elizy Orzeszkowej: nowe pozytywistyczne kryteria oceny wartości człowieka (charakterystyka wybranych postaci); symbolika mogił i jej związek z wymową ideową dzieła; realizm i tendencyjność

E. Orzeszkowa w powstaniu styczniowym była sanitariuszką, udzieliła schronienia Traugutowi, namówiła męża do pomocy -> represje

Pierwotny tytuł: “Mezalians”

Powieść ma aspiracje epepei

Powieść przejmuję funkcję dramatu z romantyzmu

Teofil Różyc - strwonił połowę majątku (0,5 mln)

Jan i Cecylia - ona była arystokratką, on nie i musieli uciekać do puszczy; potem zyskali tytuł szlachecki

funkcje wątku miłosnego:

- przeniesienie problemów społecznych na grunt osobisty, prywatny
- kryteria hierarchii społecznej (wybór męża)

gatunek demokratyczny - można czytać i rozumieć w różnym stopniu

Dominik Korczyński - brał udział w powstaniu, ale potem poddał się rusyfikacji -> nie całkowicie tendencyjna

Benedykt - pracowity, patriota, ale zapomina o pracy u podstaw, utrzymuje ziemię w polskich rękach, nie pamięta o jednoczeniu narodu

Witold - wychowanie patriotyczne, wykształcenie ekonomiczne, wprowadzał uprzemysłowienie

Andrzejowa Korczyńska - symbol patriotyzmu, nie była w stanie wychować syna - patrioty; błędy: stworzyła mu złotą klatkę, nie zgodziła się na małżeństwo Zygmunta i Justyny, nie przekazała mu ideałów ojca (uczyniła z niego świętość, tylko do celebrowania), nie pozostała wierna wartościom męża

PD: 2 postaci: charakterystyka; legenda o Janie i Cecylii; symbolika mogił

powieść wydana w 1887 r. - akcja w 1886 r.

mogilami opiekują się Bohatyrowicze

stosunek do ziemi i przyrody - kolejne kryterium

Zygmunt: uważa się za kogoś wyższego, nie szanuje innych ludzi - zwłaszcza Bohatyrowiczów

patriotyzm - szacunek tradycji rodzinnej, kultury, historii, integracja społeczeństwa budowanego na demokratycznych zasadach (solidarnie)

symbolika mogił:

- pamięć, historia, tradycja
- wartość (tamtych osób):
  - Jan i Cecylia: pracowitość, miłość, przywiązanie do ziemi, demokratyzm, bohaterstwo pracy
  - powstańcy: wolność, demokratyzm, poświęcenie, miłość do ziemi, bohaterstwo

mogła powstańców (opis “mszy”):

- opis przyrody -> świątynia
- pielgrzymka -> przemiana wewnętrzna
- funkcja kurhanu -> początek nowego życia, energia duchowa

8.0.4 “Nad Niemnem” - problemy realizmu i tendencyjności

tendencyjność - opisanie świata przedstawionego w taki sposób, aby odpowiadał z góry przyjętej tezie

“Nad Niemnem”: wyidealizowany obraz ludu, podział postaci na czarne i białe, higiena w chatach, pomyślnie finalizowanie wszystkich wątków

realizm -> narrator wszechwiedzący

realizm krytyczny - przedstawia krytycznie rzeczywistość, ale zmusza czytelnika do myślenia

8.0.5 “Lalka” Bolesława Prusa: sylwetka autora (rola kronik tygodniowych w tworzeniu “Lalki”, aspiracje “pisarza realisty”); studium mające na celu przedstawienie “naszych polskich idealistów na tle społecznego rozkładu”; nowatorstwo w zakresie kreowania postaci; nowoczesność związana z koncepcją i tworzeniem świata przedstawionego

Prus chciał zostać naukowcem, ale nie zdał egzaminu; związał się z gazetami, pisał do nich z czego się utrzymywał; był chory na agorafobię; był zagorzałym zwolennikiem pozytywizmu, ostro skrytykował “Ogniem i mieczem” za niezgodności historyczne -> Sienkiewicz lepiej się przygotował do “Potopu”

przedstawienie tego samego wydarzenia przez różne postacie w różny sposób -> bohaterzy nie są wszechwiedzący, żeby przedstawić jak najbardziej obiektywnie

o Wokulskim: narrator, “Pamiętnik Starego Subiekta”, przemyślenia Izabeli i innych bohaterów

nie finalizowanie losów Wokulskiego: nie jesteśmy w stanie poznać całej prawdy

literatura miała ocalać od zapomnienia bohaterów, zdrajców

studium polskiego społeczeństwa:

- wybrał Warszawę jako centrum, krzyżują się wszystkie grupy społeczne
- idealisci
  - Rzecki - polityczny
  - Ochocki - naukowy
  - Wokulski - złożony
- badając ich losy widzimy obraz społeczeństwa

w kamienicy Łęckich jest przekrój przez całe społeczeństwo

szkielet fizjologiczny - na każdym elemencie można przedstawić jakiś problem i go analizować

8.0.6 Miłość Wokulskiego - siłą niszczącą czy doskonalącą wewnątrznie

Doskonaląca:

- zaczął dostrzegać ludzką niedolę i odkrył w sobie chęć pomocy
- miłość nadawała sens jego życia
- mit utrwalony przez romantyzm: piękno zewnętrzne -> piękno wewnętrzne
- miłość miała dać chęć życia, pracy, którą by wykorzystał pomagając innym

Cena miłości:

- próba samobójcza - załamanie psychiczne
- runęły jego ideały
- zawiódł się na Izabeli
- stracił nadzieję na istnienie szczęścia w miłości
- poświęcił swój świat - przyjaciół, znajomości

taki przebieg miłości: był niedoświadczony

8.0.7 Studium trzech idealistów: "politycznego", "naukowego", "człowieka epoki przejściowej"

misja - ujawnienie prawdy o polskiej zbiorowości

studium:

- badanie najbardziej chorego wycinka - Warszawy - poprzez obserwowanie trzech idealistów z trzech pokoleń
- Pamiętnik Starego Subiekta
- mowa pozornie zależna
- szkic fizjologiczny

styl ezopowy - niemożność mówienia wprost ze względu na cenzurę (np. omówienia, metafory, symbole, alegorie)

kryteria:

1. moment dziejowy
2. wpływ środowiska
3. dziedziczność (fizjologia, rasa) - popędy i instynkty

Wokulski:

1. romantyzm, był scjentyzmem - wyprzedza swój czas; hołduje mitom romantycznym (miłość); brał udział w powstaniu

- godność, honor <- z korzeni szlacheckich; środowisko kupieckie: sumienność, szacunek dla pracy; środowisko inteligentkie: studenci - pomogli w nauce, aby dostać się na studia, poglądy polityczne; formalnie należał do środowiska kupieckiego, ale miał aspiracje naukowe -> z żadnym z nich się nie utożsamiał
- rozmowa z doktorem Szumanem: miłość bez pożądania - instynkt zachowania gatunku sprzeciwia się -> próba samobójcza

Rzecki:

- anachroniczne poglądy - wiara w bonapartyzm, Bismarcka, w walkę zbrojną; brał udział w kampanii na Węgrzech (Wiosna Ludów), nie wyczuwa momentu dziejowego: nie łączył pracy z ideami; wzór patriotyzmu, pracowitości, nie pomyślał, że mógłby być właścicielem sklepu, żeby gromadzić pieniądze na ratowanie ojczyzny; dopiero pod koniec życia uświadomił sobie swój błąd
- kupieckie (Mintzlowie) - pracowitość, podejście do pracy; drobnomieszczańskie (rodzina) - poglądy polityczne; międzynarodowe wojsko - stosunek do różnych ludzi, sposób w jaki patrzeć na ludzi, tolerancja
- tęsknota za miłością (chęć pozostania w wąskim gronie), odwaga; przeżycia związane z samobójstwem przyjaciela

Ochocki:

- bardzo nowoczesny, scjentyzm, motyw cudownego wynalazku techniki - przełom w dziejach ludzkości - tu: metal lżejszy od powietrza; Ochocki jest przekonany, że maszyna latająca rozwiązałyby wszystkie problemy społeczne
- związek rodziców był mezaliansem - lekceważy środowisko (arystokratyczne), bo nikt go nie rozumiał; inteligencja: to środowisko najbardziej na niego wpłynęło
- podporządkowanie myśli o wynalazku

tu wynalazek jest traktowany z powagą -> może wszystko zmienić, ale zależy od tego w czyje ręce wpadnie

Świętochowski nie rozumiał nowoczesności "Lalki"

8.0.8 W jaki sposób topos "non omnis moriar", funkcjonujący w zakończeniu "Lalki" B. Prusa, łączy się z problematyką powieści i jej przesłaniem.

Rozwiń temat, wykorzystując ITiAF¹ podanego fragmentu utworu (tekst od słów "Okolo 2 w południe przyszedł służący(...)") do końca)

Koniecznosc wykorzystac "Słowko o krytyce pozytywnej"

słowa "non omnis moriar" na liście w kieszeni zmarłego Rzeckiego napisane przez Węgiełka. Były wyrze na krzyżu Łęckiego - reakcja Ochockiego: "masz racje"

odnosi się to do idealizmu, idealistów

promień nadziei: idee nie zginą - przeżyją w dziełach, może będą przejęte przez następne pokolenia, bo teraz są odrzucone

doktor Szuman - przedstawia diagnozę - idealisci nie przetrwali: "któż tu w końcu zostanie?" - porażka, nie zostają "ludzie" w znaczeniu Szumana, idealisci, wartościowi

¹interpretację treści i analizę formy

odpowiadają: oszust, złodziej...

radca Węgrowicz, agent Szprot - plotkarze, brak inicjatywy, zadufany, pozbawieni wartości

Szlangbau - w chwili śmierci Rzeckiego dopytuje się o pieniądze: "tu przychodzi, a on sobie umarł"

intencje wypowiedzi

autocharakterystyka bohaterów

8.0.9 Zastosowanie mowy pozornie zależnej i wprowadzenie monologu wewnętrznego świadectwem nowoczesności "Lalki"

tu monolog wewnętrzny jest bardzo uporządkowany

mowa pozornie zależna - niby narracja, ale tak na prawdę jest projekcją wnętrza (np. uczucia, to co widzi, słyszy)

8.0.10 "Lalka" - recepcja tytułu

tytuł przypadkowy - rzeczywisty proces o kradzież Lalki w Wiedniu spowodował wykrystalizowanie koncepcji powieści u Prusa -> z wdzięczności zawarł ten wątek w powieści i nadał taki tytuł

Powieść byłaby lepiej zrozumiana pod tytułem "Trzy pokolenia"

Tytuł "Lalka" można interpretować jako określenie Izabeli Łęckiej jako lalkę salonową

indywidualizacja języka i stylu

felieton - ujawnianie stanowiska piszącego

8.0.11 "Kamizelka" Bolesława Prusa: utworem o "egzaminie serc", którego przebieg został zapisany małymi "szachrajstwami" na paskach kamizelki; analiza sposobów prowadzenia narracji - wpływ na koncepcję i jego przesłanie; jaki wpływ na recepcję tekstu ma umieszczenie w tytule nazwy rzeczy; jakie inspiracje - z zakresu różnych kierunków artystycznych - ujawniają się w "Kamizelce"

ona manipulowała paskami, aby dodać otuchy mężowi (nie chudnie, nabiera ciała -> zdrowieje)

on manipulował paskami, żeby dodać otuchy żonie

początek - narracja 1-osobowa, pamiętnikarska, nie kłuci się z obiektywizmem, bo zaznacza, że to jego punkt widzenia

dalej wszechwiedza - mówi o czymś, czego nie mógł być świadkiem i nie usłyszał z 2 ręki, prezentuje wnętrze bohatera

jest też obserwator (z naturalizmu)

takie zestawienie (pamiętnikarska - obserwator) sprzyja obiektywizmowi

na końcu też pamiętnikarska, ale tu ma dużo więcej emocji niż na początku (tam tylko jedna metafora)

słońce -> dobro, miłość

piękno kryje się w tej miłości pokonującej śmierć, chorobę

tytuł: zwraca uwagę na przedmiot, kompozycja wokół tej rzeczy, jest świadectwem miłości

motyw sokoła - kamizelka jest osią kompozycyjną i występuje w tytule

Rozdział 9

Młoda Polska

9.0.1 Wprowadzenie do epoki

Kierunkiem filozoficznym u podłoża epoki leżącym jest schopenhaueryzm, a inne istotne kierunki to nietzscheanizm i bergsonizm.

schopenhaueryzm - człowiek ciągle tylko cierpi. Mamy wolę, która z nami ciągle źle robi, do bezrozumnych namiętności zaspokajania pcha, i jeszcze gorszy instynkt, co nam żyć każe nawet mimo braku sensu w tym życiu. Schopenhauer patrzył na życie z perspektywy śmierci. Uważał, że jedynym sposobem na szczęście jest buddyjska z natury nirwana, czyli wyzbycie się wszelkich pragnień.

nietzschianizm - człowiek winien żyć poza moralnością, bo moralność konwencjonalna to na ogół wredna, obrzydła moralność chrześcijańska - czyli moralność niewolnika. Należy dążyć do życia pełną piersią, samemu ustawiania sobie granic (najlepiej w gwiazdach), definiowaniu własnej moralności, oświeconemu egoizmowi, nie bać się niczego i w ogóle ojej. (Nietzsche co prawda bał się krów, ale...)

bergsonizm - rozum jest nefajny, wypacza poznanie, w ogóle właściwie takie prawdziwe poznanie uniemożliwia, bo rozum by wszystko katalogował i wciął w sztywne, stałe kategorie, a nie o to w świecie chodzi. Tylko intuicją poznać można.

dekadentyzm - filozofia, postawa epoki schyłkowej. Odznacza się negacją wszelkich wartości, niechęcią i obojętnością wobec świata, i postawą bierności. Taki trochę kwietyzm z absyntem. Tetmajer definiował dekadenta jako człowieka, który kładzie się na dnie łodzi, wiosła wkłada do środka i tak sobie dryfuje po bagnie.

9.0.2 Analiza porównawcza "Końca wieku XIX" Kazimierza Przerwy-Tetmajera (manifestu polskiego dekadentyzmu) i "Kowala" Leopolda Staffa.

"Kowal" L.S. próba wyjścia z dekadentckiego impasu .

Filozoficzne inspiracje schopenhaueryzmem i nietzscheanizmem obecne w "Końcu wieku XIX" i "Kowalu".

Leopold Staff

Kowal

Całą bezkształtną masę kruszców drogocennych,

Które zaległy piersi mej głęb nieodgadłą,

Jak wulkan z swych otchłani wyrzucam bezdennych

I ciskam ja na twarde, stalowe kowadło.
 Grzmotem młota w nią walę w radosnej otusze,
 Bo wykonać mi trzeba dzieło wielkie, pilne,
 Bo z tych kruszców dla siebie serce wykuć muszę,
 Serce hartowne, mężne, serce dumne, silne.
 Lecz gdy ulegniesz, serce, pod młota żelazem;
 Gdy pęknie, przeciw ciosom stali nieodporne:
 W pył cie rozbiją pięści mej gromy potworne!
 Bo lepiej giń, zmiażdżone cyklopowym razem,
 Niżbyś żyć miało własną słabością przekłętą,
 Rysą chorej niemocy skażone, pęknięte.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Koniec wieku XIX

Przekleństwo?... Tylko dziki, kiedy się skaleczy,
 złorzeczy swemu bogu, skrytemu w przestworze.
 Ironia?... Lecz największe z szyderstw czyż się może
 równać z ironią biegu najzwyczajniejszych rzeczy?
 Wzgarda... lecz tylko głupiec gardzi tym ciężarem,
 którego wziąć na słabe nie zdoła ramiona.
 Rozpacz?... Więc za przykładem trzeba iść skorpioną,
 co się zabija, kiedy otoczą go żarem?
 Walka?... Ale czyż mrówka rzucona na szyny
 może walczyć z pociągami nadchodzącym w pędzie?
 Rezygnacja?... Czyż przez to mniej się cierpieć będzie,
 gdy się z poddaniem schyli pod nóż gilotyny?
 Byt przyszły?... Gwiazd tajemki któż z ludzi ogląda,
 kto zliczy zgasłe słońca i kres świata zgadnie?
 Użycie?... Ależ w duszy jest zawsze coś na dnie.
 co wśród użycia pragnie, wśród rozkoszy żąda.
 Cóż więc jest? Co zostało nam, co wszystko wiemy,
 dla których żadna z dawnych wier już nie wystarcza?
 Jakaż jest przeciw włócznie złego twoja tarcza,
 człowiecze z końca wieku?... Głowę zwiesił niemy.

K.P.-T. - stworzył nowy rodzaj bohatera (dekadent? chyba o to chodziło), ale nie żaden nowy rodzaj poetycki (środek poetycki).

Należy pamiętać, że forma pomaga zrozumieć przesłanie, niesie fundamentalną informację na jego temat.

K.P.-T. - struktura kompozycyjna to wyliczenie (idei, wartości, postaw, łączących się z próbami nadania życiu sensu - naturalnie nie wszystkich - które zostają zanegowane). Jest to kompozycja otwarta (można by jeszcze trochę tych wartości, idei, postaw dopisać.)

Otwarta forma wiersza, oparta na wyliczeniu i negacji, łączy się z postawą dekadenta, którego jedyną aktywnością jest negacja, wszystko mu jedno [odrzuca to, co tradycyjne].

Koncepcje podmiotu lirycznego w "końcu wieku XIX":

- jeden podmiot liryczny, i to monolog wewnętrzny (konceptcja najmniej uznana, bo ostatni wers bruździ)

- dwaj - rozmowa z dekadentem, ostatni wers to odpowiedź, ale mową ciała, nie ust

- podmiot liryczny, dekadent, nic nie mówi, tylko stoi i słucha, a przemawia bohater liryczny.

Należy uwzględnić wszystkie trzy koncepcje.

Omówienie poszczególnych poruszanych postaw jest ponoć proste.

ale: "Ależ w duszy jest zawsze coś na dnie./co wśród użycia pragnie, wśród rozkoszy żąda." - porównać należy z wierszem [Ja, gdy ku Twym ustom swoje usta chylę] (instrumentalne, jak używkę traktowanie seksu. Rozkosz erotyczna to jedynie droga to prawdziwej rozkoszy - zapomnienia.)

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Ja, kiedy usta

Ja, kiedy usta ku twym ustom chylę,

nie samych zmysłów szukam upojenia,

ja chce, by myśl ma omdlała na chwile,

chce czuć najwyższą rozkosz - zapomnienia...

Namiętny uścisk zmysły moje studził - -

czemu ty patrzysz z twarzą tak wylękłą?

Mnie tylko żal jest, że się już obudził

i że mi serce przed chwila nie pękło.

Błogosławiona śmierć, gdy się posiada,

czego się pragnie nad wszystko goręcej,

nim twarz przesytu pojawi się blada,

nim się zażąda i znowu, i więcej...

Każda kolejna dawka miłości (znaczy rozkoszy seksualnej) musi być większa, by dało się osiągnąć prawdziwą rozkosz zapomnienia.

Trudne do interpretacji są ostatnie dwa wersy. Co jest dla nas tarczą przeciwko włóczy zła: wiara w Boga, w wartości, działanie przeciwko złu.

Tego nie ma dekadent, jest skazany na przyjmowanie zła i niezdolny przed nim się bronić.

"Kowal"

Forma literacka (gatunek) "Kowala" to sonet, forma uważana za najtrudniejszą, co łączy się z prosty sposób z treścią wiersza. Jest to ponadto forma rygorystyczna i tradycyjna (kanoniczna).

Podmiot liryczny uważa, że należy wierzyć w wartości. Podejmuje ogromny trud nadania wartości życiu - przejawia się tu postawa rygoryzmu wobec samego siebie i maksymalizmu, zaczerpnięte z Nietzschego.

Dekadenta i Kowala łączy to, że w otaczającym świecie nie znajdują gotowych wartości. Ale kowal w sercu, w sobie, znajduje "bezszaftną masę kruszców drogocennych" - potencjał. Tu mamy do czynienia z symbolem raczej niż z alegorią, chociaż różne są opinie językoznawców.

Kowadło i młot symbolizują pracę, cierpienie, wysiłek. Kowadło to to, z czym ścierają się poglądy - problemy życiowe.

Serce to duchowa wartość życia. Realna jest wtedy i tylko wtedy, gdy uda się ten system wprowadzić w życie.

Ostatnie 3 wersy to walka z dekadentyzmem.

"Koniec wieku XIX" to manifest dekadentyzmu, zatem jest inspirowany schopenhaueryzmem w czystej postaci. W "Kowalu" za to - inspirowany po części nietzscheanizmem - inspiracje te nie są tak proste. Przede wszystkim L.S. odrzuca doktrynę moralną Nietzschego, i przyjmuje tylko rygoryzm, maksymalizm i postawy kształtowania samego siebie.

9.0.3 parę lekcji o Młodej Polsce...

9.0.4 Teatr syntezy sztuk...

[I ciągle widzę ich twarze] - poetyckim manifestem "teatru ogromnego".

[I CIĄGLE WIDZĘ ICH TWARZE]

Kochany Panie.

I ciągle widzę ich twarze,
ustawnie w oczy ich patrzę -
ich nie ma - myślę i marzę,
widzę ich w duszy teatrze.
Teatr mój widzę ogromny,
wielkie powietrzne przestrzenie,
ludzie je pełnią i cienie,
ja jestem grze ich przytomny.
Ich sztuka jest sztuką moją,
melodię słyszę chóralna,
jak rosna w burzę nawalną,
w gromy i wichry się zbroją.
W gromach i wicherze szaleją
i gasną w gromach i wicherze -
w mroku mdlejące i cichsze -
już ledwo, ledwo widnieją -
znów wstają - wracają ogromne,
olbrzymie, żyjące - przytomne.
Grają - tragedię mąk duszy
w tragicznym teatru skłonie,
żar święty w trójnogach płonie
i flet zawodzi pastuszy.
Ja słucham, słucham i patrzę -
poznaję - znane mi twarze,
ich nie ma - myślę i marzę,
widzę ich w duszy teatrze!

Do matury rozszerzonej należy przeczytać "Warszawiankę" Wyspiańskiego.

synteza sztuk w teatrze - oświetlenie, pantomima, scenografia, kostiumarstwo [?], architektura sceny, muzyka, i tak dalej, to wszystko sztuki, które się mają zsyntetyzować w TEATR.

Tekst wiersza z tematu to program reformy teatru.

1. Dramaturg, artysta ujawnia tajemnicę procesu twórczego, używa sformułowania "widzę ich w duszy teatrze", co sugeruje, że proces powstawania sztuki ma charakter na poły metafizyczny - wiąże się z penetrowaniem najgłębszych rejonów duszy własnej i być może duszy teatru/sztuki.
2. Druga zwrotka dotyczy filozoficznego pojmowania przestrzeni teatralnej, koncepcji postaci, a także pojmowania aktu dramaturgicznej kreacji.

"wielkie powietrzne przestrzenie" -> "nieświadomy bezmiar powietrza" <- motyw powietrza w liryce tego czasu.

Faktyczną sceną teatralną jest świat realny i nadprzyrodzony. Oryginalna koncepcja sceny (przestrzeni) teatralnej, która obejmuje świat realny, nadprzyrodzony, a także historyczny.

"ludzie i cienie" (cienie - duchy lub postaci historyczne, cf. Wesele) -> koncepcja bohatera.

"ja grzęznięty jestem przytomny" - artysta sugeruje, że ujawnia w dziele dramat, który układa się w jego wnętrzu, a może funkcjonuje w duchowej sferze sztuki.

"ich sztuka jest sztuką moją" - sztuka w innym wymiarze się dzieje naprawdę, a ja mam dar i mogę weń wejrzeć - zespolenie duszy mojej i duszy teatru.

Związki z romantyczną koncepcją tworzenia, która traktuje artystę jako medium, kontaktujące się w euforii tworzenia z Absolutem.

gromy, wichry - symbol metafizyki.

3. Problematyka piątej zwrotki:

tematyka sztuki. Problemy najbardziej ją interesujące.

Tragedia mąk duszy - ujawnianie tajemnic ludzkiego wnętrza w sytuacjach tragicznych, związanych z wyborem. Podejmowanie najistotniejszych kwestii związanych z sensem egzystencji. Sięganie po najtrudniejsze zagadnienia dotyczące jednostki i zbiorowości.

"żar święty w trójnogach płonie / i flet zawodzi pastuszy" - w każdym manifeście musi być ten element, a mianowicie stosunek do tradycji, który ujawniają te słowa. Wynoszą one również sztukę do rangi sacrum. Widzimy nawiązanie do tradycji antycznej oraz syntezę sztuki wysokiej, apollinijskiej (trójnog, Pytie, rytualne ćpanie, te sprawy) ze sztuką niską, dionizyjską (flet pastuszy).

9.0.5 "Wesele" - analiza didaskaliów poprzedzających akt I.

DEKORACJA:

Noc listopadowa; w chacie, w świetlicy. Izba wybielona siwo, prawie błękitna, jednym szarawym tonem pół błękitu obejmująca i sprzęty, i ludzi, którzy się przez nią przesuną.

Przez drzwi otwarte z boku, ku sieni, słychać huczne weselisko, buczące basy, piskanie skrzypiec, niesforny klarnet, hukania chłopów i bab i przygłuszający wszystkim nutę jeden melodyjny szum i rumor tupotających tancerzy, co się tam kręcą w zbitej masie w takt jakiejś ginącej we wrzawie piosenki...

I cała uwaga osób, które przez tę izbę-scenę przejdą, zwrócona jest tam, ciągle tam; zaszuchani, zapatrzeni ustawicznie w ten tan, na polską nutę... wirujący dookoła; w półświatle kuchennej lampy, taniec kolorów, krasnych wstążek, pawich piór, kierezyj, barwnych kaftanów i kabatów, nasza dzisiejsza wiejska Polska.

A na ścianie głębokiej: drzwi do alkierzyka, gdzie łóżka gospodarstwa i kołyska, i pośpione na łóżkach dzieci, a górą zszeregowani Święci obrazkowi. Na drugiej bocznej ścianie izby: okienko przysłonięte białą muślinową franeczką; nad oknem wieniec dożynkowy z kłosów; - za oknem ciemno, mrok - za oknem sad, a na deszczu i słońcu krzew, otulony w słomę, w zimową ochronę odkryty.

Na środku izby stół okrągły, pod białym, sutym obrusem, gdzie przy jarzących brązowych świecznikach żydowskich suta zastawa, talerze poniechane tak, jak dopiero co od nich cała weselna družba wstała, w nieładzie, gdzie nikt o sprzątaniu nie myśli. Około stołu proste drewniane stołki kuchenne z białego drzewa; przy tym na izbie biurko, zarzucone mnóstwem papierów; ponad biurkiem fotografia Matejkowskiego "Wernyhory" i litograficzne odbicie Matejkowskich "Raławic". Przy ścianie w głębi sofa wyszarzana; ponad nią złożone w krzyż szable, flinty, pasy podróżne, torba skórzana. W innym kącie piec bielony, do maści z izbą; obok pieca stolik empire, zdobny świecącymi resztami brązów, na którym zegar stary, alabastrowymi kolumnkami dźwigający złocony krąg godzin; nad zegarem portret pięknej damy w stroju z lat 1840 w lekkim muślinowym zawoju przy twarzy młodej w lokach i na ciemnej sukni.

U boku drzwi weselnych skrzynia ogromna wyprawną wiejską, malowana w kwiatki pstre i pstre desenie; wytarta już i wyblakła. Pod oknem stary grat, fotel z wysokim oparciem. Nad drzwiami weselnymi ogromny obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej z jej sukienką srebrną i złotym otokiem promieni na tle głębokiego szafiru; a nad drzwiami alkierza takież ogromny obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, w utkanej wzorzystej szacie, w koralach i koronie polskiej Królowej, z Dzieciątkiem, które rączkę ku błogosławieniu wzniosło. Strop drewniany w długie belki proste z wypisanym na nich Słowem Bożym i rokiem pobudowania.

RZECZ DZIEJE SIĘ W ROKU TYSIĄC DZIEWIĘĆSETNYM

Światło bez mała wypełnia całą przestrzeń, jest niemal namacalne. Erudycie powinno się kojarzyć z Absolutem. To pierwiastek duchowy.

Okienko jest niejako bramą do innego świata - przez nie zaprasza się Chochola i innych dziwnych gości, ono łączy niby swojskie wnętrze z nieograniczonym błękitem.

Widz atakowany jest przez muzykę kakofoniczną. I jaskrawe barwy, Barwy odróżniają chłopów od panów. Ubrania chłopskie są jaskrawe, barwne, dziś powiedziałabym - cyrkowe. Ubrania panów jednobarwne, utrzymane w jednej tonacji. Małe dziewczynki ubrane w pastele, dojrzałe kobiety w przygaszone, nasycone, stonowane kolory. Mężczyźni podobnie.

Stół z żydowskimi świecznikami wskazuje na praktyczne nieistnienie problemu antysemityzmu na wsi.

Co czytać: wszystkie podręczniki z serii WSiPowskiej, czarnej, białej i stańczyka. Biblioteka Analiz Literackich - o wierszach Staffa. Przybylewski "Dostojewski i przekłete pytania epoki".

Elementy informujące nas, że do domu chłopskiego wprowadził się szlachcic:

- flinty i szable (podstawa szlachcica)
- -mnóstwo papierów
- reprodukcje dzieł Matejki
- sofa, pasy podróżne,
- stolik empire
- portret damy [była taka książka!]

Elementy świadczące o tym, że gospodynią jest chłopka

- skrzynia z wyprawą, wielka i piękna
- kolorystyka - meble raczej białe, prosto ciosane
- wieniec dożynkowy
- Słowo Boże na stropie.

Element ideowo najważniejszy - dwa obrazy Matki Boskiej, jeden z Litwy, drugi z Korony, świadczą o dążeniu do odrodzenia Polski w kształcie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Wprowadzenie fantastycznej akcji powstańczej najważniejszym elementem ideowego zamysłu, który dotyczył ujawnienia prawdy o Polakach. Dano gwarancję odzyskania niepodległości, zwycięstwa, wolności! - w zamian za jedną rzecz. Przystąpienie do wspólnego działania w imię świętej sprawy.

Ale niestety, tak jakby się stało gdyby dziś w Polsce w Sejmie przyszedł Wernyhora i powiedział "Jeśli zaczniecie współpracować, to zlikwiduję deficyt budżetowy, dług zagraniczny i bezrobocie!" - czyli nie wyszło.

Miałeś chamie złoty róg...

zanim widz usłyszysz kwestię - może rozpoznać kto z miasta, a kto ze wsi

nie są obrazami wnętrza: Chochoł i Wernyhora

Obrazy wnętrza:

- Widmo - Marysia
- Stańczyk - Dziennikarz
- Hetman - Pan Młody
- Rycerz - Poeta
- Upiór - Dziad

Marysia <-> "Romantyczność" Karusia

inteligencja: Pan Młody, Dziennikarz

chłopi: Dziad

"Kordian" - głosy; Wesele - postacie prezentują wnętrza osób (symboliczne przedstawienie)

Dziennikarz - jak przychodzi Stańczyk, to ukazuje się jako człowiek słaby, złamany, zawiódł sam siebie, tchórz

Pan młody - wydaje mu się, że na wsi nie ma żadnych granic - zdradził sam siebie, swój stan, tradycję

Dziad - jedyny uczestnik wesela niezaproszony, pamięta rabację galicyjską; dziwi się, że ojciec pani młodej zgodził się na to małżeństwo

czapka z pawimi piórami - mentalność chłopca - tylko wartości materialne

chochole taniec - hipnotyczny taniec w błędnym kole

taniec somnambuliczny - letarg, hipnoza, lunatyzm

chochoł - słomiane opatulanie krzaka przed mrozem, ale jak na wiosnę się nie zdejmie - krzak zwiędnie

Felieton:

- *formy dziennikarskie - notatka*
- *przeczytać ≥ 2 kroniki Prusa*
- *przeczytać z prasy 2-3 felietony (Daniel Pasent)*
- *tytuł*
- *podejmuje aktualny temat, zdanie piszącego*
- *strona A4 druku*

Aneks:

2. Temat wypracowania:

Człowiek - pan swojego losu, czy też marionetka zależna od czynników determinujących jej funkcjonowanie. Jaką odpowiedź na to pytanie znajdujesz w "Lalce" Bolesława Prusa? Wykorzystaj wnioski wynikające z interpretacji treści i analizy formy podanego fragmentu powieści: T1, rozdział 2, od słów "Do przyjemniejszych dni należała u niego niedziela" do kwestii "Oto do czego prowadzi męzczyzną starokawalerstwo."

Należy znaleźć również inne fragmenty o marionetkach i głupstwie. Wpływ naturalizmu na kreację bohatera. [??] Trzeba użyć sformułowania motyw... eee... topos świata teatru [bo motyw chyba brzmi zbyt zrozumiale.]

9.0.6 Literackie dokumenty “zbrodni dokonanej na ludzkiej duszy”; “Medaliony” Zofii Nałkowskiej - związki motta, tytułu i koncepcji narracji z przesłaniem utworu

“Ludzie ludziom zgotowali ten los” - motto “Medalionów”

Zofia Nałkowska w “Medalionach” oddaje głos ofiarom, ale są też jej komentarze

Tadeusz Drewnowski “Ucieczka z kamiennego świata” - motto: “Bo żywi mają zawsze rację przeciw umarłym” - wypowiedź Vorarbeitiera Tacka

obozy miały na celu uczynienie z więźniów trybów w maszynie do zabijania

Pisarze - więźniowie - twórcy literatury obozowej (lagrowej (T. Borowski) i łagrowej (Gustaw Herling Grudziński, Aleksander Sołżenicyn))

przed Borowskim:

podział na kata i ofiarę - dobro i zło

po: już nie -> “ludzie ludziom” - kat na równi z ofiarą - też ludzie

literackie dokumenty - zawarta w nich prawda, ale nie mogą być dowodem w śledztwie

Antoni Moczarski “Rozmowy z katem” - studium kata; był w jednej celi z SSmannem, był na równi z nim traktowany

technika behawiorystyczna w prozie - koncentrowanie się na opisie postaci

“Medaliony” - uczynił narratorem więźnia, to jak mówi jest największym oskarżeniem faszyzmu. Tadek był człowiekiem wypalonym wewnątrz, zlagowanym

medalion - fotografia na porcelanie (umieszczana na nagrobku), ale również biżuteria

sens tytułu - są to znaki zachowujące pamięć tamtych wydarzeń

zło, które wydobywa z człowieka najgorsze rzeczy zamienia człowieka w zwierzę

profesor Spanner: “w Niemczech można powiedzieć, ludzie umieją coś zrobić - z niczego” - powiedział młody gdańszczanin

- coś - mydło
- nic - ciało
- tak bardzo został zniszczony wewnątrz - wcześniej walczył z Niemcami
- zajmował się preparowaniem ciał do produkcji, co zniszczyło go wewnątrz

“Człowiek jest mocny” - żyd miał dalej pracować, ponieważ dobrze wykonywał swoje zadanie; człowiek może przetrwać wszystko; dwa znaczenia: dosłowne (siła, sprawność) i metaforyczne (wnętrze)

“Dno”: w bunkrach głodowych: dno człowieczeństwa, pozbawieni wszelkich moraliiów - tek kto to wymyślił też przestał być człowiekiem